

DE LOVRO TOMAN

izbuditelj in prvi predsednik „Matici slovenski.“

Rojen v Kamnjočnici 10. avgusta 1827. l.

Umrli v Rodaun u 15. avgusta 1870. l.

Dr. Lovro Toman.

Založila in izdala

MATICA SLOVENSKA

v Ljubljani.

1876.

Natisnili J. Blaznikovi dediči v Ljubljani.

Dr. Loreo Tomar.

76053

9 29.V. 1947/4906
72C

Tomanovo življenje.

Popisal

ANDREJ PRAPROTNIK.

Tomazovo življenje

„Le v domovini moje je veselje,
Spolniti njeno sleherno povelje,
Srca so zvestega edine želje —
Edine želje, čast le njeno peti,
Nje slavnih činov vredni sin živeti,
In, ak' želi si, za nje rod umreti.“

BRATSKA SKUPNINA

ed slovenskimi rodoljubi se kakor svitla zvezda lesketá imé Tomanovo. Dr. Lovro Toman rodil se je v Kamnigorici, v prijazni gorenjski vasi, poldrugo uro od železnične postaje v Podnartu, v lepi dolini med hribovskimi Vrečami in med goro Jelovico. Kamnogoričanje so kakor Kropenčanje in Železnikarji kovači, in kujejo največ žeblje, ki jih daleč po svetu pošiljajo. Tomanov oče, po domače Krevžev Janez, je bil posestnik fužin, hiš in več drugih rečí, ter je bil odličen obrtnik v Kamnigorici. Materi njegovi imé je bilo Helena, po rodu je bila Hribarjeva, domá z Rečice v Bledu.

Poštena in zeló pobožna Gorenjca, imela sta devetero otrok: Nežo, Janeza, Terezijo, Uršulo, Šimna, Marijo, Heleno, Marijano in Lovreta, kateri je bil najmlaji, rojen 10. avgusta 1827. l., in je bil ves ljubček svojih staršev.

Starji sin Janez je po očetovi smrti prevzel dom in gospodarstvo; hčeri Terezija in Uršula ste bili nuni, prva z imenom Filipina, druga z imenom Benedikta v ljubljanskem samostanu.

Lovro je bil že od mladih nog prav čvrst in bistro-umen deček, ki se je najraje radoval v krasni naravi pod milim nebom. Slovensko brati se je naučil doma, in si je že otrok rad zapominjal iz „Abecednika“ izreke in pregovore. Ko mu pri neki priliki stareja sestra velí, da naj ne bode preglasen, rekoč:

„Govori malo, slušaj rad,
Častí ne daje žlobodrat“,

hitro je pripravljen z drugim rekom, in jo zavrne:

„Del' imaš, le prim' se ga,
Vsakdo ljubi urnega!“

Lovro še ni bil star devet let, ko mu umrje oče, ki je svojega pridnega sinka priserčno ljubil. Prvo jesen po očetovi smrti, 1836. l., mati Lovreta pelje v Ljubljano v šolo, ter ga izročí tadanjemu ravnatelju normalne šole g. Jan. Nep. Šlakarju. Po dokončani ljudski šoli stopi Lovro v gimnazijalne šole, katere je 1845. l. izvrstno dovršil. Vsi, ki so ta čas Lovreta poznali, občudovali so njegove dušne zmožnosti, njegovo blago srce in njegove značajno in možato obnašanje. Med učenci je sploh slovel kot ljubeznjiv tovariš, navdušen pesnik in spreten govornik. Zgodovinsko važno je, da je ravno Lovro Toman, še dijak, izbran po dr. Jan. Bleiweisu, 29. junija 1845. l., prvi javno slovenski govoril v Ljubljani pri slovesni petindvajsetletnici mnogozaslužnega ljubljanskega župana Jan. Hradeckega. Slovesni ta govor pa je zložil dr. France Prešerin.*)

Po dovršenih gimnazijskih in modroslovnih šolah izbral si je Lovro pravoslovje. Med šolanjem v počitnicah je rad hodil domov k svojim ljubeznjivim staršem, k svojemu dragemu bratu in k svojim dobrim

*) Glej „Letopis Matice Slovenske“ za l. 1875. str. 174.

sestricam. Kedar je odhajal od doma, vselej se je prav ganljivo poslavljaj pri svojih ljubih, posebno pa pri svoji ljubeznjivi materi. Ko je šel prvokrat na daljno in toliko nevarno pot v Beč, mu je pri britki ločitvi pobožna in preskrbna mati gorko polagala na srce pomenljive besede: „Z Bogom hodi, ljubi moj Lovro; imej Boga pred očmi, in ohrani vero!“ In res to lepo materno vodilo je dobrega Lovreta spremljalo na vseh njegovih potih skozi toliko nevarno mlado in pozneje viharno življenje, in še svoje zadnje dneve spoznal je in rekel: „Zahvaljujem Boga, da imam vero; sedaj mi je ona moja edina tolažba.“

Prišlo je valovito leto 1848., leto velikega národnega gibanja in preustvarjanja. Lovro Toman je stal v prvi vrsti med mladimi, slovenskimi domoljubi, ki so z Dunaja klicali:

„Kar je krog Soče, Drave, Save
Sinov slovenskega srca,
Sinov nekdanje tvoje slave,
Naj róko vsaki si podá.

Sinove kliče za podporo,
Da ti deželo vsrečijo,
Zderivši vsako koj zavoro,
Če jò protivni stavijo.“

Ko je bilo v nemirnem, hudem času spomladi 1848. l. dunajsko vseučelišče zaprto, prišel je Lovro Toman domov v svojo ljubo, mirno Kamnogorico, k svoji rodovini. Tu je do jeseni prebival in si krepil svoje krasne misli v prelepi gorenjski naravi. Najraje je prebiral slovanske knjige in časopise, ter zlagal navdušene pesmice, klicaje slovenski mladini: „Čuj marljivo pesmice mladega srca vnetega žarkov trojnih zvezdic: Boga, svobode, domovine! V Bogu, v

svobodi, v domovini naj sklepa in veže tvoja se misel
in tvoje djanje s pesmicami mojimi!"

Z Dunaja je Lovro Toman prinesel seboj v
spomin sabljo, in ena njegovih prvih pesmic je bila,
ki jo je zapel

svoji sabljici:

Oj ojstra moja sabljica,
Preljuba mi prijatljica!
Ne zabi, da si ti skovana,
Da braniš dragi dom Slavjana —
Za mater svojo vnetega.

Oj ojstra moja sabljica,
Preljuba mi prijatljica!
Ne zabi, da za božje slavo,
Za vero staro, vero pravo
V pravičnó bodeš bitvo šla.

Oj ojstra moja sabljica,
Preljuba mi prijatljica!
Ne zabi, da za vse narode,
Svoboda dokler jim ne bode,
Prostiti jih si brušena.

Oj ojstra moja sabljica,
Preljuba mi prijatljica!
Ne zabi, da za vse tovarše,
Za brate, sestre, ljube starše
Za pravdo njih si 'zdelana.

Oj ojstra moja sabljica,
Preljuba mi prijatljica!
Ne zabi, če me zló zadene,
Da hude si močj jeklene,
Odrešiti si brateca.

Oj ojstra moja sabljica,
Preljuba mi prijatljica!
Ne zabi, da, ak' se po volji
Bogá godí po zemlji okoli,
Je tvoja shramba — nožnica.

Med tem, ko je po vsi Evropi bučal hud vihar 1848. l., je Lovretov mladi pevski duh pri svoji mili zibelki gojil naj plemenitniše občutke za milo domovino, ter za srečo in gorjé vesoljnega človeštva. Njegov naj ljubši kraj bil je Vidovec, skala na treh manjših sloneča, na severni stezi, katera pelje iz Kamnegorice čez Savo na levem hribovji. Tù je pel:

„Na desnem posavskem okraji,
Na Vreču, Begunš'ci v obraz,
Se Vidovec vzdviga naras
Na skal treh krepotni podstaji. —
Od mest nemira, zatiranja
Pravie nam vseh prirojenih
Bežim od strastnega pregnanja
V samije krajev ljubljenih;
Tje, kjer na skalah treh se viši
Visokega Vidovca kom;
Ne tresajo ga burje piši,
Ne Save hrum, ne neba grom.
Na njem okolu če pogledam
Po domačiji krog in krog,
Bregove sive zaporedom,
Ravnine krasne, zali log,
Visokih gradov razvaline,
In Save slišim val in šum:
Nebeški duh srce prešine,
Se vnema v prsih mi pogum.
In dviga up za boljše čase.
Pogledu v bivše, zdajne dni
Prihodnost tudi jasna vda se,
Ker njih je njim enaka hči.
Solzica mi v očesu vsahne,
Potihne tožba žalostna,
Veselo srce se oddahne,
Danica Slave ko zazná;
Ah ravno malo je slovela,
Zatrla jo je tuja moč,
Se bode krepko oživila,
Ko vniči zatiranja moč.“

Leta 1849. je dr. Lovro Toman na svitlo dal svoje pesmi pod prav primernim imenom :

„Glasi domorodni.“*)

Vsaka njegova pesem kaže tù njegovo preživo domišljijo in vsega navdušenega mladeniča, kateri se po orlovo leté vzdiguje nad nebesne oblake. In če se človek na eni strani čudi njegovemu nenavadnemu, nadzetskemu, pesniškemu navdahnjenju, vnema mu na drugi strani ljubeznjivost njegove besede naj prijetnejša, sladka čutila. Vsaka struna njegove miloglasno doneče lire diha naj gorečnejšo ljubezen do domovine in do vsega blagega in plemenitega. Njemu je bil naj bolj zaničljiv in naj odurnejši človek

človek brez rodoljubja.

Kar drevo brez zal'ga cvetja,
Brez klasovja lepo žito;
Kar je lad'ja brez zavetja —
Gnana v jezero srdito;

Kar planjava je pobita
Od vremena, toče sile;
Kar je dan brez solnca svita,
Kar je noč brez lune mile;

Kar polja brez rož cvetečih,
Brez snega naj viši gore;
Kar devica brez rudečih
Lic, čistosti jasne zore;

Kar podložni brez povelja,
Brez očeta so sinovi;
Kar nebesa brez veselja,
Brez vladarja vsi svetovi:

*) V Ljubljani, v založbi in naprodaj pri Edvardu Hohnu, na Starem trgu hiš. št. 157 (v osmerki, 9 pol), 1849.

Oj to človek brez iskrene
Je ljubezni domovine,
Ki, če žalost jo zadene,
Zapusti jo, da pogine;

Jo izdaja, zaničuje,
Le za tujstvo moč potrosi;
Ki ni vreden, da varuje,
Da ga v sebi dalj še nosi.

Po vsem se Tomanove pesmi morejo prištevati boljšim slovstvenim izdelkom slovenskega národa. „Poeta nascitur“ (pevec se rodi), to popolnoma veljá o Tomanu, ki je bil pravi pesnik. Pogumna domišljija, v živih podobah in v višjih izrazih, ognjevita navdušenost in neka oblastnost v jeziku, to ga znači. Vrh tega nepremakljivo prepričanje, ki ga ni popustilo tudi o časih naj hujše reakcije — je častilna črta njegovega zlatega značaja. Bodi si kdo tudi ktereколи politične stranke, naj se tudi komu njegovo prizadevanje zdi „utopija“, vendar Tomanu nikdo ne more odreči zvestobe v prepričanju, stanovitne in neprestrašljive samostojnosti.

Dosegši doktorstvo prava 27. julija 1852. l. stopi dr. Lovro Toman v državno službo pri c. k. finančni prokuraturi v Ljubljani, češ, da po prestalem triletju poprosi za odvetništvo.

Ta čas se dr. Lovro Toman seznaní z blago gospodičino Josipino Turnogradsko-Urbaničićevo, s hčerjo Turnske grajščakinje v Predvoru blizu Kranja, kjer je obema cvetela naj lepša in milejša pomlad človeškega življenja. Poročila sta se v pravi pesniški ljubezni 22. septembra 1853. l. To je bil zakon, ves posvečen pesništvu. Mlada, bistrourmna gospá, goreča domorodkinja, stopila je tudi v kolo

slovenskih pisateljev z imenom „Josipina Turnogradska“.

Kmalu po slovesni poroki v očetovem gradu na Turnu sta presrečna zakonska šla v Gradec, kjer se je dr. Lovro Toman dalje izobraževal v pravoslovji. Tù se je Josipinin duh še visokeje pozdvigoval in dosegal naj lepše čednosti in bistrosti slovenske so-proge. Pa, ko je pri človeku sreča na vrhuncu, rada omahne, in ga toliko globokeje rani. Tako je bilo tudi v Tomanovi presrečni hiši. Blaga cvetica Josipina usahnila je že prvo pomlad; umrla je 1. junija 1854. l. še le 21 let stara. — Koliko žalosti je prizadjala ta izguba globokoobčutljivemu Lovretovemu srcu, povedati ne more se z besedo. — Kakor vselej, tako tudi tù mu je bila vera edino hladeče tolažilo; zložil je v tolažbo sebi in svojim to-le pesem:

Vdanost v voljo božjo.

„Ti si dal in ti si vzel!“
Tak te Job slaviti jel,
Ko ga vse, mu drago, milo,
Je v nesreči zapustilo,
Ko je ležal v revii svoji
Ves bolan na slabem gnoji;
Al', ki vzel, ti si mu dal,
Da je srečen spet postal.

Ti si dal in ti si vzel!
V tebi biti sem pričel;
Vse telesne, dušne sile,
Ki so v meni se razvile,
V tebi močne so postale,
V smrti bodo vse nehale;
Al', ki vzel, ti bodeš dal,
Da iz groba bodem vstal.

Ti si dal in ti si vzel!
Oj, kak srečen in vesel
Sem nabiral krasno cvetje,
Zbujal lire sladko petje,
Plaval vedno le v radosti, —
Jénjalo je vse v žalosti;
Al', ki vzal, ti bodeš dal,
Da zbeži mi zopet žal.

Ti si dal, in ti si vzel!
Le od tebe sem prejel
Zdravje ljubo, zdravje drago
In kar zraven še je blago, —
Pa bolezen me doseže,
Na ležišče me priveže;
Al', ki vzal, ti bodeš dal,
Da se bodem okrepčal.

Ti si dal, in ti si vzel!
Ti si meni sree vnel
Za preblago milo bitje,
Ki biló mi rajsko žitje
Njena moč je in zvestoba, —
Krije že jo tmina grobs;
Al', ki vzal, ti bodeš dal,
Da jo bodem tam spoznal.

Ti si dal, in ti si vzel!
In „zakaj?“ kdo bi umel
Ti nam daješ, zopet jemlješ,
Ti življenja knjigo bereš,
Ti cvetečih rožic vence
Devlješ zopet v smrtne sence;
Al', ki vzal, ti bodeš dal,
In „zakaj?“ bom tam spoznal.

Ti si dal, in ti si vzel!
Vendar bom ti hvalo pel,
Naj zgorí se mi, kar koli,
Vse je prav po tvoji volji.

Vse je prav, al' jasno sije,
Al' se solnce nam zakrije,
Saj, ki vzel, ti bodeš dal,
Da bo „večni dan“ sijal.

Blaga Josipina Turnogradska-Tomanova
je pokopana na pokopališču pri sv. Lenartu v Gradcu,
kjer ji je dr. Lovro Toman postavil spominek s
tem-le napisom:

Ti leži

Josipina Turnogradska,

slovenska pisateljica; rojena Urbančič 9. julija 1833. l.,
umrla omožena Tomanova 1. junija 1854. l.

„Kdor dašno živi, ne umrje.“

Mlad pesnik je Josipini Turnogradski na
preranem grobu zapel:

Cvetica mlada stala na livadi,
Naj lepša, kar pomlad jih je rodila;
Še komaj nježno nedro je razvila,
Cvetela v prvi svoji je pomladi.

Pa glej, ko še stoji v naj lepši nádi,
Zapade z neba slana jo nemila!
In krasna cvetka glav'co je nagnila.
Za njo žaluje vse po zelenjádi.

Tako za Tabo, mila Josipina!
Prerano, oh! cvetica ljubeznjiva,
Žaluje draga Tvoja domovina,
Ostala večno boš nepozabljiva
Pri sreč vsakega Slovenje sina.
Naj tihi mir košice Tvoje kriva!

O literarni zapuščini Josipine Turnogradske

je dr. Lovro Toman sam tako-le pisal:

„Kdor angelja pogreša, joka naj z menoj!“

Young.

„Potekla je ura naj blagejšemu bitju, ko je Josipina, naj vrednejša hči domovine, premila in ljubeznjiva moja ženka, zatisnila svoja mila očesa i shrepenela k večnemu viru.

Umrla je, ah, da umrla! Al' neumrjoča bođe večno živela! Pila si je neumrjočnosti iz vednolijočega toka krasne narave, iz krasote zemlje, iz veličanstva nebes, iz svita resnice, iz sreče ljubezni in iz spoznanja Boga, — pila si vedno živeče kapljice žarne v svoje čisto, preblago srce, v jasni in bistri svoj um, — i jih je lila v čudotvorne besede preljube matere svoje.

Gotovo bode slehrnega Slovana razveselilo v srce, ko bode zaslišal, da Josipina, akoravno je bila tak rano od zemlje skipela, je veliko iz neizmernih zakladov uma i srca zapustila svojemu národu. Ali koliko višerodnih videj — bogapolnih vzorov, ki se niso izrekli, temuč so le plameli v zakritem, žarečem morji njenih občutkov, vzela je seboj v tiho gomilo!

Morebiti ni bilo kmalu bitja i posebno ne dekllice pod solncem, ki bi bila toliko darov od nebes prejela, srce i um razmerno, vsestransko si tako odgojila, naravo, človeka, Boga tako razumela, toliko znanstev v vedah i umah si prilastila, ki bi v vsem tako popolna bila v taki mladosti kot ona, ki ne živí več med nami.

Nad njo so se besede nekega izvrstnega pisatelja do čuda izpolnile, da človek, ki mu genij v srcu živi i kipí, more se osamljen i ločen od sveta popolno razviti i vse razmere človeške dokončno spoznati.

Dalje i več bi zapisal, oznaniti rojakom, kak izvrstno, nenavadno bitje je bila Josipina, a namen teh vrstic je le, Slovanom, ki so sledili z radostnim srcem in paznim okom nje spisovanju, i ko se žalostni po nji ozirajo, povedati, kaj i koliko je rajnka spisala, da nje dela ne bodo poginila, temuč vsa skrbna sebrana zagledala beli dan, da bi navduševala vnuka za vnukom, i bila na čast i korist velike matere naše!

Ako se jaz tega početja lotim, vem, da bodem izpolnil le željo nje, ki je bila z vso dušo moja, i če tudi nje življenje popisati se predrzнем, zgodí se to zato, ker nje duša, svetu čudno zaključena, se ni nobenemu drugemu z vsemi svojimi blagostimi i darovi tako razlivala, kakor meni, kar potrjuje tudi sama rje lastna mati, s katero ste do zadnjega diha skupaj živeli in vsako osodo zvesto delili.

I kdo je trenutkov i ur presrečnih, ko se je v premišljevanji i občudovanji narave, v dosledovanji Večnega, v nebeškem navduševanji nje duša meni umevno razodevala, ko tekle iz nje so misli visoke i čutki globoki ko rosa na travi bliščeča, ko zvezde na nebu bleskeče, — kdo je bil priča?! —

I to čem, kolikor je mojemu slabemu peresu i pomanjkljivemu izreku mogoče, zapisati, saj „duša“ — ah, pa ne dá se vjeti v besede popolne! — Kolikrat je v tem pokojna sama tožila!

Teško tedaj je popisovati nje življenje, a zgoditi se mora, i zgodilo se bode, ker bilo je v resnici ogledalo slednjemu človeku, posebno pa za vas, deklice

i žene slovenske, ki ste pozabile svoj rod, ali pa za posvetnim preveč hrepenite.

Životopisu pa če slediti vse, kar je za občinstvo pisala ali se mu podati more, — i tega je veliko več, kakor je do sedaj priobčenega.

Vsa njena duševna dela delé se: 1. v povesti; 2. v razne spise, pesmi i prevode; 3. v liste; 4. v napeve i glasbenke.

1. Povesti je nekaj v „Slovenski Bčeli“, nekaj v dveh knjigah „Zore“ natisnjenih i sicer: „Nedolžnost i sila“, „Musa izdajnik“, „Slavjanski mučenik“, „Zvestoba do smrti“, „Svatoboj puščavnik“, „Boris“, „Rožmanova Lenčica in Tvrdislav“. Kaki občutki, kake misli v kaki besedi se razlivajo že v teh povesticah, kratkih po natisu, a neizmerno polnih duše zlatega zrna!

Razun teh povestic je pokojna spisala še okolu dvajset drugih, ki še niso zagledale belega dneva, i ki vse so vredne sestrice pred imenovanih. Naj se le nekatere iz med njih imenujejo, kakor: „Vilica“, „Marula“, „Svobodoželjna Slavjanka“, „Rodoljub“, „Sodba Bretislavova“, „Spitigujev i vdova“, „Nikola Zrinji“, „Sprava“, „Moč vesti“ itd. Zraven tega je pa moralo več povestic, komaj začetih, ostati, kakor jih je tudi več le v načrtu, ali celó le po imenu, naslovu i predmetu zaznamovanih. Namenila je rajnka spisati „Ogledalo človeškega srca“ v povestih, i ž njimi zajemati kreposti i zlobosti njegove. Zbirala si je za to predmete iz zgodovine, naj raje iz slavjanske, da bi Slavanom živo govorili. Prekrasen namen! — a ni se do konca izpolnil. — Žalostno je, da moralo je zastati tako srce, ki je toliko hranilo v sebi!

2. Pesmi, razni spisi i prevodi.

Pisala je eno, edino i v resnici izvrstno to-le pesem :

Zmiraj krasna je narava.

Zarja rujna se razliva
Čez plavoto čisto neba,
Veličastni se snežnici
Kopljejo v tresečem zlatu.
I meglice nježne, lahke
Plavajo po zračnem morji
Kakor ladjice leteče ;
Nebom dirno veslajoče
Zlato solnee se pripelje
Iz svetov nam še neznanih,
Se vzdviguje na obnebji,
Svit i žar krog se zlivaje.
Po gozdličih i po gajih
Zadonijo čudni kori,
Nježni, bistri, mili glasi,
Pevajoči slavo Bóga.
Rahli pihlječek zibljuje
Rožic kronice leskeče,
Iz peresčekov gorečih
Se zasveti svitla solza —
Nemo znamenjice radosti —
Stvarniku solzica hvale.
Péne srebrne tje spušča
Po kamničkih skoz livado
Potok čisti, i prepeva
Žuborečo svojo pesem
V koru stvarstva tukaj vsega.
I radosti napolnjeno
Mora sree izdihniti:
„O prekrasna je narava!“

Leto je. Hudo pripeka
Žarko solnee na zemljico,
Ki otrudena zdihuje
Po dežja hladilnih kapljah.

Omaguje že nje žitje,
Ko jej krv nje oživeča —
Voda hladna posahnuje.
Kar naenkrat se vzdiguje
Izzad gor visokih vrhov
Siv oblaček. Kakor da bi
Klicalo ga solnce, hitro
Plava k njemu, i če bliže —
Bolj strahobna je podoba.
Kot pošasti grozovite
Se ga primejo oblaci,
I v prestrašnem, urnem tiru
Se drvijo po obnebj, i
Ki postaja, črno, tamno.
I zašvigne žarna strela
Čez tamnino, in ko da bi
Znamnje bilo vsej naravi,
Vse vezi ta zdaj razpoči.
Grom bobneči nebo stresa,
I po strmih gôr votlinah
Se stoglasno mu oglašá
Jek grozeči. I s podnebjá
Vsipa se debela toča.
Slap vrši, bobni gromeče,
Hudournik se narašča,
I poplavi, kar narava
Je vstvarila v radost našo.
V strašnem boji glasno priča
Stvárstvo vse, nebo i zemlja,
Da se tudi v divjem sporu
Kar lepó je — lépo kaže.
I srce trepeče mora
Iz globine izdihnúti:
„O prekrasna je narava!“

Solnce plava že za góre,
Zadnje svoje svitile žarke
Razpošilja čez nebesa,
I obliva zemljo z zlatom.

Zadnji „z Bogom!“ nam prinese
Hladni pihljček jesenski,
Ki igra se milosladko
S pozlačenimi vršički
Drevecv že orumenelih.
Že je solcu pri zatonu,
Potonuje v zlato morje, —
Kar naenkrat zabliščijo
Góre v čarovitem svitu.
Iz gorečega srca jim
Solnce daje plam slovesni.
Skale blede, osneženi
V neba strop kipeči vrhi
Se bliščijo v njega žaru,
Kakor demanti plameči.
Zor rumeni opasuje
Snežne vrhe i zavija
Zemljo vso v krasoto rajsko.
Zmiraj bolj plamtí i žari.
Radostno kipé meglice
Po prečistem, zlatem nébu,
V lahke vjemajo perute
Krasne bojice bliščeče.
Zmiraj bolj pojema zarja —
Dan bledí in omaguje,
Dokler zablišči v zahodu
Mila zvezda zlatosvitla.
I prevzeto mora srce
Iz globine izdihniti:
„O prekrasna je narava!“

Tiha noč zdaj zemljo trudno
Je zavila v črno krilo.
Vsa narava v sladkem miru
Odpočiva in nabira
Si močí za mlado jutro. —
Vse je mrtvo. Zima ledna
Je poslala, dol' na zemljo
Mirijadno svojih hčeric,

Snežnih zvezdic. Z njih je stkala
Za zmrzelo zemlje krilo —
Krasno krilo srebrobelo.
I čez njega se razpénja
Tamno nébo neizmerno,
I svetovi migljajoči
Mu pošiljajo luč svitlo.
Neštevilno milih zvezdic
Lesketá se na obzoru,
I na sredi zlatih lučic
Priveslá prijazna luna,
Luč prečudno razliva je
Čez osneženo planjavo
Nje odeja lesketá se
V milem svitu tak prečudno,
Ko da biserji presvitli
Bi po njej se utrinjali.
Čudno dvigajo se kôpe
Gór visokih proti nebu,
Segajo v obnebje tamno,
Ko duhovi sveti, čisti,
Kteri hrepené gor' k Bógu.
Čara takega objeto
Mora sreé izdihniti:
„Zmiraj krasna je narava!“

Med spísi moram naj prvo opomniti sestavka „Metrika proze.“ Vsakdo se mora čuditi temu sestavku. Da je rajnka pisateljica tako metriško pisala, ko malo-kdo drug, priča vsaka vrstica njenih povestic. Da je pa lastnost, metriško pisati, ki je z doslednostjo misli ozko zvezana i mora biti duhu prirojena, tudi v vodilih, pravilih in dokazih, i sicer tako dosledno, pre-mišljeno, umetno in jednotno izrekla, to mora človeka prevzeti!

Opomnim še dalje prekrasnih sestavkov: „Na grobu Prešernovem“, „Grecia — Slava“, „O kipih Velesovskih“, „Hoja iz Preddvora na Turn“, „Pusti

grad“, „Jesen“, „Donava“ (o poroki cesarjevi) itd. Tudi v tej vrsti je komaj začeto delo, ena tragedija: „Vilica“, ki bi bila, kolikor se iz začetka videti more, izvrstna; predmet ji je tisti kakor v zgoraj imenovani povesti.

Omeniti je še prevoda ilirske novele: „Nepoznani dvobojniki.“

3. Listi. Resnično je, kar pravi modri Goethe, da je marsikateri, ki ga še po imenu ne poznamo, v svojih listih več izvrstnega pisal, ko dalječ sloveči pisatelji, i to se bi bilo dostojno izpolnilo nad Josipino, ko bi ne bila nič drugega, ko same liste pisala. I če omenim, da ona ni ne vrstice i besedice nepremišljeno pisala, da je svojim prijateljem in prijateljicam na blizu i dalječ v tuje kraje o vseh razmerah človeških dopisovala o naj višjih videjeh, o Bogu, svobodi, ljubezni, domovini, zgodovini narodov, naravi, o vedah i umah, i da se je takih listov število na več sto narastlo, lahko slehrni previdi, koliko medu, zlata, biserov i plemenitih zrn iz njenih dušnih zakladov leži v teh listih.

4. Napevi i glasbenke. Bila je rajnka preizvrstna sviraljka na glasoviru. Razlivala je v čarovne glase svoje občutke in misli, ker v glasu se duša bolje izrazuje, kakor v besedi, — a malo, premalo od tega je zapisala.

Mili napev „Občutki“ je sploh znan, a ne tako „Tri rožice“ i „Napitnica“ — vsi izvrstni napevi. Ne morem i ne smem zamolčati, da je tudi vedno govorila o spevoigri „Črtomir i Bogomila“, i je tudi že več pesem iz nje prepevala, ki so se pa le hranile v njenem spominu i glasu, i niso zapisane. Posebno izvrsten je samospev Črtomira, ko svojim vojakom, predno ž njimi udari na vruga, napiva „Slavi i domu“

i za tim doneči kor srčnih vojakov. Neizrečeno mil i pomemben je dalje samospev ribičev, ki jutro po izgubljeni bitvi tužen vesljà po bohinjskem jezeru i poje :

„Plavaj, plavaj prosta ribica,

Vjela boš se v mrežico“ itd.

„Glasbenk“ (kakor jih je sama imenovala) je tudi, žalibog! nekaj za vselej pošumelo; ostale so le sledeče zapisane: „Rodoljubice“ (okrogle), „Spominčice“ (okrogle), „Zoranka“ (polka) i „Milotinke“ (gorenjske), — vse prekrasne, mile i izvirne.

To so duševna dela Josipine Turnogradske. Zadosti — gotovo veliko jih je, ker ona je bila pri vsem tem, da je spisovala i se vedno učila, naj zvestejša hčer, naj boljša sestrice, naj skrbnejša in ljubeznjivša ženica i v vsakem obziru izvrstna gospodinja.

Pa zapustila me je duša moje duše, iskra mojega srca, — i težka naloga mi je ostala, a edina ljuba i sveta: nje spomin, ki si ga je sama živa stavila, dostojno i vredno ohraniti.

Bodem tedaj vsa dela, ki jih je rajnka zapustila, skrbno sebral, jih s svojo naj bolje previdnostjo vvrstil in jih natisu z njeno podobo izročil.

Pa vse to se mora dobro premisliti i se ne sme prenačgiti, ker bi bila velika krivica pokojni, ako bi njena duševna dela ne prišla na svitlo v vredni obliki.

Predno sklenem ta popis, naj vam še, predragi Slovani, ko sem vam naznanil, kaj je bila i kaj je pisala Josipina Turnogradska, in ko se mora vsak čuditi, da je bila ona tako molčeča, povem, da je molčala, ker je bila pri svoji nenavadni popolnosti neizrečeno ponižna, i je zmiraj le po tihem dalje hrepnela.

Stala je rujna rožica v pomladi, prekrasno izcvetena, mirisno duhteča, prečudno radost okolu sebe

izlivaje, — i pride nenadjan, strašan vihar, odtrga ji še neizraščen brst, pritisne neusmiljeno bolj, i zlomi tudi milo rožico; — prazno i mrtvo je mesto, kjer bila je „edinica ona.“

Iz tega popisa se vidi, kako zeló je dr. Lovro Toman ljubil in spoštoval svojo Josipino. Žalibog, da tako kmalu je „prazno in mrtvo tudi mesto“, kjer je bil on — ljubljenec národa. — Ni imel pokoja in stanovitnega stanovišča po tej preveliki izgubi. Zapustil je mesto Gradec, in živel je sedaj pri svoji ljubi materi v Kamnigorici, sedaj pri dragih mu rodovincih Josipininih na Turnu Preddvorom in kmalu kje drugod v milih mu gorenjskih krajih.

Ko se v Radovljici na Gorenjskem ustanovi odvetništvo, podeljeno je bilo dr. Lovretu Tomanu. Kot odvetnik je bil natančen, pravičen in miroljuben; ljubil je bolj pogodbe, nego pravde. Vsi, kateri koli so ž njim občevali, so ga zeló spoštovali, in kmalu pridobí si dr. Lovro Toman popolno zaupanje domoljubnih Gorenjcev. Tudi dalječ okolu po Slovenskem mu kot človeku, pesniku in pravoslavcu ni nihče odrekoval spoštovanja. Kot politik stal je v prvi vrsti med strogo narodno stranko, in vedno mu je bilo osebno prepričanje o tem, kar je govoril in delal; za zasmeh svojih političnih nasprotnikov se je tako malo menil, kakor za pretirano hvalo naj skrajniše slovenske stranke, kateri je bil brez ugovora zraven očeta dr. Janeza Bleiweisa naj zmožnejši in naj srečnejši voditelj do svojih poslednjih časov.

Njegovi politični nasprotniki, kateri so se večkrat prizadevali, da bi svojim nasprotnikom podtikovali razne nepoštene nagibe, vendar pri vsem svojem prizadevanji niso mu mogli dobiti kakega madeža, kajti on je govoril in pel: „Udje smo Avstrije blage“, kateri

naj bi bila, se vé, da „namestnica Slave“. Zarad takošnih sanj se Avstrijancu, ki se čuti Slovana, vendar ne more in tudi ne sme podtikati zločinstveno razdruštvo. Dr. Lovro Toman je bil mož, ki je zaslužil, da mu je slovenski národ zaupal.

Ko se je bližalo 1858. l. — stoletni rójstni god prvega budnika národnega duha in prvega vodnika k Parnasu, razglasil je — dr. Toman v „Novicah“ (1857. l., l. 89.) ta-le razglas:

Vodnikov

stoletni rójstni dan 3. februarja 1858. leta.

Na desnem kraji bistrosive Save, na poti v Kropo in Kamnogorico peljajoči nekoliko sto stopinj, kjer se ta pot od vélike ceste na Gobovcu prične, čepí pod Prizrenskim értom malo hišic vkup, in se imenujejo „Podnart“.

Bilo je v jeseni leta 1849. Zbralo se nas je tukaj pri Podnartovcu, v dobroznani gostilnici, mnogo rodoljubov iz gorenjske strani. Poslušali smo budivno šumenje Save valov. Navdajala nas je prečudno „matipevske umnosti“. Spominjevali smo se slavnih djanj domačih, izvrstnih rodoljubov, napivali smo jim navdušene zdravijce, popevali smo jim slavo neumrjočo — spomin neizginljiv. Kar plane kviško jeden zmed nas, vzame kozarec, utopí ga v brizgajočo, penečo Savo, dvigne ga visoko s kapljico pomenljivo, in napije radostno tako:

„Ki visoko pil Savico,
Lepih pesmi hladni vir:
Mojstru pevcev na zdravico
Naj mi teče ta požír“! —

Zažvenkljale so čaše glasneje in čisteje, ko bi bile napolnjene z vinom naj slajšim, in zadonela je

složno zdravijca iskrena pevcev mojstru, pevcu národa prvemu — „Vodniku“! —

Utopil se je slastni požir v srca hrepeneče, in izbudil je čiste čutke in misli visoke. Spomnili smo se, da kmalu prišel bode stoletni dan, s katerim zasvetil nam je duh, ki bil je pričetnik našega pesništva, ki trudno in umno je nabiral gradivo za „slovarja“, za podlago jezika. Obljubili smo si, ta rojstni dan se sniditi, naj nas tudi zanese, kamor hoče, časa burja in življenja osoda. Sklenili smo takrat, ta dan obhajati dostojno.

Prišel je čas, — dan je pred durmi!

Dovolite zato, predragi domorodci, vrli Slovenci, da vzdignem o tem svoj glas in izrečem svoje misli z vašimi gotovo jednake národu celemu.

In radostno bije mi srce, ko se spominjam, da že je postavil národ neumrlemu Prešernu spominek; vesel in gotov up mi vstaja, da tudi sedaj bode spoznal in izpolnil svojo dolžnost.

Pač si je Vodnik sam postavil spominek, in čutivši to je pel pomembne besede:

„Ne hčere, ne sina
Po meni ne bó,
Dovòlj je spomina,
Me pesmi pojó.“

A oglašá se mi jek iz vse domovine, iz vseh src rodoljubov, da ravno temu spominu, tej zaslugi se mora postaviti spominek. Da! v resnici to je naša dolžnost. Národ, ki spoštuje in slavi svoje slavne možove, slavi le sebe. Spomini slavnih rojakov so stebri, na katere so pripete niti zgodovine domače, — spomini so kakor Memnova pila, s katere so doneli o solnčnem izhodu in zahodu čarni glasovi. Doné tako

iz takih spominov tudi čudovtorni glasovi, kadar posebno se mrači ali jasni domovine nebo. —

Pričnimo tedaj skazovati hvaležnost svojim izvrstnim rojakom djansko — očitno pred svetom! Kar slavi naš narod, našo malo deželico, služi zmérno tudi v slavo občne države avstrijske. Vekšati nje slavo, saj je naša dolžnost.

Glejmo v sosedne národe. Zaznamujejo skrbno vsako mestice, kjer se je kaj izvrstnega rodilo, godilo itd. ter hranijo tako spomin svojim otrokom in vnukom, da nasledniki se ne sramujejo, ne zatajujejo jih, temuč se trudijo, biti jim vredni.

Grki in Rimci izobraženi in mogočni so bili. Obrdržal spomin njih se je, razun po njih spisih, skoro samo po ostanjkih poslopij imenitnih, po stavbah slavnim rojakom posvečenih.

Zaznamovajmo tedaj mesto, kjer zagledal je *Vodnik* 3. februarja 1758. l. ob 3. zjutraj luč življenja. Rojen je bil v Zgornji Šiški pri „Žibertu“ (pri „kamni mizi“). Prijeten vrtek je ob hiši pri cesti. Pride tje vsak dan dosti ljudi, mnogo držin iz bele Ljubljane na kavo in vince. Tudi veliko tujcev sèm zahaja.

Ali bi ne bil tedaj ta kraj iz teh mnogih obzirov pripraven, da bi se tù postavil *Vodniku* vreden spomin.

Tù bi marsikter zvedel, na katerem pomembnem mestu se raduje; marsikter bi začel misliti in čutiti. —

Kakošen naj bi bil spominek?

Jez mislim, da kraju primeren, bolj prost, — pa vendar *Vodnika* vreden. Na sposobni podlagi štirostransk nevisok steber, in na vrhu podoba *Vodnikova*. Steber iz domačega, podoba iz kararskega marmelja. Na štirih straneh napisi. Na eni njegove neumrle

sebi v spomin zapisane besede: „Ne hčere“ itd.; na nasprotni: V. Vodniku — Slovenija; na ostalih dveh si nasprotnih njegov rojstni in smrtni dan.

Pa to je le predlog. Izvolili naj bi se za izpeljavo možje, ki so umne glave in živega srca.

Pričeti pa moramo koj nabirati pripomočke, da prihodnje leto, čeravno ne v svečanu, pa pozneje postavimo spominek.

Obračam se tedaj na vas, vrli Slovenci, rodoljubi in častitelji Vodnikovi, s prošnjo, da podpirate mojo namembo. Slavno vredništvo „Novic“, ki vse dobro in zmiraj podpira, je obljubilo sprejemati poslane darove.

Čas je, da pokažemo, da se nam ni treba sramovati svoje domovine, svojega národa, ki tolikanj njegovih sinov je dospelo slavo najvikšo. Spéka rodoljuba v srce, ko sliši očitati od tujcev si ojestro, da Slovenci še niso nič važnega doprinesli, spéka ga v srce, ki vidi bliščati na obnebji slave in zaslug države in človeštva imena rojakov: Valvasor, Linhart, Vega, Kopitar in nebrojno še drugih.

Zapisati moramo tedaj ta slavna imena na neizginljive spomine tako, da tudi tujci jih morejo brati. Pokažimo, da korenine smo prave!

Dr. Lovro Toman.

Dr. Toman je pozneje skrbel za to, da se je v rojstno hišo Vodnikovo vzdal kamen z napisom v spomin Vodniku; osnoval je vse sijajne slovesnosti za Vodnikov stoletni rojstni god, pri katerih se je povsod tudi sam v prvi vrsti udeleževal. Na svečnico 1858. l. sprejel in ogovoril je na Vodnikovem rojstnem domu c. k. deželnega poglavarja in vodil vso obširno sve-

čanost pri Žibertu v Zgornji Šiški, in za 5. dan svečana osnoval in uredoval je krasno besedo, ki je bila v gledališču na čast stoletnega rojstnega dneva Valentina Vodnika.

Spomladi 21. marca 1861. l. je bil dr. Lovro Toman v Radovljici izvoljen v kranjski deželni zbor, kateri ga je že pri prvi volitvi 10. aprila ravno tega leta izvolil in poslal v zbornico poslancev državnega zbora na Dunaj, — in sedaj začénjala se je druga doba njegovega djanskega življenja za slovenski národ, kateri je imel v njem enega svojih naj prvih in naj zvestejših borilcev in dobrotnikov.

Preobširna bi bila knjiga, ako bi se tû natisnili vsi njegovi izvrstni in goreči govori za domače svetinje v deželnem in državnem zboru, v katerih je nevtrudno in neprestrašeno deloval za svoj mili národ do zadnjega dihleja na svetu.

Naj krasnejši in tudi naj zdatnejši so bili
**dr. Lovro Tomanovi govori v deželnem in
državnem zboru.**

8. aprila 1861. l. govoril je dr. Lovro Toman v deželnem zboru o predlogu: „*Vsak nasvèt se more staviti v deželnem — v slovenskem jeziku — in v tem jeziku tudi obravnavati.*“

Ta krepki govor glasi se tako-le:

„Stvarnik v rokah ima osodo národov. Čeravno so temotna pota, po katerih je národom hoditi, in so jim okoliščine nemile, vendar je vsem imenitna naloga, da dosežejo, kolikor je mogoče, naj višjo omiko v veliki družini človeštva.“

podarijo in zagotavljajo omika, uĳmetnost, znanstvo, obrtnija in kmetijstvo. Tirjanje narodnih pravic ni le prazna sanjarija, kakor se poljubi govoriti nekaterim narodovim sovraĳnikom in vsega narodovega poĳetja; ne, ne! tirjanje, to je podlaga duĳevnega in telesnega blagra in izraza iz ĳistega rodoljubja.

Materijalno stanje vsakega národa ravn  se po omiki, in omika po veljavnosti jezika. Blagostanje in omika sti národov namen in poklic: tedaj mora biti tudi drĳavna postava, da se jezik lika in da národ veljá.

Jezik je tudi prvina in podlaga, ki budi narodne obĳutke v národu; da je to resnica, nam priĳajo vele-slavni národi Grki in Rimljani in izobraĳeni národi v noveĳi dóbi.

Kaj je národ brez národnosti? Niĳ drugega, kot mlaĳna, neĳvrsta in letargiĳna tropa in truma suĳnjakov, ki izgubivĳi svojo národnost se ne morejo povzdigniti do viĳje zavesti in se celó ob ĳasu hude sile in stiske ne navduĳijo toliko, da bi reĳili domovino in z domovino sebe.

Drĳava, kateri je mar za lastno ohranjenje, mora skrbeti, da se národi razvijajo in razvijavĳi se tudi njo krepijo.

Vsak národ ima pravico do omike; ta naravna pravica izvira iz lastnega narodovega bitja.

Kakor vsak drug národ, je rojen tudi slovenski národ za blagor in omiko; slovenski národ živi, in njegovo veljavo priĳajo postave, ki so nas poklicale v danaĳnjo skupĳĳino. Da! vreden je res slovenski národ tega priznanja, ker pokazal je, da je dov lj zmoĳen in da ima dov lj kreposti v sebi, ker se je ubranil tuji sili do danaĳnjega dneva. Zadovoljno

in ponosno oziramo se torej v pretekle čase te slovanske rastlike in zvestega národa Avstrije, ker slavna njegova nekdanja dela so nam porok veselejše prihodnosti.

Mnogo stoletij stal je naš národ z drugimi brati jugoslovanske lipe in s hrabrimi Madžari na meji, in varoval ter ohranil omiko zapadnih dežel napada krvolokih Orientalov; sedaj tudi njemu bije ura svobode na srce; hití si prilastiti omiko in izobraženost, prizadeva si prisvojiti véd in blagostanja, da postane národ, katerega imé bode ponos pred svetom.

Kar je dosedaj Slovencem doletelo omike, vse so mu poklonili le nekateri iskreni in domoljubni možje, ki so ko zlate zvezde prisvitile v tamni noči in budili národ iz spanja ter ga rešili temote. Sedaj je beseda našega gospoda in cesarja dala svobodo in samostalnost; ali bi li bilo prav, da bi mi svojemu národu pridrževali pripomočke za omiko?!

Prokletba bi nas zadela, ako se te prilike krepko ne primemo in ne utemeljimo samostalnosti Slovencev in ž njo njih omike in blagostanja.

Vsemu temu podlaga je pravica jezika in njegov krepki razvitek — tisučletna sila ni nas ponemčila; ostali smo Slovenci, in vse take skušnje bi bile še več kot sila in sužnost; bile bi moritev národa.

Nikarte govoriti, da bi to utopilo, edinost države, državljansko svobodo in nemško dosedaj čislano omiko! Takega nasprotja se ne plašim; odgovarjam mu naravnost: Obstanek in bitje Avstrije odvisita od narave národov, iz katerih obstojí; ker pa ti niso enaki, treba je, da se posebnost vsakega národa spoznava in potrjuje. To je naravno; kar je naravno, ostane; nenaravno pa izgine, če si tudi s pomočjo nenavadnih

sredstev nekaj časa ohrani življenje. Mnogoličnost narodov ni pogubilna in razrušna moč, če si oni le ohranijo svojo posebnost in vsem narodom predragi svetinji: svobodo in blagostanje. Narodnost ne razruši držav, ker tudi narod, ki je bil v teku stoletij v oblasti mnogih držav, doseže svoj namen, ako so mu potrjevale naj blažje mu lastno: svobodo, samostalnost in blagor. V tem pravilu se vjemata obstoj držav in razvitek narodov.

Če je v Evropi država, ki bi svobodno gibanje narodnosti mirno zvrševati in zvršiti premogla, je ta le Avstrija, ki ima pod svojim krilom vse evropske narode, in ki jih drugače ne more združiti, kakor da jim dodeli in jim potrdi svobodo, samostalnost in blagostanje. To je vez, ki jih druži v truplo edino! Če bode Avstrija tako osnovana, se bode kot potrebna moč v Evropi čislala, in samo v tem smislu se more govoriti o „centralizaciji“ Avstrije.

Ako se bodeti iz središča države svoboda in blagostanje enako oživljajočim žarkom razlivali različnim njenim narodom, more se ta združba narodov še čedalje množiti; nasproti pa se bode na mejah življenje izgubljalo in narod za narodom odpadal.

Država, obstoječa iz enega samega naroda ima lažjo nalogo, mimo druge, ki druži več narodov. Bolj ko je bitje države mnogovrstno, toliko mnogovrstniša je naloga in nje ravnava.

Radi pripoznavamo, da se mora ohraniti Avstrija, ako želimo srečo njenih narodov in osobito naroda slovenskega; določno in srdno zavračamo vsako očitanje o „separaciji“; določno in srdno zametujemo vsako podtiko, da iščemo sreče v novi podonavski državi. Verujemo namreč, da so podeljene postave podlaga, ki pot pripravlja za dosego samostalnosti

tudi našemu národu, in ni nas volja, da pridemo pod gospodstvo drugega národa, ko nam je komaj sladka nada prisijala, da smo po postavi rešeni sile tisučletnega ponemčevanja.

Za celoto Avstrije ni nevarnosti, ako se daje pravica mnogovrstnim národom; nevarnost ji le žuga, ako se stiskajo.

Pa priznanje národnosti tudi nobenemu državljanu svobode ne kalí, zakaj národnost ni drugega kot svoboda národna.

Osvobodila se je najprvo oseba; osvobodil se je potem podložnik, in sedaj národ. V prosti državi ni národa zatiranega; in kdor brani pravice svojega nárada, térja državljansko svobodo od konca do kraja.

Če Nemci nam, ki dosedaj nismo imeli enakih pravic, zavidajo ravnopravnost, ali rekó, da gledé ravnopravnosti smo jim v napotje, so oni reč slabo razumeli, in se le motijo. V tem, ko smo mi bili brez pravic, so nas pustili oni zad, gledé samostalnega razvitka, in to jim je pripomoglo, da jim ni treba boriti se za národnost, temuč da se potegujejo samo za svobodo državljansko. Ako se ta opira na samostalnost národa, smo na pravem potu, in nemške brate naj ne skrbí, da jim bomo, poganjaje se za národnost svojo, uničili njihovo svobodo. Ne vem, zakaj da Nemci v Avstriji mislijo, da drugi po številu močnejši še niso godni za svobodo, ker ravno gibanje národnosti je napeljalo svobodno in času primerno osnovo vse države.

Kakor drugi národi avstrijski, naši bratje, tako hrepenimo tudi mi po svobodni ustavi, katera bi koristila državi in nam ohranila našo národnost. — Kako nek more prizadetje po národni svobodi zapustiti okrožje svobode?!

Kar se pa tiče nevarnosti, ki kakor nekateri mislijo, iz obveljave národnosti slovenske pretí omiki, to je prazno, kakor uno. Res je, in nihče ne tají, da smo največ svoje odreje in omike sprejeli v nemškem jeziku; pa napčno bi bilo, ako bi kdo trdil, da smo Nemcem zato še več kakor samo hvalo dolžni, in da jim gre tudi za naprej politično gospodstvo; saj smo se podvizali iz zapuščine Grkov in Rimljanov še krepkejšo omiko si pridobiti; a nje pokriva zemlja; ž njimi se ne moremo več politično družiti.

Pa še drug vzrok nas zagovarja; če je tudi nemščina omiko in oliko razširjala, se ta udomačila ni; ostala je „monopol“ male peščice. Ako bi bili pa uživali omiko v lastnem jeziku, bili bi gotovo dospeli na višjo stopinjo, in gotovo bi bila omika bolj splošna, ker bi bila vpeljana po naravni poti. Spoštovali in čislali bodemo tudi v prihodnje nemški jezik, kakor bodemo spoštovali in potrjevali tudi drugim bratom njih pravice, kakor tudi verujemo, da je sloga in vzajemnost med vsemi avstrijanskimi národi potrebna; le zedinjene moči vseh národov bodo napravile državi stanovitno podlago, na katero se ima postaviti novo poslopje.

Gotovo je, da omika in blagostanje slovenskega národa neobhodno terjati priznanje slovenskega jezika v vseh zadevah vsakdanjega življenja. Ker je to gotovo, mora prvi zbor od našega národa izvoljenih poslancev te pravice očitno izreči; priznati mora, da slovenski národ sprejema svobodno ustavo ravno tako, kot vsak drug, da se oprostí verig, ki so ga dosihmal oklepale, kot vsak drug. Resnica mora biti, da se vsak more posluževati volilne pravice, da tisti, kdor nemškega jezika ne razume in je izvoljen v deželni zbor, more in ima pravico govoriti v svojem maternem jeziku.

Ker je vse ravnanje očitno, je treba rabiti domači jezik. Kakošna očitnost bila bi pač to, ako bi Kranjec ne mogel priti v deželni zbor kranjski!

Ali ker je krivda preteklosti, da več prečastitih gospodov poslancev domačega jezika celó nič ne razumé, ali saj ne tako, da bi mogli v zboru slovenski govoriti, odjenjamo toliko, da se nobenemu krivice ne zgodi, in se zedinimo in sprijaznimo vsi v priznanji pravila ravnopravnosti.

Snideli smo se, da se posvetujemo o blagru dežele; k temu je najprej treba porázumljenja. Zatega voljo térjam, da se prizná, in tudi upam, da mi bo slavno društvo potrdilo, naj po pravem načelu bode jezik narodni tudi opravični jezik v zboru; ali do odločenega časa naj se rabi nemški; vsak naj se pa prostovoljno svojega maternega jezika poslužuje, ako drugače ne more. Ne térjam, da bi se sploh v slovenskem jeziku govorilo. Jaz sem se tega jezika v preteklih dnevih navadil, znam ga morda govoriti, pa ga ne bom govoril, ako ne bom primoran, in tako tudi vsi, ki so z menoj enega srca. Gospodje! veljavnost slovenskega jezika je že po državnem pravu priznana in sicer v diplomu, ki nam bo, kakor nam je prečastiti deželni predstojnik obljubil, došel iz rok presvitlega cesarja v slovenskem jeziku, in bode spravljen v deželnem arhivu kot podlaga našega sedanjega bitja. Priznavši slovenski jezik postavimo prvo podslombo narodni omiki, podpiramo vlado, spoštujemo voljo našega cesarja in dopolnujemo, kar nam vest svetuje. Tako se bode našemu jeziku hipoma pot odprla krog in krog; rodoljubni možje bodo drug za drugim gradiva donašali za omiko in blagor národa, in izpolnovalo se bode prerokovanje našega neumrlega pesnika :

„Vreména bodo Kranjcem se zjasnile,
Jim mil'ši zvezde, kakor zdaj, sijála.“]

Drugi njegovi važniši govori 1861. l. v deželnem zboru bili so še: „govor o predlogih, da se zadovolji naredbi v 26. §. testamenta rajnkega knezoškofa *Antona Wolfa*.“ (Glej stenografične zapisnike 1861. l., str. 65., 66., 67.!)

Za novo leto 1862. je dr. Lovro Toman v „Novicah“ razglasil ta-le živ

oklic rojakom.

V Radovljici, 1. jan. 1862.

Prvi dan novega leta! Dali smo slovo pretečenemu, za nas prevažnemu letu; izpolniti moramo dolžnosti iz njega nam zaostale.

Tudi meni še leži na srcu sladka naloga, vam, ljubi rojaki, izreči zahvalo za vaš goreč sočut, ki ste mi ga skazovali v preteklih dnevih s svojim zaupanjem o mojem zastopovanji deželnih in narodnih pravic. Dovolite, da v tem trenutku, ko od spremembe leta ganjeno srce dviga se in hrepení v višavo za blagor národa, vam izustujem svojo zahvalo, svoja voščila.

Naj milejše ure minulega leta bile so mi tiste, ki so mi prinesle od mnogih slovenskih pokrajin vaš zaup in vaše spoznanje, da blagostanje národa le je v narodnem razvitku, v narodnih močéh, in da ni prave svobode brez narodne samostalnosti. To vaše spoznanje je podlaga svojega in vseh sočutnih rodoljubov pretežkega djanja.

Sramota obhaja še mnogo naših rojakov, ki tavajo v tmíni napačne, tuje izobraženosti brez svetila

lastnega razuma, če jih kdo imenuje po imenu njih izvirnega národa. Sramota jim bodi pred svetom! Vam pa, ki ste se očitno spoznali za verne sinove slovenske matere, slava in hvala národa bodi sedaj in na veke! Vaša beseda je mila prošnja národa do našega vladarja, trdna podpora braniteljem národa, ojster odgovor zaničevalcem in zasmehovalcem, in očitna želja in volja do vseh, katerim je izročeno uresničenje enakopravnih postav in tako osoda národa.

Neizrekljivo raduje se moje srce v občutku, da ni tako zapuščena naša mila mati, kakor ta ali uni misli; navdušuje me ta zavest, in narekuje mi sledeče premišljevanje:

Leta in leta, stoletja in stoletja pretekla so nam neugodna, nesrečna.

Prihodnost hčerka je sedajnosti in preteklosti. Obe moramo imeti v čislu. S črnim krilom zbežala je preteklost spred duše, — belosvitile perute razpénja sedajnost, da bi nas obsevala z žarečimi, budilnimi perutnicami prihodnosti. Če si hočemo ustvariti srečno, sijajno prihodnost, moramo odstraniti zaveze in napake, ki so v preteklih časih zadrževale národni razvitek, moramo se nemudoma poprijeti dela. Sedajnost zahteva, da spoznavamo národov namen in izpeljevalno djanje.

Namen našega národa je isti, ko vsakega drugega. Tega nam ne more nihče odreči.

Namen národa je telesno in dušno blagostanje. Blagostanje izvira iz omike, ta iz podučevanja, katerega edino sredstvo je narodni jezik.

Narodna zavest in narodni jezik nam morata biti tedaj v prvi skrbi. Kdor ne vé, kaj je, ne spozná svojega poklica; kdor se ne čuti, je brez moči in poguma.

Budímo tedaj svoje brate, in kažimo jim blagor in korist, ki jim bode obilno nastajala iz narodnega razvitka. Neprenehoma térjajmo spoštovanje in vpeljevanje svojega jezika v uradih in šolah, ter ga splošno rabimo v občnem življenji. Nevednim razodevajmo bogastvo, krasoto, krepost in milino našega jezika; lene napeljujmo na njegov nauk in na prebiranje naših knjig in časopisov. Veliko že leži v njih dušnega zrna, katero zajeto bode klilo in rastlo v razburjenih srcih.

Spoštujmo svoj jezik, v katerem nas je prvíkrat sladko in milo nagovorila materna ljubezen, v katerem sta pred leti naš národ učila naša aposteljna sveto odrešilno vero, v katerem smo prve svoje molitve pošiljali k Večnemu, kateri je zveza med otroci ene matere, in katerega obstoj in veljavnost nam zagotavlja državna in zvesta cesarjeva beseda!

Kdor zaničuje svoj jezik, neprijatelj je svoje vere, nehvaležnej svoje matere, pozabljenec domovine — zibeljke svoje, odpadnik svojega národa in sovražnik države.

Kdor zaničuje narodni jezik, sebičnež je, ker preziva namen národa, in svoj lastni dobiček stavi više od njega.

Kdor pravi, da naš jezik ne veljá in ne more veljati v občnem življenji, ne razumé edinega sredstva in poti, s katero in po kateri edino more se izobraževati národ.

Kdor oznanuje, da njegovi zagovorniki vas hočejo zapeljati v siromaštvo in pogubo, ter vas odvračevati od postave, ne verjemite mu! Njegove misli so hudobne, ako bi se skrivale še v tako hlineno obetanje; njegovo srce je zlobno in vam sovražno, ako bi se vam tudi obetalo v žrtvo; njegova beseda

je laž, ako bi bila še tako sladka in priljudna. Le ti so vaši prijatelji, ki se držé imenovanih izvirov in vodil, po katerih ima veljati in živeti naš narodni jezik.

Vsi drugi avstrijski národi uživajo že dobroto veljave svojega jezika; nam, državi in cesarju pre-zvestim, veljá ista postava, zagotavljujejo nas prvi služabniki njegovi, da se tudi nam nikakor ne za-branjuje naš jezik, da vseh národov enakopravnost neče več biti le glas, beseda, ampak resnica in djanje: ali nam po takem smejo in morejo kratiti nekateri nasprotniki tujci ali domačinci to sveto našo pravico?!

Nikakor ne! Zato pa se trdno držimo te prve in pglavitne pravice. Glejte na druge národe od prvega do zadnjega; nobeden ne trdi drugače; saj, kateri národ izgubi svoj jezik, izgubi svoj značaj, svojo samostalnost, svoje bistvo, postane suženj drugemu, se vtopí — in izgine. Mi pa nočemo izginiti; mi mo-remo še le začeti prav živeti, ker božja volja je tako! Če nas je do sedaj krila sovražna tema, razjasnila jo je sedaj ustanovilna postava, v katere moči moremo se dramiti, zavedati in vzdigovati se enako drugim národom.

Bolj ko se bode razvijala naša narodna moč, bolj vreden ud bode naš národ velike državne družine.

Škoda ali prid našega národa je tudi škoda ali prid države.

Očitno rečem in brez straha — ker na vesti mi je, da držim se postave, da, kdor je sovražnik naše omike, našega namena, je tudi sovražnik države ho-toma ali nehotoma, vedoma ali nevedoma.

To so, dragi rojaki, naša pravila. Ona ločijo zveste od nezvestih, prijatelje od neprijateljev. Vem in skušam, da nesramni sovražniki národa čez nas

raztrosivajo grde laži, da nam namišljujejo namene, ki jih nikdar nismo izrekli, ali le mislili, da nam podtikujejo djanja, ki jih nismo nikdar doprinesli.

Pa, streljajo naj še tako strupene puščice na nas, nas ne bolé, temuč odletavajo od poštenih prs. Ko nimajo resničnega vzroka nas tožiti in grditi pred svetom, skrivajo se v laž, in zatajujejo v zavesti svoje sramote sebe in svoja imena.

Rojaki! prepričan sem, da morete ločiti dobro zrnje od ljulike, da tudi spoznavate svoje prijatelje od svojih sovražnikov. V tej zavesti je naša bran, naše plačilo.

Zato le dajajmo si pogum in osrčenje! Prestali smo v pretečenem letu marsikatere brige; prenašali jih bodemo tudi v prihodnje. Zaostalo vam je mnogo dela, — lotimo se ga!

Držimo se svojih pravic, ne zatajujmo jih nikdar, ljubimo svoj národ, svojo domovino; spoštujmo tudi vse druge národe; držimo se vsigdar postave našega presvitlega cesarja in Njega, ki je vladar vseh vladarjev, — in upajmo, da hočemo napredovati v dušnem in telesnem blagostanju národa, kar so gotovo moja in naša iskrena voščila.

Bog blagoslovi početek, napredek in konec leta!
Z Bogom!

Vaš

zvesti rojak
dr. Lovro Toman.

Zarad vpeljave slovenskega jezika v šole in v uradnije razglasil je dr. Lovro Toman v družbi z poslancem g. Černetom ravno to leto v „Novicah“ še ta-le določni oklic:

Mili rojaki!

Le z národnimi močmi more se doseči narodov namen, zato je potreba, da se narodove moči budé in čvrsté. Poglavitno sredstvo za probud narodovih moči je narodni jezik.

Rodoljubom mora biti tedaj prva skrb, da se postavi narodni jezik — vez vsega naroda, hram narodovega duha in znamenje narodove osebnosti — v svojo vrednost in veljavo v občnem življenji. Kar se je slobodno ustanovila naša država, v kateri imajo vsi národi enake pravice, potegovali so se slovenski rodoljubi za veljavnost in vpeljavo našega milega jezika v šole in v uradnije.

Pravična ta térjatev je zbudila mnogo nepreudarnega, nepoštenega in krivičnega nasprotovanja. Nekaj vzroka o tem je v preteklosti, v nesvobodi poprejšnji, v tisočletni navadi tujčevanja, v pomanjkljivem izučenji v maternem jeziku in v mnogih drugih razmerah in zadevah; nikakor pa ne izvira to iz nezmožnosti našega prekrasnega in dostojno izobraženega jezika.

Zadelo je tedaj prizadetje rodoljubov na upore in zavere. Zgodovina rodoljubnega truda in borjenja poslednjega časa, je znana. Znano je, kako malo se je ali celó nič doseglo zastran šolstva.

Da pri sedanji uredbi naših šol narodnega izobraženja, razvitka in blagostanja doseči ne moremo, je gotovo in dokazano. Naj imenitniša naloga ostaja tedaj rodoljubom v prihodnje v tem obziru.

Znano je nadalje vprašanje, katero se je postavilo ministerstvu pravosodja zastran vpeljave slovenskega jezika v sodnijah v slovenskih pokrajinah. Mi-

nisterstvo je odgovorilo, da je že dalo ukaz na višje sodnije v Gradcu in Trstu, v katerem je zapovedano:

1. Da morajo sodnije, kedar s Slovenci obravnavajo, zatožence in priče v kazenskih rečeh, kar koli je mogoče, v slovenskem jeziku zasliševati in njih odgovore vsaj zastran poglobitnih delov v slovenskem jeziku pisati v zapisnike.

2. Zapisniki zastran priseg, ki jih Slovenci prisegajo, morajo se, kar koli je mogoče, po slovenski pisati in vsaj besede prisege same morajo biti zapisane v slovenskem jeziku.

3. Gledati se mora na to, da pri kazenskih in pri končnih obravnavah z obdolženim, ki je Slovenec, sodniki, uradniki državnega pravištva in zagovorniki so slovenskega jezika popolnoma zmožni, da se čisto slovensko obravnava in da se razglasujejo razsodbe in če je mogoče tudi nje vzroki v slovenskem jeziku.

4. Morajo sodnije v slovenskih pokrajinah vloge v slovenskem jeziku pisane sprejemati in kar je mogoče Slovincem podajati odloke ali rešitve tudi v slovenskem jeziku.

5. Ustanovljuje se, da se imajo po potrebi prekrbeti razna povabila, varuhški dekreti, obljubni in smrtni zapisniki, ter manjše zmiraj enake odloke v slovenskem natisu, in da se take morajo Slovincem razpošiljevati.

Na dalje je bilo ministerstvo naznanilo, da je zapovedalo ob enem, da se mora pri oddajanju uradniških služeb posebno gledati na to, da prosilci znajo slovenski jezik, in da naj se ministerstvu le taki priporočujejo za tiste službe, katere ona oddaja.

V poglobitnem je pa ministerstvo v svojem odgovoru očitno spoznalo in izreklo, da Slovincem ne odrekuje enake pravice zastran vpeljave slovenskega

jezika v sodnijah, kakor so bile razglašene za moravsko deželo, ali da sedaj še ni mogoče slovenskega jezika enako českemu na Moravskem popolnoma vpeljati.

Ljubezen do slovenskega národa in dolžnosti naj-nega poklica nama veleva, da zastran tega odgovora sledeče spregovoriva :

Res je in očitno, da v tem odgovoru nam do sedaj djansko še ni podeljena enaka vpeljava narodnega jezika, kakor drugim narodom v njih domovini, ali spoznalo je ministerstvo vklub nemilim in neprijaznim sporočilom nekaterih nižjih in višjih sodnij, da je potreba, da se od začetka vpelje vsaj nekaj slovenski jezik v naše sodnije; da pa to nima za zmiraj, ampak za sedaj veljati, in da nam kakor drugim národom gre enaka pravica zarad uradnega jezika.

Iz tega izvira, da sedaj je naša naloga in skrb, da se dostojno in brez kratenja od katere si bodi strani neprestrašeno poslužujemo dodeljenih pravic, da od naših sodnij zahtevamo pošteno izpolnitev omenjenega ministerskega ukaza, da jim pokažemo s svojimi v vseh pravnih in nepravdnih, sploh v vseh zadevah čisto in razumljivo sestavljenimi vlogami, da je mogoče v slovenskem jeziku opravljati vso pravniško službo, in da po slovenskem jeziku manji nevarnost žuga pravniškim razmeram kakor po tujem jeziku, z eno besedo, da se jeziku ne more nakladati nezmožnost ali nesposobnost za pravniško rabo.

Na dalje pokažimo, da naše prošnje niso prazna izmišljena, ampak živa potreba pravičnosti. Térjajmo tedaj od sodnij, da nam pošiljajo odloke, povabila itd. v slovenskem jeziku.

Če se bodemo mi svojega maternega jezika posluževali v tej meri, kakor je sedaj djansko dovoljeno,

smemo upati, da bodejo naše sodnije tudi previdile, da se v ustavni, svobodni državi slovenskemu národu zastran uradnega jezika ne sme in ne more pravice krati, da naš slovenski jezik je sposoben; in v tem spoznanji bode se želja potrdila in če Bog dá tudi brez izjemka uresničila naša želja, da se v vsem in popolnoma vpelje slovenski jezik v uradnije.

Upati se tudi sme, da bodo naši pravoljubni advokati in notarji v blagor in korist národa poprijeli se v vseh pismih, vlogah, prošnjah in sploh v vseh zadevah slovenskega jezika. Gotova jim je zahvala naroda, ki bode spoznal, kolika dobrotá in varnost v pravniških razmerah se mu skazuje s tem, da more razumeti pravniška pisma, v katerih shranuje premoženje, čast, svobodo in celó življenje.

Sploh pa naj vsi rodoljubi našemu ljudstvu razodevajo zapopadek, obširnost in važnost ministerškega ukaza do naših sodnij, in da naj mu budé zupanje, da se bode vkljub vsemu nasprotovanju uresničila obljuba našega milostivega cesarja, po kateri vsem narodom, tedaj tudi našemu v vseh zadevah grejo enake pravice.

Toliko smo dosegli do sedaj, da v naši deželi, v naših sodnijah naš jezik ni več tujec, in da se ne sme iz njih pahati, kakor da bi ne imel nobene pravice.

Če se ne more na enkrat vse zgoditi, moramo pomisliti, da vsak začetek je težek, da v naravnih postavah ne more se skokoma deseči gotov in stanoviten vspeh.

Kedar se nam samim pripušča in naklada, da razvijamo svoje močí, moramo tudi, neboječi se truda, začénjati važno delo, in veselili se bodemo poslednjič svojega lastnega vspeha, ki nam bode potem naj go-

tovejši; vsakdo se naj bolj zvesto more zanašati na svoje lastne moči.

Obljubimo si pa, da bomo stopinjo za stopinjo napredovali, da pridemo na stan, na katerem so drugi národi.

Vsak naj tedaj v svojem poklicu dela in zastavlja vse moči, da se v sodnijah vseh slovenskih krajev vpelje slovenski jezik, in kmalu se bode prikazoval obilni prid, kakoršnega more vsak rodoljub iz srca želeti svojemu národu.

Da se izpolnijo te naše gorke in pravične želje, pomagaj nam Bog!

Na Dunaji na svetega Jožefa dan 1862. l.

Ko se je po Slovenskem bolj in bolj širilo domače národno življenje, je dr. Lovro Toman kot nevtrudeni národni buditelj tako-le (v „Novicah“) 1862. l.) živo priporočal:

ljudske knjižnice in bukvarnice.

Na nebu sijejo večje in manjše zvezdice. Lučica pri lučici veže čarobno razsvitljena nebesa.

Bila je tma v naši predragi domovini. Uvele so se krasne zvezde na domačem nebu: čitalnice v glavnih slovenskih mestih. Tù pa tam še pokriva kak oblak vstajajoče druge sestrice, ki ga bodo predrle in zasijale v slogi s svojimi sestricami.

Te poglobitve čitalnice — zvezde večje — zdijo se mi kakor močne družice v mreži razsvitljenja národovega, katero mora žareče zamigljati od mnogih drugih manjih zvezdic — ljudskih knjižnic.

Davno smo že hoteli izustiti ta nasvèt ali to željo, in srčno me veseli, da napravo neogibno potrebnih ljudskih ali občinskih, ali farnih, ali selskih

knjižnic so že drugi rodoljubi v vseh naših poglavitnih slovenskih časnikih nasvetovali.

Mi smo zaostali, se vé da ne po lastni nemarnosti, temuč po hudi osodi.

Treba je, da na vseh straneh zbiramo svoje moči, če se hočemo rešiti iz tmine, in če se hočemo lastno in národno izobraževati.

Premišljevati moramo, katera sredstva nam morejo pomagati, in kako da se morajo pridobiti in zbirati za naš tako dolgo zapuščení národ.

Naš národ mora se zavedati, spoznavati po svojem rodu, po svojih močeh, po svojem poklicu, po svoji zgodovini. Naš národ mora izvedeti, kaj človeštvo na svetu premišljuje, kako napreduje v poljedelstvu, obrtnijstvu, v vedah in v umah, kaj se je dosedaj z duhom in z drugimi močmi dovršilo. Dosedaj je našemu národu skoraj vse zakrito.

Ali ni to strašna osoda obsojenca, kateri mora biti ločen od naj dražših božjih darov in blaga človeškega?

Našemu národu mora se dati pravi poduk, mora se mu prižgati pravo razjasnenje brez škodljivih veš, ki pri drugih národih švigajo kakor prave razsvitljivke, pa so le zapeljivke. Naš národ je radoveden, neizrečeno prebrisane glave, in hrepení po znanstvu in novicah v tej ali uni zadevi.

Česa mu je tedaj treba? Prave, zdrave in trezne dušne hrane.

Naše slovstvo ni še bogato, ali, če Bog dá in še rodoljubno poprimemo se pisanja v mnogovrstnih zadevah, hoče se množiti. Naše slovstvo je do sedaj tudi še nespačeno. Poštenost in čistost našega slovstva moramo skrbno varovati, da se nam naše pobožno in dobro ljudstvo ne pokvari.

Že sedaj moremo našemu ljudstvu podati mnogo bukev zanimivega in podučnega zapopadka, in vsak dan bode to lože, bolj ko se bode naraščevalo število čitateljev.

Posebno željo zastran novih knjig imamo do naših zgodovinskih pisateljev, da naj pojasnujejo zgodovino Slovencev in Slovanov, da naj pokažejo, kako da smo zaostali v razcvetenji, in da sedaj v dobrem, toplem pomladanskem solncu moramo poganjati svoje brstke, moramo se razcvetati, da bodemo mogli z drugimi roditi sad omike v slavo in korist majke Slave in v izpolnovanje nam od Večnega naložene naloge.

Dalje naj se spisujejo povestice, zanimive iz slovenske in sploh slovanske zgodovine v probudo našega ljudstva.

Dalje naj se piše še o tem in drugem raznem predmetu, saj že toliko nerodovitne zemlje leži na polji našega slovstva.

Vse naj se piše razumljivo in v narodnem duhu. Jedro naj več veljá nego lupina.

Kar pa že s tem, kar imamo, moremo za potrebo založiti male knjižnice, začénjajmo nemudoma, in jih ustanovljajmo.

Ves naš národ naj se razdeli v taka društva, in naj se udeležuje pri takih. Kar je posamesnemu nemogoče zaradi prevelikih stroškov, bode složenim in združenim lože, in budila se bode tudi vzajemnost in bratstvo med rojaki, ki moramo drug drugega kolikor mogoče podpirati. Bratovska ljubezen naj popravlja, kar je škodovala tuja sila.

Take knjižnice naj si preskrbé naše rodoljubne časopise, ki se vestno in neprenehoma trudijo za naše blagostanje in domače knjige ter počasi tudi od drugih naših slovanskih bratov, posebno na jugu.

Knjižice naj gredo od rok do rok. Če kdo kaj ne razume, naj praša bolj izvedenega. Bolj izvedeni in prebrisani podstopijo naj se ljudomilega dela, da svoje soobčane učé brati in pisati.

Pokažimo, da morámo napénjati svoje dušne sile in da prava ljubezen vlada med nami. V tem bode rastla edinost in sloga; — v slogi le morejo dozorevati veča djanja.

Zato, dragi, mili rodoljubje, blage duše, zastavite svoje delo za važne, prevažne pripomočke narodnega izobraženja! Zbirajte po občinah (županijah ali srenjah), po farah, ali posameznih selih ljudi skupaj, da si z zjedinjeno močjo napravljajo knjižnice, v katerih naj se nasrkajo dobrega medú iz dobrih, narodnih knjig. Kakor se na nebu vnema nebrojno zvezdic ko svitla mreža vse nebo vspénjajoča, tako naj se v našem národu zbuja knjižnica pri knjižnici, ki bodo prave luči národnega razjasnjenja.

Dragi bratje, poprimimo se tega nasvéta, zadnji čas je! Česki národ nam je priča, kako obilen sad donašajo take knjižnice. Čehi imajo že 20—30 let take čitalnice, katerih štejejo sedaj že na stotine.

Kakor pa zvezdogled vsako novo zasledeno zvezdo radostno naznanja vsemu svetu, tako naj se tudi naznanja porod te ali une nove ustanovljene knjižnice. Radostni jo bomo pozdravljali in se zahvaljevali njih ustanoviteljem.

Zato naj ne bode prošnja naša, da naj se nemudoma ustanovljajo ljudske knjižnice, glas vpíjočega v puščavi!

V Radovljici 30. aprila 1862.

Dr. Lovro Toman.

17. maja 1862. l. je dr. Lovro Toman v državnem zboru s svojim živim in jedernatim govorom

pri posvetovanji o deželnih sodnijah dosegel in pri-
boril prevažno národno pravico. Nasvetoval
in predlagal je: „Slavna zbornica naj izreče, da bode
vlada za sodnijske službe pri viših deželnih, pri de-
želnih, okrajnih in drugih sodnijah po vseh kraljestvih
in deželah, namestovanih v državnem zboru, z ozirom
na pravico udeleževanih národov, volila in potrjevala
le take može, ki so sicer za to službo sposobni, pa
tudi popolnoma razumejo národov jezik.“ Obveljal je
ta predlog.

Konec meseca junija 1862. l. je dr. Lovro To-
man v daljnem, živo prepričavnem govoru dokazoval
in térjal, naj se slovenskemu národu enake pravice
kakor vsakemu drugemu národu pripoznavajo, ter pri
finančnem predlogu o učiliščih zastran tega stavi
sledéči nasvèt: „Slavna zbornica naj sklene, da se je
nadjati, da bode vlada v uresničenje enakopravnosti
vseh v ožjem državnem zboru namestovanih kraljestev
in dežel prebivajočih národov gledé nauka in sicer
do tistega časa, da se temu pravilu popolnoma pri-
merná učna osnova ustanoví, v izpeljavo cesarskih
sklepov od 9. decembra 1854. l. in od 20. julija 1859. l.
postavljala v službe take učitelje in ravnatelje, kateri
imajo vrh drugih sposobnosti popolno znanost dotič-
nega narodnega jezika, — da bode skrbela za pri-
pravne šolske knjige in sploh storila vse, kar je o
tem treba.“

Sam minister Schmerling je pri pretresovanji sli-
šanih predlogov zastran Tomanovega rekel, da ga
nikakor ni volja, v obče zoperstavljati se Tomano-
vemu predlogu, da vladi je sicer prva skrb za ved-
nost, da pa tudi zastran učnega jezika pravičnih želj
ne bode prezirala; vendar pa, ko so ti predlogi prišli
v glasovanje, so naj več vsi padli, in živa prepri-

čavna Tomanova beseda, akoravno do sedaj še le „glas vpijočega v puščavi“, gromela in odmevala bode nasprotnikom narodnim na veke kakor sodna glasna tromba.

Živ dokaz, kako globoko iz srca domoljubov govoril je dr. Lovro Toman, bile so neštnevilne zaupnice, ki so mu dohajale od vseh slovenskih pokrajin; posebno pa je ta-le javna zaupnica (v „Novicah“ 1862. l.) vse druge združevala v naj višji vrhunec:

Dr. Lovretu Tomanu.

Ponavljjan glas tistih tisuč domoljubov, ki smo mu izročili zaupnice svoje.

Stoletja so nam pretekla, kar so zapuščeni, zaničevani in od dne do dne o narodnih zadevah huje demoralizirani v tmuni neznanstva taval; a letošnje leto zapišemo z zlatimi črkami v svojo zgodovino: predramili smo se iz globokega spanja po veličastni besedi našega viteškega cesarja Franca Jožefa I.

Hrabri Leonida! ki si se kot čvrst sin slovenske Šparte samotež bojeval 23. junija za pravico domačo, prejmi zahvalo slovenske zemlje, ki Te nosi v svojem srcu; olajša naj Ti grenkost — zavžito po nevedstvu in hinavstvu — naše zaupanje in ljubezen do Tebe; stoj še naprej kot skala v viharnem morji, kot hrast v nevihti: venec gotove zmage, ki Ti ga vijejo vdana slovenska srca, Ti ne bode izostal! Naj Ti bode, kakor tudi Tvojemu in našemu prijatelju, iskrenemu zagovorniku naših pravic, Antonu Černetu, na pomoč in zljajšanje misli in želje naše, katere dobro poznaš in v imenu nas zanemarjenih krepko in pravično zastopaš! Kar zastopaš, volja je cesarjeva,

pravo je slovenskega národa. Naš národ je ravnopravni brat drugim národom avstrijskim. Drugega ne zahtevamo, drugega ne térjaš ne Ti, ne térja soborivec tvoj Černe. Zato naj strele udárjajo, potresi žugajo, topovi gromé, sovražne trombe se glasijo: nič drugega Ti ne ostane kakor bandero Hoferjevo visoko držati v brambo domovine! Lovro! drži ga za vero, cesarstvo in národnost našo!“ —

V seji 19. februarja 1863. l. stavi dr. Lovro Toman v deželnem zboru ta-le predlog:

Po denarni postavi za upravno leto 1863. izročeno povišanje neposrednih davkov in posebno zemljiščnega davka je za vojvodino kranjsko in brez škode za deželo celó nedosegljivo breme. Zato deželni zbor kranjski spoznava za svojo neogibljivo dolžnost, v dostojno zloženi prošnji do Njih Veličanstva, našega cesarja, zavoljo povišanja davka svojo skrb izreči in ga prositi:

- a) da izpeljava omenjene denarne postave za l. 1863. v vojvodini kranjski naj se, kolikor je le mogoče, prizanesljivo in milostivo izvršuje;
- b) da naj c. k. ministerstvo ustavni obravnavi prihodnjega zbora izročá denarni predlog zarad zemljiščnega davka na podlagi, katera bi bila vsem kraljestvom in deželam v Avstriji enako pravična, in s katero se konec storí neprimernemu davku, ki iz časa stanovitnega katastra tlači vojvodino kranjsko. To prošnjo naj deputacija treh udov deželnega zbora podá Njih Veličanstvu, našem cesarju.

V zboru 24. februarja potem je ta predlog prišel v razpravo. Dr. Lovro Toman je tù odkritosrčno odkrival vse rane, ki tarejo kranjsko deželo, in je s tem predlogom pokazal, da je laž, ki jo sovražniki

narodnih pravic hudobno trobijo po svetu, da možje, ki se poganjajo za narodne pravice, nimajo drugega na dnevnem redu kakor le samo „jezik“ in zopet „jezik“. Konec tega krepkega govora rekel je: „Mi v naši deželi pa imamo tudi važne zasluge! Vselej smo storili vse radovoljno, da se je ohranila avstrijska država. Bojevali smo se s Turki; bojevali smo se s Francozi; bojevali smo se z Lahi, in lahko se reče, da nikdar na nobenem bojišči ni padel nikakoršen madež na vojake, katere je vlada jemala iz naše dežele.“

V deželnem zboru 23. marca 1863. l. je dr. Lovro Toman govoril o davku, ki se plačuje za rudosledje, in je nasvetoval: a) naj deželni zbor izreče, da je po sedanjih skušnjah postava od 28. aprila 1862. l. kranjskim rudokopom škodljiva; b) naj deželni zbor slavni vladi izroči prošnjo, da prihodnjemu državnemu zboru stavi predlog, po katerem naj se odpravi ali saj zniža davek za rudosledje.

Dalje je dr. Lovro Toman to leto v deželnem zboru govoril še o krajnih zastopništvih, o slovenskih stenografičnih zapisnikih, o volitveni pravici duhovnih pomočnikov, o porotah itd.

Naj krasnejše pa se to leto dr. Lovro Tomanovo imé lesketá v zgodovini slovenskega slovstva.

Dr. Lovro Toman je prvi ustanovnik „Matice slov.“ v Ljubljani. *)

Dolgo že so se slovenski rodoljubje glasili po časopisih, in tudi ustno so se pogovarjali med seboj, kako zeló nam je treba „Matice“, kakoršne imajo drugi Slovani, ker še živo pogrešamo toliko potrebnih knjig, kajti nimamo niti bogatih pisateljev, kateri bi

*) Glej „Koledar slovenski za L. 1865“, izdala „Matica slovenska“, str. 77.

lahko ob svojih stroških med svet pošiljali rokopise, niti knjigarjev, kateri bi radi v zalogo jemali taka dela. Vse to prizadevanje pak je ostalo besedovanje, ter ni imelo vspeha, dokler dr. Lovro Toman, v državni in deželni zbornici svojega národa srčni branitelj, 7. januarja 1863. l. v „Novicah“ v svojem sestavku „1863!“ ne izreče „Matici“ zgodovinskih besed: „Mislimo in nabirajmo moči, da ustanovimo „Matico slovensko“, iz katere, kakor bučele iz ulnjaka, naj prileté podučilne knjige za národ naš mili!“

Ta glas je globoko v sree segal posebno Štajerskim rodoljubom, ki so prvi začeli nabirati podpise za močno pomoč prihodnji „Matici“. Dr. Lovru Tomanu gre torej neumrljiva slava, da so njegove besede vzbudile naše rojake, a Štajercem gre slava, da so prvi jeli delati za to lepo národno napravo; kajti že 8. marca 1863. l., ko se je ljubljanska čitalnica v slovesni „besedi“ hvaležno spominjala sv. Cirila in Metoda, katera sta pred 1000 leti našim očetom prižgala sv. vere luč in položila prvi kamen slovanskemu slovstvu, stopi dr. Lovro Toman v čitalnici na oder, in pové, da mu je pisalo blizu 40 mariborskih Slovencev, kateri se oglašajo „Matici“ za ustanovnike, obetáje vsak po 50 gld. darila. Naposled govornik reče, naj bode ta na čast slovanskima apostoloma osnovane tisočletnice slavni dan tudi „Maticice slovenske“ prvi dan! Vse mu je navdušeno vzkliknilo: Živio! in 8. marca 1863. l. je bila torej ustanovljena „Matica slovenska“, najlepši slovanski spominek 863. letu! — H sklepu drugega svojega enakega, živega oklica je dr. Lovro Toma'n rekel: „Vi dragi rodoljubi in mile rodoljúbínje, ne odlašajte tedaj darovati svojih doneskov blagemu početju; budite svoje

brate in sestrice, da spoznavajo korist „Matice slovenske“, in da se udeležujejo nje naprave. Pokažimo, da se zavedamo, da hočemo in znamo sami sebi pomagati, da nam je mar za národovo omiko, in da smo voljni za njo darovati, kolikor je vsakemu mogoče. Bog pa naj blagoslovi naše početje, da se širi prava krščanska omika in poviša slava našega premilega národa!“ — Kakor s preživim čutjem in s prisrčnim voščilom je dr. Lovro Toman govoril te besede, tako živo in globoko segale so tudi iz srca, in ta preblaga želja ljubljenca slovenskega národa se sedaj bolj in bolj veselo izpolnuje.

Dr. Lovro Toman je bil prvi sprožitelj in ustanovnik „Matice slovenske,“ potem tudi nje odbornik, predsednik in na zadnje že naj zdatnejši podpornik z bogatim darilom.

3. aprila 1865. l. je dr. Lovro Toman v zbornici poslancev na Dunaji branil Slovence in sploh Jugoslovane, ter je svoj gromoviti govor sklepal s temi-le predonečimi besedami: „Zvedel sem, da je g. državni minister v denarstvenem odseku svojo misel podpiral tudi z besedami: „Vrh tega brez pomislika rečem, da Jugoslovani merijo tje, kamor merijo „Italijanissimi.““ Gospoda moja! ako so se te besede res govorile v denarstvenem odseku, kamor je vsemu zboru pripuščeno hoditi; ako so te besede resnica, o kateri pa še dvomim, potlej, gospóda moja, želim, da g. državni minister opraviči to govorjenje. Ako pa niso resnica, jako nas bode veselilo, saj ne bodedo mislili v vednem strahu, da je na sumu naša zvestoba in lojalnost, in da toliko naprav in napredkov v na-

rodskem poduku pogrešamo morda ravno zato, ker smo na sumu in obrekovani. Jaz ne verjamem, da bi bil g. državni minister govoril te besede. Na koga bi neki merile? Ali mar na Slovence, ki so se združeni z drugimi Jugoslovani v prejšnjih stoletjih v tolikih turških vojskah borili za Avstrijo, ki so se 1848. in 1850. l. zoperstavljali vabilnim glasovam laškim in ogerskim, in da vstaji niso rok podali? So li Slovenci, ki toliko hrabrih sinov dajejo izvrstnim avstrijskim polkom: „Hohenlohe“, „Kinski“ in „Prohaska“ in ki so že na tolikih bojiščih branili celoto avstrijsko?

Ali so Slovenci, ki svoje davke zvesto plačujejo, čeravno so v stiskah in revah, — Slovenci, ki so že tolikrat v djanji kazali svojo udanost in zvestobo do presvetlega cesarja? So li Slovenci, katerih naj boljši sinovi dan danes iz ljubezni do vlade, ne pa iz sovraštva do vlade ustanovljajo in oživljajo družbe in naprave, ki izdajajo knjige in podučujejo národ, kar je vladina dolžnost, kateri so pa prav za to, da o tem vladi pomagajo, večkrat na sumu, da so vladi sovražni!

Da one besede ne merijo na dalmatinske Slovane, povedal nam je sam g. dr. Lapenna.

Ali so pa morda Hrvatje, ali morda Graničarji, ki so še vselej na vseh bojiščih branili celoto avstrijsko, dasiravno še ne uživajo ustavnih dobrot? Ako se g. državni minister ne spominja dotičnih zgodovinskih dní, naj mi bode dovoljeno, opomniti ga dneva iz naj novejših časov, namreč predloga zvestopokornega ministerskega zbora 30. marca 1850. l., po katerem je zapisano tudi imé g. državnega ministra. Ondi berem: Pogum in srčnost, žrtovalna udanost, s katero so Hrvatje in Slavonci edinost cesarstva vzdrževali v boji zoper protimonarhijske želje, v zlate

bukve z nevenljivimi črkami zapisani so v zgodovini avstrijskega cesarstva.“

Gospoda moja! Tako bilo je 1850. l., in danes bili bi morda Hrvatje in Graničarji veliki izdajalci? kajti, ako Jugoslovani merijo tje, kamor „italijanissimi“, veliki izdajalci so. Nadjam se, da nam bode g. državni minister danes razjasnil to reč. Ako pa hoče nas še v eno mer na sumu imeti, naj pomisli, da se Jugoslovani tolažimo z zvesto svojo zvestjo in z zgodovino, da so prešla ministerstva: Kavničevo, Meternihovo in Bahovo, — Jugoslovani pa so vendar ostali in da bodo tudi še pretrpeli ministerstvo Schmerlingovo.“

Minister Schmerling je potem v svojem odgovoru na ta čvrst Tomanov govor rekel, da ne dvomi o lojalnosti Hrvatov in Slovencev.

Ravno tega leta 25. aprila je dr. Lovro Toman v državnem zboru govoril o zalogu za skrivne vladine reči, in je med drugim rekel: „Gospoda moja! ako vidim siromaštvo domovine svoje in kako ravno sedaj Notranjce tare huda lakota, za katere pa, ker ljudje še ne cepajo živi po ulicah, nima denarja državno gospodarstvo, katero misli, da podpora iz državnega zaklada se še le tadaj začénja, — ako se spominjam, kako pojéma fužinarstvo na Gorenjskem: ne solda ne morem dovoliti za skrivne zaloge.“

Zraven teh prevažnih govorov govoril je dr. Lovro Toman v državnem zboru tudi še zoper Mühlfeldove predloge: naj se volijo oddelki, ki bodo osnovali in zbornici predlagali naslednje nove postave: 1. postavo o združbah; 2. postavo o varstvu osebne svobode in hišne pravice in za skrivnosti pisem; 3. o svobodi vede in uka in o pravicah verskih. Tù je naš vrli boritelj

nekako više navdušen sklenil in rekel: „Vedite, da po narodovi omiki hrepení moje srce; srčno in nevoljno odbijam vsako pretvezo razdruživnih misel ali da pošteni obraz pokriva kovarstvo skrivnih namenov. Omika ljudstva je naše geslo; omika ljudstva pa potrebuje svobode; v svobodi kaže se národnost; brez svobode ni národnosti; brez národnosti pa tudi národom ni svobode. S svobodo je kakor s svetlobo, skoz robotnik (prizmo); svoboda v Avstriji zdramlja ki se lomiv temničnici (kameri obskuri) medleče národe k življenju, k delavnosti. Ohranimo to božjo luč svetlobe, v kateri lahko vsi živimo, da vsi skupaj ne poginemo v noči in tēmi. Ohranimo to božjo luč, ker bode mavrico svobode razpela čez nas vse!“

Dalje je dr. L. Toman v državnem zboru stavil vprašanje do državnega ministra zarad učnega jezika na gimnazijah v slovanskih deželah. Govoril je o adresi, ki se je imela cesarju izročiti potem, ko je bil cesar razpustil deželni zbor ogerski; — o ločitvi sodnij od političnih gosposk; — o postavi, da se odpravi tako imenovana rudna desetina; — o avstrijski politiki, kjer je navdušeno zaklical: „Mogočnost Avstrije je v národih in deželah avstrijskih. Prestol avstrijskega cesarstva mora v Avstriji stati med avstrijskimi národi; oni sami ga bodo varovali, ker imajo še pogum in srce zanj.“

Govoril je dalje o razglaševanji postav v vseh jezikih; — o sposobnosti političnih uradnikov; — o slovenskem jeziku pri sodnijah; — o vojaški Krajini ali Granici; — o vnanjih zadevah itd.

9. januarja 1866. l. je dr. Lovro Toman v deželnem zboru s obširnim govorom razlagal potrebo in korist železnice ljubljanske-belaške in Št. Petersko-reške, in pripoznati mora se, da dr. Lovro Toman

je največ pripomogel k ustanovljenju gorenjske železnice.

V omenjenem govoru je dr. Lovro Toman kazal, da je ljubljansko-beljaška in Št. Petersko-reška železnica važna iz treh ozirrov: važna za deželo kranjsko, važna za avstrijsko cesarstvo, važna iz evropskega ozira. Važna je za deželo našo zato, da se na noge postavi in oživi tista obrtnija, katera sedaj hudo peša na Gorenjskem, ker nima priložnih potov, po katerih bi se blagó domačih fužin in drugih obrtnijstev lahko prevaževalo v tuje dežele, — pa ravno to ovéra tudi napravo novih obrtnij na Gorenjskem, katere se le tedaj morejo ustanoviti, ako obrtniku ni véliki svet zaprta ograja. Gorenjska stran, po velikih gorah sedaj ločena od velikih cest, bi se po železnici, katera čez Gorenjsko pelje, iz Beljaka v Ljubljano, zbližala s Trstom ravno tako kakor s Koroškim, s Štajerskim ravno tako kakor z Dunajem itd. Za vse naše cesarstvo pa bi bila tudi železnica ljubljansko-belaška važna ne le za kupčijstvo, temuč tudi ob času vojske, ker severne avstrijske dežele bi se po nji približale jadranskemu morju po najkrajši poti. Pa tudi druge severne evropske dežele bi se po nji pripeljale v bližnjo dotiko z južnimi. — Gledé na vse to kaže se tolika važnost te železnice, da se mora živo priporočati deželnemu zboru; a kaj naj stori deželni zbor, da to, kar je sedaj le še samo želja, pripelje do zaželenega namena? Prvo je, da deželni zbor na to dela, da presvitli cesar dovoli, da se ljubljansko-belaška železnica deno v vrsto avstrijskih železnic. To se je že zgodilo s Št. Petersko-reško železnico, katero ima vodstvo južne železnice proti temu dodelati, da se iz državnega zaklada pripomore s tretjino doneska. Dalje pa je še treba, da se deželni

odbor vzajemno s kupčijsko in obrtnijsko zbornico nemudoma prav krepko poprime tega, da se denar dobi za tista dela, katera se štejejo k pripravljajočim, pa tudi za to, da ima svoje roke vmes v tistem odboru, ki naj se osnuje za to, da se dovršijo pripravljajoča dela. Po vsem tem dr. Lovro Toman v odborovem imenu nasvetuje: 1. Deželni zbor vojvodine Kranjske priznava važnost in potrebo železnice ljubljansko-belaške in Št. Petersko-reške, in se poteguje za to, da se ljubljansko-belaška železnica postavi v vrsto avstrijskih železnic. 2. Deželnemu odboru naj se zaukaže, da se vzajemno s trgovsko obrtnijsko zbornico ustanovi poseben odbor za to železnico, v katerem bode zastopan tudi deželni odbor. 3. Ako se kaže, da se večidel nabere gori omenjeni potrebni denar za pripravljajoča dela, naj se, ako bi manjkalo še kakih 5000 gld., teh 5000 gld. dodá iz deželnega zaklada proti temu, da se temu donesku pridržijo vse tiste pravice, katere gredo drugim doneskom, ki se naberó od druge strani.

Dalje je dr. Lovro Toman kot tajnik trgovske obrtnijske zbornice delal na to, da je ta zbornica 14. januarja 1867. l. c. k. trgovinskemu ministerstvu poslala živo spomenico o ljubljansko-belaški železnici. Tudi v državnem zboru je dr. Lovro Toman ta krasni svoj načrt jasno razkazoval in priporočal in sicer tako dolgo, da je minister trgovstva — že mesec potem, 14. februarja ravno tega leta izrekel, da se bode ljubljansko-belaška železnica takoj delala, in da se bodo pripravljajoča dela začénjala že prišlo pomlad, in sicer na državne stroške. Minula so potem komaj tri leta, in 14. decembra 1870. l. odprè se železnica iz Ljubljane v Trbiž, in od tega časa vije se železna cesta

skozi naj lepše gorenjske kraje, prevaževaje ljudi in blago, ter naši lepi domovini prinaša korist in slavo. Kdo bi bil takrat mislil, da tega lepega časa ne bode dočakal prvi ustanovitelj tega krasnega dela, in da mu bode že prvi hlapon gorenjske železnice žvižgal mrtvaško pesem mimo njegovega prezgodnega groba!

Pozneje je dr. Lovro Toman še pogosto govoril v državnem zboru in se po svoji nepremakljivi navadi pogumno in možato potegoval za narodne pravice; posebno je omeniti tù njegovega govora o „adresi“ 3. junija 1867. l., katerega je naš neprestrašeni boritelj sklepal s temi-le prevažnimi besedami: „Svoje pravice moramo prositi mi, ki plačujemo mnogo veči krvavi davek, nego drugi; mi vedno zvesti Avstrijanci moramo zastonj prositi in molédovati, in moramo zvedeti, da nas smé v prestolnem mestu vladi pred očmi psovati, kolikor kdo hoče! Jaz kličem Avstriji: spoznaj, kaj imaš biti! Ti imaš biti vsem sinom, rekše vsem národom pravična mati; ti moraš sredi Evrope osnovati srečno raznih národov družino, ker sicer te, ne bode nihče branil, ko zopet pridejo sovražniki od zunaj; sicer se za-te nobéne prsi ne postavijo proti sovražniku, kateri te hoče razrušiti. Samo če bodeš pravična, če posilno stiskanje národov odsloviš iz srca, utegneš zvedeti, da je resničen ta pregovor: „Avstria erit in orbe ultima, si erit justa gentibus“, rekše: Avstrija bode na zemlji poslednja, ako bode pravična narodom.“

Govoril je v državnem zboru še pri obravnavi trgovske in colne zaveze med Avstrijo in združenimi nemškimi colnimi deželami; — zoper povišanje zem-

ljiščinega davka; — o postavi za ljudske šole, pri kateri priliki je ojestro očital ponemčevanje národa. Kazal je: „Nekdaj so nas skušali tako-le ponemčevati: Otrokom so žugali z mnogovrstnimi kaznimi; verige s krogliami so jim navezovali na roke, dokler so slovenski govorili in niso znali nemški; dokler otrok ni govoril nemški, obešala se mu je na hrbet tablica z napisom: „slovenski osel.“ To se sedaj sicer več ne godí, a nikar ne mislite, da ne poznamo naših nemčevalnih razmer, s katerimi hočete z liberalnimi načeli ponemčiti in popačiti národ; toda to se vam s svobodo tako malo posreči, kakor nekdanj s sužnostjo. Prepričan sem, da bodo besede, katere tû govorim, v srcih vseh nenemških národov, in svarim vas, gospoda moja, svarim sedanje ministerstvo, zlasti ministerstvo uka, katero je nastopilo pot svobodne sile, sedaj s kakovim ukazam, sedaj s kakovo postavo, katera nemški jezik usiljuje vsem národom; svarim vas zato, da si na glavo ne nakopljete prevelike opozicije, katero gotovo zmore to načelo, ohrani pa národe vkljub vsem vašim zvijačam in postavam.“

Leta 1869. je dr. Lovro Toman še govoril v deželnem zboru za narodne pravice v šolah, in je med drugimi nasveti in pojasnovanji tudi rekel: „Gospoda moja! trikrat že smo bili boj za narodne pravice v šolah in v uradnih, a malo srečno smo bili do sedaj. Godilo se nam je, kakor v Avstriji rado godí se Slovanom — padli smo; pravica ni dobila zmage na lastni, materni zemlji! Še enkrat tedaj je stopilo isto vprašanje na javni oder; ali bodemo srečnejši, kakor smo bili do sedaj — ne vem. Upanja, dokler vlada sedanja sistema, tudi jaz nimam celó nič; vendar národnemu zastopniku je dolžnost, da bîje boj tako dolgo, da naposled pravica pride do

zmage. — Gospôda moja, ne bodite gluhi! saj slišite že slavjansko šumenje in vršenje, — naj nam bode Anastazij Grün prerok, da brez Slovanstva ne bodo se rešila važna vprašanja Avstrije! Ako hočete, da mir povrne se v našo deželo, da nehajo razpori, odstopite od poti krivice, katero ste do sedaj zagovarjali, ko ste národu našemu kratili pravico v šolah; podajte nam roko s tem, da pri-trdite našemu predlogu, da sprejmete postavo, katero vam danes nasvetujemo.“

19. januarja 1870. l. je dr. Lovro Toman v državnem zboru govoril proti „atresi“, ki jo je osnovala večina državnih poslancev. Tudi ta govor je bil skozi in skozi zeló živ in jedernat, ter je zbornici kazal zgodovino nesrečnih avstrijskih ustav in pred očí stavil pogubno pot, ki jo je treba zapustiti, da se Avstrija zopet ukrepí in vtrdi.

Dr. Lovro Toman je zarad toliko neustrašnega in vpešnega delovanja in prizadevanja po vsi svoji domovini, po Slovenskem in po Slovanskem sploh in še daleč drugod zaslovel kot naj slavniši zagovornik in zavetnik narodov, ter je bil v pravem pomenu besede prvak in prvi ljubljeneec slovenskega národa. Dokaz tega so mnoga, mnoga javna in zasebna slavlina pisma in zaupnice, ki so mu prihajale iz vseh krajev, kjer prebivajo domačini in rodoljubje.

Dr. Lovro Toman je bil častni mestjan v Ljubljani, častni tržan v Kropi na Gorenjskem, častni ud čitalnice v Celji, častni občan v Žadovicah, v Ježikovih in v Blažovicah na Moravskem, potem v Šarkah in Radoslovih, častni meščanski pravnik v Dobruski itd. itd.

Po tem toliko razburjenem in nevtrudnem dr. Tomanovem delovanji v zborih in sploh v javnem narodnem življenji, pogledimo sedaj še nekoliko njegovo domače življenje, in, žalibog, njegove toliko prezgodaj prišle zadnje dneve! —

Dr. Lovro Toman je bil, kakor smo že rekli, svojim rodovincem iz globočine svojega srca ves udan; on je bil naj boljši sin, naj ljubeznjivši brat in naj nežniši in preljubljeni soprog. Svojo mater je ljubil vedno v nespremenjeni otroški ljubezni, in bridko, prebridko mu je žalost trgala blagočutno srce, ko je po materini želji šel domov, da bi se še enkrat videla. Nemudoma je z Dunaja prihitel k smrtni potelji svoje preblage matere, da bi zadnjikrat videl nje preljubeznjivi obraz in še slišal nje poslednje, zlate mu besede, ki so mu bile vedno v pretesni zvezi z materno deželo, s premilo svojo domovino.

23. maja 1861. l. umrje dr. Tomanova mati, 76 let stara. Lovro točil je na gomili svoje ljubeznjive matere prebridke solzé.

Kmalu potem preseli se dr. Lovro Toman iz Radovljice v Ljubljano in prevzame tù advokaturu ali odvetništvo, ter deset let potem, ko mu je umrla nepozabljiva mu Josipina, 25. novembra 1863. l. v drugič poroči se z gospodičino Loujizo Altmanovo, in zopet se v Lovrètovo prazno srce povrne domača sreča in zadovoljnost, kajti tudi druga njegova soproga mu je bila prisrčno udana, zvesta in preljubeznjiva tovaršica — do groba.

Kakor na svetu vsakdo skuša, da ima življenje svoje lepe in temačne dneve, da se veselje vrstí z žalostjo, tako je skušal tudi dr. Lovro Toman.

Meseca julija 1867. umrje mu sestra mati Benedikta, nuna v ljubljanskem samostanu, kamor je

prišel z Dunaja k pogrebu, in dve leti potem — 9. aprila 1869. l. pa ma umrje njegov edini brat Janez Toman, fužinar in posestnik v Kamnigorici in svetovalec trgovske in obrtnijske zbornice v Ljubljani. Po bratovi smrti dr. Lovro Toman oskrbuje tudi njegove zapuščene otroke, in pri tej priliki kupi na domačem pokopališču v Kamnigorici, kjer so bili pokopani njegovi rodovinci, tudi prostor za-se, in izreče željo, da hoče tudi on počivati pri svojih — tu na preljubi kamnogoriški ravnici. Še zadnje leto pred svojo smrtjo naroči in preskrbi na domače pokopališče lep kamen marmelj, za kateri sam, 9 dni pred svojo smrtjo, napiše te-le besede:

„Pokopališče družine Tomanove.

— — — — —
Ne jokajte zapuščeni!
Kdor v grobu spi, je srečen,
Saj je kratko vsem življenje,
Al' prebud je večn.

V Rodavnu 6. avgusta 1870.

Dr. Lovro Toman.“

Blaga duša bil je Lovro. Svojim ubogim rojakom v Kamnigorici je pri vsaki priliki rad pomagal in jim storil dobrega, kolikor je le mogel. Ko je bil zadnjo jesen domá, izrekel je željo, da hoče kupiti hišo in napraviti bolnišnico za uboge in bolehnne svoje rojake. To dobredelno voščilo je tudi vestno izpolnil s tem, da je odločil lep znesek denarja za to, in je še pred smrtjo svoji ljubeznjivi soprogi naročil, naj izvrši to njegovo željo.

Dr. Tomanovo zdravje je bilo že nekaj časa omahljivo, in je slabelo toliko bolj, kolikor bolj bi

ga bila domovina potrebovala, kajti bližal se je zopet narodni boj, t. j. nove volitve za deželni zbor kranjski. Zdravniki so mu svetovali, naj popusti težavno delovanje na političnem polji, in naj vživa svojemu ubitemu zdravju toliko potrebni počitek, a nevtrudni boritelj in delavec za narodne pravice si ne privoščí miru, temuč še dalje ostane na svojem mestu čudo delaven, ter je pripravljen tudi življenje darovati za svetinje svojega národa. Še zadnje dneve pred svojo smrtjo je svojim naročal: „Pozdravljajte v dragi domovini vse, vse! Povejte, da sem bil do zadnjega dihljeja zvest sin Slovenije. Delal sem na domačem polji kakor živina; sedaj sem omagal in padel, in ni ga človeka, da bi mi pomagal.“

Akoravno je bil dr. T o m a n že zelo bolehen, gre meseca maja 1870. l. vendar še v državni zbor na Dunaj. Kakor da bi bil se čutil, da zadnjikrat zapušča svojo predrago domovino, poslovuje se globoko ganjen pri vseh svojih rodovincih in prijateljih.

Prišedšega na Dunaj se ga kmalu prime huda pljučnica, in v naj lepšem letnem času mogel je ležati v postelji in boriti se s trdovratno boleznijo. Meseca julija mu nekoliko odleže, in zdravniki mu svetujejo, naj gre iz mesta na boljši zrak na deželo.

Pri novih volitvah odbor društva „Slovenije“ v Ljubljani postavi dr. T o m a n a za kandidata v deželni zbor za T r e b n o, a on predsedstvu „Slovenije“ nanzanja, da nikakor ne more misliti na to, da bi prevzel kako poslanstvo, kajti tudi v srečnem izidu svoje bolezní potreboval bode počitka in mirú še dolgo časa. Priskrbi si tedaj stanovanje v R o d a u n u, kake dve uri od Dunaja, ter se s svojo blago soprogo tje preseli. Nadejal se je, da se bode v boljšem zraku na deželi okrepčeval in z zdravjem boljšal, toda božja

previdnost je drugače odločila. — V svojem novem kraju, v Rodaunu, se dr. Toman že prve dneve namesti boljšega, pa prav slabega čuti, ter spoznavši svoj žalostni stan reče svoji dragi soprogi: „Iz te hiše me bodo nésli!“ — V Ljubljano je pisal: „Jaz sem še zmirom največ v postelji. V ponedeljek 4. julija so me ležečega iz Beča v Rodaun pripeljali, in sedaj me lepše dneve na zrak nosijo; a moja moč, moje zdravje noče se prav vračati. Če bode šlo r e d n o, bodem v poldrugem mesecu ali v dveh mesecih še le mogel mirno hoditi po ravnem.“ To njegovo upanje pa se, žalibog, ni izpolnilo, in videlo se je, da se hoče izvrševati njegovo prvo prerokovanje, da ga bodo namreč iz te hiše nésli. — Nekaj dni po prihodu v Rodaun pridruži se njegovi prvi bolezní še bolezen v očeh, da ne more dalje gledati priljubljene mu narave in poživljati se na prostem zraku, pod milim nebom.

Ležati mora v tamni sobi, in od dneva do dneva mu je slabeje; vendar pa ga njegove krepke dušne moči ne zapusté do zadnjega njegovega trenutka. Neizrečeno rad bi bil saj toliko ozdravel, da bi bil mogel iti v svojo milo domovino, katera mu je bila vedno naj globokejše pri srcu. Prežalosten v tujem kraju večkrat steguje roke v kvišku in milo, milo zdihuje: „Oh domovina, draga domovina!“ — Bridkost mu polni blago srce, dalje govoriti ne more; le s solznimi očmi naznanja globoka svoja čutila. —

Po prsni in očesni bolezní oglasi se prav hudo pri njem še njegova navadna želodična bolezen, in mu zeló, zeló pohujša njegovo pičlo zdravje. Pri vseh svojih telesnih in dušnih težavah pa je bil dr. Lovro Toman vendar vedno popolnoma voljan in potrpežljiv, ter kakor drugod, tako tudi tukaj posnema zgled

svoje ljubeznjive rajnke matere, ki je tudi svojo petnajst tednov dolgo bolezen voljno prenašala, in je bila živa podobna krščanske potrpežljivosti in udanosti v voljo božjo.

Dr. Lovro Toman vredi svoje svetne reči, in vse potrebno izroči in naroči svoji predragi soprogi Loujizi; potem želi spovednika tamkajšnjega gosp. župnika, ter verno in hvaležno prejme sveto popotnico in sveto poslednje olje.

V tej dolgi bolezni mu njegova zvesta soproga največ sama streže in noč in dan pri njem čuje, in bati se je že bilo, da bi zarad tega tudi ona ne zbolela, ker je že vidno slabela. V skrbi za ljubeznjivo svojo soprogo naroči si Lovro za postrežbo iz Beča usmiljeno sestro, Liborijo po imenu, katera mu prav ljubeznjivo dalje streže. Prišle so k njemu v Rodaun tudi njegovi ljubi sestri Helena in Marijana in bratanka Tinica. Govoril je ž njim naj raje o svoji rajni materi in dokler je mogel tudi naj raje o predragi domovini. Zdihoval je: „Rad bi govoril saj še dva dni ali saj dve uri, pa moči mi manjka.“ — Težko je pričakoval pri g. F. Köku v Beču naročene diplome za svojo ljubo „Matico slovensko“, za katero je vedno gorel in živel. Izpolni se mu ta srčna želja; g. Köke prinese mu krasno diplomu, na kateri vidi se glavno mesto njegove predrage mu domovine, bela Ljubljana, v vencu okolu pa grbi vseh slovenskih pokrajin, katere kakor dva mogočna stebra podpirata slovanska apostola ss. Ciril in Metod z zgodovinskima podpisoma: „Sv. sv. Ciril in Metod sta pred 1000 leti položila temelj slovanskemu slovstvu; naj se ustanovi tedaj njima na večni spomin „**Matica slovenska**“ za povzdigo slovenskega slovstva!“ — „Tako je govoril dr. Lovro Toman pri tisučletni svečanosti

v ljubljanski čitalnici dne 8. marca l. 1863., in stopila je „Matica“ v življenje.“

Radostno s solzami v očeh ogleduje blagi rodoljub prekrasno diplomo — vedni spomin njegovega prelepega učina. — Zadnjikrat zbere še svoje moči, ter piše „Matici slovenski“ to-le zadnje pismo:

„Slavna Matica!

Do smrti bolan, morebiti s svojimi zadnjimi črkami se predrzнем Tebi darovati „eno diplomo“. V to znamenje je priložen

1. en iztis njen,

2. pismo umetnika g. Kōke-a, pri katerem je shranjena diplomina ploša — dosedaj moja last, —

3. to pismo v znamenje, da „Matici“ izročam svojo last brez meje i pogoja. —

Živila „Matica slovenska!“ „Živila Slovenija!“

V tuji zemlji v Rodaunu pri Beču 9. avg. 1870.

Dr. Lovro Toman.“

Ta dan pride k njemu tudi slavnoznaní zdravnik dr. Opolzer. Bistro mu dr. Lovro Toman gleda v obraz, in ga vpraša: „Kako je z menoj, gospod dvorni svetovalc, ali je še kaj pomoči?“ Zdravnik ga tolaži, da lahko še ozdravi in prestopí hudo bolezen, ako bodo moči zdrževale, in to je upati, ker je še v naj boljših letih.

Drugi dan 10. avgusta bil je sv. Lovrenec, Lovretov god, katerega je že od mladih nog rad praznoval. Vsi njegovi zberejo se pri postelji svojega pri srčnega godovnika, da bi mu srečo voščili. Lovre je nekako bolj jasnega obraza, in pravi: „Danes zjutraj vprašal sem svojega patrona, sv. Lovrenca, ali

bodem sedaj umrl, pa mi je rekel, da ne, in koj sem si napil na zdravje.“

Dva dni potem se sestra Marijana in bratanka Tinica domov odpravljati. Lovro sestri Marijani izročí diplomo in pismo do „Matice“ z zvestim naročilom, da naj v domovini vse lepo pozdravlja, in se pri njej posloví s temi-le besedami: Z Bogom! Kmalu vidimo se v domovini — v véliki, ali v mali“. — Ravno tako ganjeno poslovuje se tudi pri svojem ljubem svaku g. Janezu Urbančiču, bratu prve nepozabljive soproge Josipine, katerega je zeló ljubil. Pravi mu: „Z Bogom, ljubi moj Janko! oh, kako rad bi šel s teboj! Pozdravi mi rajski Turn! jaz vas bodem pozdravljal iz rakve, ko me bodo mimo peljali.“

14. avgusta je bilo ubogemu Lovretu zeló, zeló slabo; globoko zdihne in pravi: „Danes bodem umrl, kdor me hoče videti!“ —

Oteklina v grlu hudo pritiska, in mu ne pustí požirati, medlevice ga napadajo. Lovro obrača v naj večji sili svoje oči v sveti križ, ga poljubuje, in pravi: „Ti me bodeš pa spremil!“ — in v silni žeji reče: „Žeja me“, in še pristavi: Saj je tudi odrešenik rekel, da je žejen. —

Blizu tri ure leží Lovro zeló oslavljen v naj hujših težavah, pa se vendar še popolnoma zavéda. Čez nekaj časa vpraša: „Koliko je ura?“ potem milo gleda po sobi in pravi: „Luč, luč!“ — Na to želí še govoriti s spovednikom, kateri tudi hitro pride k njemu ravno okolu polnoči. Tiha zadovoljnost vidi se na Lovretovem obličji, ko vidi duhovnika. Gosp. župnik moli še pri njem, in mu podelí papežev blagoslov, in odide.

Ko blagemu mrjočemu vedno huje prihaja, se večkrat sam pokriža, poljubuje križ in podobo svoje

rajnke matere. Potem kaže s prstom v kvišku, kakor da bi hotel kazati, da naj okolu stoječi molijo. Pokriža še svojo soprogo in sestro, ji blagoslovi, poljubi še enkrat križ in materino podobo, obdvoje dene v levo roko, se še pokriža, desno roko dá svoji prežalostni soprogi — in tako obleži mirno. Oči so mu obrnjene proti nebu, in mirno in tiho diha; — poteče pa še zadnja sapica — in dr. Lovro Toman je v pravem pomenu zaspal v Gospodu. —

Ta žalostni prizor bil je zjutraj o polu dveh, na praznik vnebovzvetja Marije device ali na Veliki Šmarin dan. Lovro je bil ta dan star ravno 43 let in 4 dneve. —

Kolika žalost je bila njegova prezgodnja smrt njegovim rodovincem, kolika njegovim prijateljem in znancem in kolika vsem slovenskim rodoljubom in sploh vsemu slovenskemu národu, se ne more popisati. —

„Novice“ so 17. avgusta t. l. to prežalostno dogodbo tako-le naznanjevale:

„Potrtega duha in prežalostnega srca naznanjamo danes slovenskemu svetu bridko poročilo, da dr. Lovreta Tomana — ni več! Česar smo še ves čas njegove hude bolezni bali, a vendar nikoli prav verjeti hoteli, zgodilo se je v Rodaunu poleg Dunaja; 15. dan t. m. zjutraj ob polu dveh — umrl ti je, národ slovenski! iskreni branitelj tvoj, ljubljenec tvoj — dr. Lovro Toman. — Previdnosti božji je dopadlo, poklicati ga že v 43. letu starosti njegove v boljši svet, kjer je konec vsemu boju za svetne in večne pravice, kjer kraljuje večni mir. — Kolika je izguba národu našemu, da nimamo Tomana več, to čuti vsak, kdor je opazoval mnogoletno delovanje njegovo na javnem polji, v deželnem in državnem zboru in v vseh drugih narodnih krogih. In še na smrtni postelji, v

tuji deželi ni za trenutek iz spomina pustil domovine svoje. Pred nami leži pismo, lastnoročno od njega 9. dne t. m. podpisano, tedaj 6 dni pred smrtjo, s katerim „Matici slovenski“ ploščo, ki jo je za krasno diplomo „Matičino“ pri umetniku Kōke-u na svojo stroške dal narediti, izročuje v dar s sledečimi, z zadnjimi svojimi besedami, „Matici“ naši: Živila „Matica slovenska!“ „Živila Slovenija!“ je bila tedaj njegova zadnja beseda. — V tem bridkem čutji ni nam danes moč kaj več pisati o preveliki izgubi. Naj bode tedaj samo to rečeno: Da-si tudi si zapustil nas, v národu svojem večno živiš, ljubljeni Lovro! Neizvenljiva ostane slava tvojim zaslugam, tvojemu imenu! Národ ves po tebi žaluje!“

„Sloveński Národ“ (v Mariboru) je na prvi strani v črnem opasu prinesel tako-le naznanilo:

„Z Dunaja nam dohaja poročilo, da je umrl našega národa slavni zagovornik dr. Lovro Toman. Od skrajnega do skrajnega konca naše domovine ter povsod, kjer katero srce v ljubezni bije za našo domačijo, bode ta vest žalost in togo razprostirala. Kaj je našemu zatiranemu národu skozi dve desetini let Toman bil, kaj je zanj storil: to samo je danes Slovincem pred očmi! Z ognjem mladeniške ljubezni oklenil se je milega doma; ta ljubezen mu bode národ vračal z večno hvaležnostjo! In dokler se bode govoril jezik naše matere, dokler zadnja iskra domoljubja in rodoljubja v slovenskih prsih naših potomcev ne ugasne, ne izgine slavilen spomin na enega prvih narodnih borilcev slovenskega roda!“

Truplo predragega umrlega je bilo v Rodaunu po mestni šegi izpostavljeno, 17. avgusta popoldne blagoslovljeno, in kakor si je rajniki sam želel, bilo je

potem prepeljano v njegov rojstni kraj, v Kamnogorico na Gorenjsko. — 19. avgusta zjutraj je bil v Ljubljani sprevod dr. Lovreta Tomana tako slovesen, kakor menda še nobeden popred. Že 18. avgusta zvečer pripeljalo se je truplo po železnici v Ljubljano, in 19. avgusta, čeravno je ves čas dež lil, zbrala se je vendar brezštevilna množica ljudstva pred kolodvorom, da skaže zadnjo čast za domovino premnogo zaslužnemu, veliko prezkodaj umrlemu možu. Z zastavami so bili nazoči ljubljanski „Sokol“ in njegovih podružnic deputacije iz Postojine, Planine in Vipave vsaka s svojo zastavo, deputacija kamniške čitalnice in pevci ljubljanske čitalnice s svojima zastavama. Vsa ljubljanska národna društva so bila zastopana ali v množini, ali po deputacijah s krasnimi venci, ravno tako domorodkinje ljubljanske, ki so nepozabljivemu domoljubu poklonile prekrasen venec. Slovenija je na svojem venecu imela napis: „Gorečemu branitelju narodnih pravic,“ — Matica slovenska: „Prvemu svojemu predsedniku,“ — dramatično društvo: Blagodušnemu prijatelju slovenske Talije,“ — Sokol: „Nevtrudljivemu boritelju za narodni napredek“, — čitalnica: „Preljubljenemu sinu žalujoče domovine,“ — društvo za denarno pomoč obrtnikom: „Slavnemu zagovorniku kupčijskih in obrtnijskih interesov,“ — trgovska in obrtnijska zbornica: „Bivšemu svojemu tajniku, — Slavija: „Navdušenemu zastopniku slavjanske vzajemnosti,“ — ljubljanske domorodkinje: Pevcu domorodnih glasov in pa venec rodoljubne gospé: „Preslavnemu pesniku, hrabremu národnemu boritelju — hvaležne domorodkinje.“

Rakev je bila že ovenčana s krasnimi venci z Dunaja, iz Maribora in Celja. Predno jo položé na

mrtvaški voz s štirimi vranci, zapojó čitalnični pevci slovesno žalostinko. Veličastnemu sprevodu na čelu šel je „Sokol“ s svojimi štirimi zastavami, potem so vrstili se zastopriki vseh narodnih društev z venci, tri domorodkinje, ki so nesle krasen venec, zastavi ljubljanske in kamniške čitalnice in pred mrtvaškim vozom oo. frančiškani in mnogoštevilna duhovščina; vštric voza so šli dr. Janez Bleiweis, dr. Costa, dr. Razlag, Jan. Horak, župan Lavrenčič in župan Čuden; za vozom so šli sorodniki, c. k. deželni predsednik baron Conrad in deželni glavar pl. Wurzbach in brezštevilna množica ljudstva. Slovesni sprevod pomikal se je skozi Blatne ulice, Šentpetersko predmestje, Slonove ulice, po dunanjski cesti proti Šiški, kjer je dr. Janez Bleiweis na razhodu govoril slovó ljubljencu národa slovenskega. Z ganjenim srcem so spremljevalci zapuščali mrtvaški voz, katerega so spremljale razne deputacije v 15 kočijah vso pot do Kamnegorice. V Kranji je sprevoda čakala duhovščina z obilo množico ljudstva; pevci in udje kranjske čitalnice pa so z zastavo in s krasnimi venci spremljevali rakev do farne cerkve, kjer je bivala čez dve uri. Ljubljanski Sokoli so imeli tû ves čas častno stražo, in ves čas je bila cerkev polna ljudi, ki so hodili kropit slavnega mrliča. Ob dveh popoldne so rakev zopet vzdvignili na voz, in so jo v istem redu peljali iz mesta, od koder jo je duhovščina zopet spremljevala. Spremstvu iz Ljubljane pridružilo se je pet voz kranjskih rodoljubov, med njimi pevci z zastavo. Po vseh cerkvah ob véliki cesti in blizo nje so zvonovi milo oznanovali, da se bliža mrtvaški voz slavnega mrliča.

Ljudje so popuščali delo in hiteli k cesti, ter so dve in še več ur čakali veličastnega sprevoda, in

srčno ganljive solze oblile so marsikatero okó, ki je ugledalo rakev, kjer počiva srce, ki je tako goreče bilo za premilo domovino in za ljubeznjive svoje brate. Ganljivo je bilo videti na desni in na levi strani ob cesti trume priprostih prebivalcev, ki so poklekovali in molili za blagega rajnkega. Kar je pa móгло od doma, šlo je v Kamnogorico. Da-si je o zeló deževnem vremenu lilo skoro ves dan, prihitelo je tje veliko, veliko národa; duhovnov se je zbrálo 22, med njimi sive, častitljive glave, ki so prišli poslednjo čast skazat vernemu sinu cerkve in ljubljencu národa slovenskega. Ob 6. uri popoldne se vzdvignejo v Kamnigoricí z narodno, s črnim florom tužno ovenčano zastavo učenci in učenke, poslednje v belih oblačilih s črnimi pasi in čezramniki, potem domači srenjčanje in duhovni vsi s svečami, in gredo blizo četrť ure mrtvaškemu vozu naproti. Med petjem in zvonjenjem peljejo voz v „kotiček mirú“, ki si ga je rajni sam izvolil. Pretresljiv je bil prizor, ko se mrtvaški voz ustavi pred Tomanovo rojstno hišo, ko vzdvignejo z njega krasno, s prelepimi venci kar nastlano rakev in ko Sokolci zapojó v srce segajočo žalostinko. Svitle solze zaigrajo rodoljubom in vsem pogrebceem v očeh, in celó nebo prejénja liti, kakor bi se začudovalo ganljivemu trenutku. — Vrhunec žalosti pa doseže pogreb na pokopališču, kjer predragega mrliča denejo v črno zemljo, kamor ga je spremljevala njegova do groba mu zvesta soproga, ljubi rodovinci, mnogo njegovih prvih mladinskih in drugih prijateljev, ter velika množica prežalostnih rodoljubov in obila množica slovenskega národa. Z venci obsuta gomila glasno je klicala in še kliče, v srcih tisuč in tisuč domoljubov pa milo odmeva: „Slovenija, žaluj! izgubila si enega naj zvestejših svojih sinov!“

Pisatelj in pesnik, vrli g. Poženčan, katerega že tudi krije črna zemlja, zložil je ta-le sonet

v prežalostni spomin smrti dr. Lovro
Tomana:

„Če hud vihar na morji tam razsaja,
In val za valom strašno se vzdviguje,
Zastonj mornar z vetrovi se bojuje,
Pogub, nemir, zdaj barko mu navdaja.

In ko na nebu zopet zarja vzhaja,
Vodeni grob mornarju razsvitljuje
Razbito barko, ki na njem žaluje
Brez upanja rešitve, brez čuvaja.

Nesrečna barka si Slovenija mila!
Žaluj, solzé grenkotne zopet toči
Na zgodnji grob prezvestega ti sina.

Saj vedno čez vse draga si mu bila,
Za blagor tvoj v ljubezni se je vroči
Boril vse dni presrečno, domovina!“

Dr. Lovro Toman je tudi djansko pokazal, kako zeló so mu pri srcu domače, narodne naprave. Naročil je svoji dragi gospej soprogi, naj izplača „Matici slovenski“ 10.000 gold., dramatičnemu društvu 1000 gold., Sokolu 1000 gold. in za ustanovo bolnišnice v Kamnigorici 8000 gld. in 1000 gld. z namenom, da naj se vsako leto na dan njegove smrti po tankajšnji šegi v kamnigoriški cerkvi obhaja duhovna obletnica za njegovo dušo. Vsa ta darila je njegova gospá soproga na tanko izplačala in vse po namenu svojega preljubega rajnekega moža vestno izvršila.

Tako je dr. Lovro Toman slovenskemu národu in mili svoji domovini posvetil vse svoje dušne in te-

lesne moči, svoje življenje in na zadnje tudi lep del
svojega premoženja.

Mir in pokoj vrlému sinu in možaku domovine!
Zasluge njegove gredo za njim! Blag in večni mu
spomin! — Vsi pa ponosni bodimo z njegovim imenom,
in bodimo mu vredni, vredni potomci!

„Čedna postava ti bila lastnina,
Bistri je um ti še s srečo bil dan,
Čislala tebe je vsa domovina,
Kak si za srečo človeštva bil vžgán!

Kratko sijale so zvezde prijazne,
V sanjah prijetnih te zibal je up;
Jezo si sreče občutil sovražne,
Zgodaj okusil bridkosti si strup.

Mogla umreti ni stara Sibila,
Da so prinesli ji z dóma prsti;
Ena se tebi je želja spolnila:
V zemlji domači, da truplo leži.“

Glasi ljubavi
Tomanove pesmi.

FOMINOVAC BEŠTINI

Kdor bere moje peanice,
Naj misli, da so samčice
Zaprte skoraj ovenéle,
Ker reve niso sméle
Zapeti 'x skrivne izbice.

Glasi ljubezni

svoji soprogi

Josipini Turnogradski

dr. Lovro Toman.

Glasljubezni

izbrani pesmi

Ah preljuba! rada čitaj
Srcarodne pesmice!
Kjer ne úmeš, sebe pitaj,
V tvojem srcu moje je!

Joseph Turbogorški

dr. Lovro Tomina

I.
Podobe.

I.
Kamorkolj z očmi le zajdem
Po naravi zmir stvarci,
Glej, persod podoba najdem
Moji ljubavi goreči.

Podoba

Cvetica.

Raste mi cvetica krasna,
V solnce vedno se obrača,
Ljubi le nebesa jasna,
Žarkom vso ljubezen vrača.
In ko solnce žarke skrije,
Rožica solzé pretaka,
Dokler solnce ne prisije,
In raduje stvar se vsaka.

Roža, moje sree zvesto,
Tebi solncu vedno vdano,
V srečno se obrača mesto,
Kjer te vidit' je mi dano,
Le za tabo gre želeče;
Žalostno je, če se skriješ;
Jásni pa se hrepeneče,
Kedar zopet mu posiješ.

Mehurček.

Včas se igrač detinskih
Pomenljivih še spominjam,
V katerih ukov se istinskih
Nam odkriva tol'ko živih,
Tak z mehurčki. Zmes vodice
Z mjlom sem imel v skudeli
Zraven bilko še slamice,
In mehurčki so leteli.
Glej, kak majhen v prvem dihu
Se prikaže v koncu slame,
Kak o vsakem zraste pihu,
Kol'ko krasnih barv se vname!
Ko odtrga se pihalu,
Kvišku gre, po zraku plava,
Kar se strese v zračnem valu,
Mine ves ga kras in slava.
Sapice ga krog vrtijo,
Lepo v zraku se obvroči,
Barve pa mu zatemnijo —
In naenkrat se razpoči. —
Le, ki ga je porodila,
Sapa, dih le nevidljivi,
Ko se stvar je ta razlila,
Gre k višavi jasnosivi.

Ta mehurček, stvar'ca mala,
Glej, človeško je življenje,
Ko osoda ga zagnala
V čudnoresno je borênje.
Glej oblico — trupla krilo —
Sprva revno kmal' se širi,
V njem srcé mu bije milo,
Ko ga dramijo nemiri.
Prosto bitje hrepeneče

Više k nebu se zaganja,
Vživa sladkih čutov sreče,
Ki mu zlati cvet poganja;
Pa tamniti duh začénja
Od zemljé prahú — telesa,
Vzorov svít slabí, odjénja,
Jásna niso več nebеса;
Že duhá pojéma síla,
Moč, veselje, žar izgíne, —
Pride čas, in smrt nemíla: —
Človek tá na zemlji míne! —
Al', kí truplo oživíla,
Duša vedno bo živéla,
Lépša tam brez trupla kríla
Bode v večnosti cvetela. —

Potok.

Po dolini mi domači
Potok teče z urno silo;
Ki po zimi se oblači
V svoje mrzlo oblačilo.
Čez in čez se led razpénja,
Zmrznena je struga cela,
Le pri kraji sréš priénja,
Kjer se voda toplovrela
Vanj izliva, in ga taja.
Vse je mirno, mrtvo v grapi,
Le studenec ne zastaja,
Žuborí v studeni sapi.

Potok ta — življenje moje,
Gladko teklo je v mladosti,
Razvijalo sreče svoje;
Al' pošlè so te radosti;
Splošna krivda ostrašila,
Zbegala me je hudoba,
Vse življenje ogrenila,
Kmal' bi želel bil si groba.

Zdaj v življenje moje lije
Druga, nova moč življenja,
Solnce mi ljubezni sije,
V njem pojénja stud mrzénja.
Nova moč življenje hrani,
Iz srcá se v srce zliva,
Naj ji svet še tako brani
In osoda goljušiva. —

Poroštvo.

Da ljubezen ta je zvesta,
To naj bode porok mi,
Da k poródu nje b'la cesta
Dvoje modrih je oči.

Da ljubezen bo goreča,
Bil je meni prvi znam,
Ko oči luč plameneča
Srcu je užgala plam.

Da ljubezen bo nezgubna,
Da udana rodu bo,
Priča naj, da rodoljubna
Ljubi Slavo prezvestó.

Da ljubezen ta bo večna,
Njeno bistvo priča mi,
Ločena in vendar srečna
Z dušo duša se redí.

Vinska trta.

Raste, raste v sredi vrta
Klica mlada, lepa klica,
Iz nje zraste vinska trta
Sladkega sadú rodnica.
V njenih jagodah se vnema
Kapljica kreposti prave,
Okrog kôla se objema,
Razteguje se v višave,
Se derží količa zvesta;
Ta ji trdna je podpóra,
Ne premakne je iz mesta
Juga pih, ne divja bóra,
Prosto zmir ravná v nebesa
Trto šibko slomba trdna,
Lepa jo brané peresa,
Kedar pride ura srdna.

Trtica si ti, predraga
Deklica, preljuba mila,
Čista duša, duša blaga,
Mojih pesem stvarna Vila!
Za podpóro ti služiti
Bode naj mi pripuščeno,
Tebé, trtice, nositi
Okrog srca opleteno!
Naj nesreča se napénja,
Naj zaide zlata zora,
Tebi moja moč ne jénja,
Zvesta bodem ti podpóra.

Razvaline.

Bil sem tam na razvalinah,
Ki strmijo v višočino
Na povzdignjenih pečinah,
Na izvidku dol' v nižino.
Tù mostovi, tam robovi
In dvorišča in stanišča,
V globočini tù zidovi
Jétnikov pokopališča;
Vse veliko in zvrsteno —
Priča hrabrosti nekdanje;
Vse razdjano, zapuščeno —
Priča ničnosti sedanje.
Le po skalah razteguje
Se beršljana pas zeleni,
In življenje ohranjuje
Razvalini zapuščeni;
Okrog okna se ovija,
Ki raván se mu odpéra,
Stvarstva mična lepotija
In kak tù se vse podéra!

To človeško je življenje,
Ki na zemljo se naslanja
In vse svoje poželenje
Za posvetnim le zaganja:
Pa ga mine — vse to zgine
Kakor moč in sila grada;
Čez razdijane razvaline
V zemljo zopet revček pada.
Vse se mu okrog podéra,
Le ljubezen še ostaja,
Ona živa — pot odpéra
V večnocvètne loge raja.

Vreza.

Mlado drévo doraščava,
Razteguje senéne veje,
Potniku je okrepečava,
Ako solnce hudo greje.
Deklica tù ovece pase,
V senci svoje vence veže
In v spomin za pozne čase
V deblo svoje ime vreže.
Čas najprej se v čas izteka,
V deblo se imé vtiskuje,
Da se vanj globoko vseka
In za stari čas vpisuje:
V kožo, v žile, v sok življenja
Vlila se je črka drobna,
V deblu ima moč rastenja,
Dok ne strè ga moč trohnbna.

Deblo mlado — srce moje
V navdahnjenji je kipelo
Gnalo pesmice je svoje,
Radoljublja čutov vrelo —
Kar prikažeš se, devica;
Tvoj obraz mi v srce seže,
Tvoje oko, cvetje lica
Se globoko v srce vreže.
Ž njim se zrašča, ž njim se širi,
Vliva mu vsa čutja mila,
Dokler da oba ne vmiri
Tihi, hladni kraj — gomila.

Jezero.

V naši lepi domovini
Jezero se tù nahaja,
Ki se širi po dolini,
In prečudno spet odhaja.
Kjer se ribe so podile,
Tice pridejo, pojejo, —
In naenkrat rastja žile
Tla z zelenjem ovijejo.
In ko žito se požanje,
Spet odpró se čudni viri,
Voda pride, teče vanje,
Da se jezero razširi.
Tako voda nevidljivo
V zemljo steka se, poide,
In zgubi se neumljivo
Kakor neumljivo pride.

Jezero ljubezen živa
Je, ki v srcu se pretaka,
Radost, žalost mi odkriva,
Srce mi suší, namaka.
Zdaj mi lek hladilni daje,
Raj odkriva o združitvi,
Zdaj s solzami oblivaje
Up mi jemlje o ločitvi.
Ti, ljubezen, nevidljivo
V srce tečeš, ga napajaš,
In zgubiš se neumljivo
Tje, od koder mi prihajaš.

Svetinje.

Moja pestinja povesti
Razne je pripoved'vala,
Me je ž njimi k neba cesti
Že otroka dvigovala.

Enkrat tako je pričela:

„Od Trojice svete, s hriba
Se svetinja je unela,
In ž njo druga tega hipa
Je združila se, zletela;
Šli sti h Kroparski kapeli,
In po nebesni tamnici
Kmalu sti nazaj prispeli
Tú sem k sveti spet Trojici.
Ko je tiho vse že spalo,
Večkrat videla sem žare,
Oj, kako je vse bliščalo
Log, doline in uzare!
Tako družijo nebeški
Se po noči v svojih hramih,
Al' le čisti duh človeški
Móre gledati jih v znamih.“ —

Tako duše se iz krila
Trupla spuščajo v svit dneva,
Kjer se z milo najde mila,
Ž njo se shajati zahteva,
Skoz očesa žar leskeči
Duše srodne govorijo,
Čuti v srcu plameneči
Pri pogledih se topijo.

Tak besede so pogledi —
Migljeji so govornica,
Če med javnim hrupom v sredi
Dušam ne svitli jasnica;
In okó globoko sega
Iz srcá tje v srce milo,
Svet pa ne opazi tega,
Kar je v srcih se godilo.

Dvojna megla.

Na obnebj dvojna tmina
Iz megle se obrazuje,
Eno dáje gor dolina,
Druga v zraku se osnuje.
Věasi vlačí se meglica
Bela megla, megla gosta,
Da je polna je gorica,
Polje, dol in log in hosta.
Krog in krog na vsem obzorji
Kakor dima trak se vije,
Kakor bilo bi na morji,
Ki valove rahle bije.
A ta megla ne vihári,
Lepši dan iz nje posije,
Kedar solnce jo prežári —
In jo sapica odbrije.
Tam pa megla, ki ko tica
Po zrakovih urno bega
Strahonosna kot kopica
Više proti solncu sega.
Zmiraj večá in črneja
Čudovito se povzdviga :
Solncu kmalu je odeja,
Iz nje ogenj, strela šviga.
Taka megla je nevarna,
Hudo uro v sebi krije,
Ko pritiska moč soparna,
Točo vsiplje, ploho lije.
Megla dvojna iz višave
Dvojna tužna je osoda —
Bridke naše so težave
Dvojnoraznega poróda.
Če nesreče se oblaki
Zunaj v svetu porodijo,

Kmalu jih ljubezni znaki
Vèn iz sreca zapodijo,
In spet čisto in veselo
V sreču se nebo razgrinja —
Ni ljubezni žarka vzelo,
Kar v ljubezni biti jénja.
Varuj pa se pike črne,
Če ti v sreču se ukrade,
Strašno se po sreču zgrne,
Silovito te napade:
Ljubosum, brezup, nevera —
Ž njo izraste nezvestoba,
Zvezi se pekel odpéra —
In ljubezen rop je groba.

Izvor — podoba.

„Sedaj le nekoliko spoznamo.“

Sv. Pavel.

Podobe snujem, misli vlivam va-nje,
Ki rodod dušne neba so zvezdice,
Ljubezni žarkov, svoje matke vlgane,
Nje sreče, večnosti napovednice,
Ki kot plamčice v srečo se budijo,
Iz njega ven le ven na dan žarijo.

Al' bôj svitljava njih, ah kak brljiva,
Kak mrtva, slaba njih je črta vsaka,
Njih misel še bilá je plamoživa
V opraji svitlojasna brez oblaka;
In kakor noč — objema jo zdaj tmina,
Nemilo stiskajoča besedina.

Tako jo zviže v senco — tak potare
Uzorje višje — v kvišku hrepeneče!
Tako ljubezen — nje svete oltare
V revnote zemske prt obleče,
In meče vide čiste — nje svetnike,
In želje — nje svetnice — s trona dike!

In ki kraljuje v vsem in sam dušuje,
Vsem nezapopadljiv in vendar čuten,
On spred očí v tamo se pogubuje,
Ne vidi več izvor se zmotoruten;
Zbeží nebeško večno navdušenje,
Ko se vbesedí — rečno je življenje.

Zastonj prošnje vse, zastonj klicanje,
Zastonj je milovanje vnetih čutkov;
Kar le se vdá — so duhaprazne sanje
Spomin nebeškovžitih je trenutkov,
Ko greha sled je kazen smrtnobleda
Tako v tmo vije misel mojih ust beseda.

Vzplami, ko meteor tje čez nebesa,
V dnu duše žarna misel mi — bežeča,
In zgine z duše — zgine spred očesa.
Zastonj jo kliče duša — dalj leteča
Pusti jo v tmi, ko ni moči imela,
Da bi v podobo vredno jo b'la vjela . . .

Letite le, letite dalj, ah dalje,
Saj greste tje k izvoru vseh izvorov,
Od kterega ko mimšumeče vale
Pošilja v dušo vas iz glasja korov
Tam v večnem pevajoča harmonija,
Krasote večne večna domačija.

Letite — ah ne morem vas zavjeti,
Le trepetam in tresem se za vami,
Za vami moram ves presunjen mreti,
Nebeški žarosled me vaš omami;
Občutim vas, občutim, al' izreči
Ne morem vas v tej tmini um slabeči!

Letite le, in — ah seboj vzemite
Čutenja moj'ga radost — slast — neskončno;
In kedar tjekaj zopet prisvetite —
V planjavo rajsko — dušno — ljubosolneno
Kjer so uzori jasni, brez telesa, —
Zgubljena, ah, stvarite mi — nebesa!

Ve pa — ki vas v besedo o porodu
Je vjela moja bornost, malost zemška,
Kažite v tamnih se „podob“ izvodu
Kažite, kak je revna stvar pesemska,
Da, revna res! — še komaj oznanuje
Jo struna mi, in že se pogubuje.

Jokajte strune, jokaj pesem tožna,
Tvoj glas bo zginil, kakor vetra pihlje,
Vsa pesem lunska, morska, solnčna, rožna
Le revnih prs bolan je smrti zdihlje,
Zato v izginu daj še zajokati —
Grob sam, edin zamore jek ti dati!

Konec sveta.

(Sanj — podoba.)

Stala da sva na razgledu
Tam na „Turnu“, v milem kraji
In po nočnem zvezdnem svetu
Zrli so pogledi naji, —
Tako se ti je sanjalo
Dekle ljubo, dekle krasno,
Sanjo ti nebo je vdalo,
Razgrnilo sliko jasno.
Zvezda v zvezdo je bliščala,
Luna je sijala milo,
Mirisno je vse dišalo,
Sladke čute v dušo lilo.
Misli snule in rodile
Dvombe so in želje večne,
Da bi duši ljubijoči
Vedno združeni ostali,
Da bi še neumrjoči,
Vnovič tankaj se zvezali! —
Kar se trese celo stvôrje
Zmáknejo se nebni plani,
In pričnè se čudno borje,
Ogenj in potres neznani,
Vse zapušča ceste mirne,
Zvezde padajo in žgèjo
Druga drugo strašno dirne,
Čez in čez vsi plami vrèjo;
Križem švigajo lampade
V daljnih rajdah, v širnih plesih
Druga v drugo treska, pade,
Da v viharnih vseh nebesih
V eno kroglo vse se zlije
V žarno plambo — dalj vrtečo,
Ki v zmir večih krogih sije,
Šviga svojo pot gorečo.
Zmir žarneje v svitile riže
Kroži urnega gorènja,

In zmir niže, zemlji bliže
Šviga strašnega vršenja, —
Kar neznano v zemljo treši,
Da razpahne se v kosove,
Živa stvar se več ne reši,
Vse razpade med svetove. —
Tudi naji duši zvesti
Oprosteni sti telesa,
Zibljeti se v nebni cesti —
Gori v večni dom, v nebesa. —

Vidiš, v sanjski tej je zgodbi
Naj osoda vpodobljena,
Ki po večni nama sodbi
Je na pol že izpolnjena!
Prišla ura naj bridkejša —
Vse pred mano je razdjano,
Reva meni naj tužnejša
V sree vsekala je rano.
Ti, oj ti preljubo bitje
Si od zemlje se vzdignilo
Si končalo zemsko žitje,
In v verigah me pustilo.
Pa, oj, sanje tvoje večne
Bodo se mi izpolnile,
Kmalu trupla spone ječne
Dušo bodo izpustile,
Da se s tabo spet zjedini,
Ker le k tebi kopernénje
Hrepeneče je v tújini
Tej, ki zove se življenje.

II.
Pesmi.

Ljube moje pesmice,
Moje drage hčerice!
Kedarkolj prebiram vas,
Žalosten mi je obraz.
Srce moje kar mori,
Kar globoko v duši skli,
To odkrivate mi ve,
Vnevič ranite srce!

Kritik in Grib.

Posvečenje.

Je bilo, in ni več, — strašné osode! —
Od mene reve si zbežala proč; —
Sročé nikdar veselo več ne bode,
Imá prehudo rano, prejšnjo noč! —
Pihljá hladilo le mi še narava
In up ljubezni večne me vzdržava,
Nebeška zveza, da se bode naji
Iznova ponovila v večnem raji.

Križ in grb.

Si igrala, prt šipala
Na obrazke brez mirú,
In zamišljena ostala
Si pri enem križicu.

Nemoj, nemoj ljuba sladka,
Ah ne delaj križcev mi,
Naj ljubezen najna mladka
Drugih znamkov stvári si!

In s prenežno si ročico
Preščipnila prtek spet:
Ali vidiš zdaj zvezdico,
Okrog zvezde beli svet?

In zgubala si z desnico
Na okroglo prt ko srp:
Ali vidiš zdaj zvezdico
S polmeseccem — naš grb?!

Vidim, zdaj pri tebi mili
Znamenji preljubljeni,
Da bi v slogi nas vodili
Kakor složni sijeti!

In z očesi pomežala,
Si izlila glas srebren:
Glej iz križa le postala
Znamenja so — grb češččen!

Ah zato, kar nam trpeti,
Pretrpimo voljno vse,
Le znad križa se zasvéti
Pravi grb za — Slavjane!

Dve solzi.

Polili ste mi solzici
Dve solzi, srca kapljici.

Dve hčerici mi iz srcá
Rodili sti občutka dva :

Ločila sva se z materjo,
Za dolgo dala si slovó ;

Osoda nese me od nje,
Al' videl bom jo še, Bog vé !

Zato rodi se v žalosti
Mi solza iz srcá krvi.

Visí v očeh mi še mokró, —
Sedaj zagledam ljubico,

Pozdravljam jo ljubezni vnet,
V okó mi pride solza spet,

Bliščeča solza — radosti,
Rojena iz srcá krvi.

Uzrok vere.

„Kak ti morem verovati,
Ker še prav te ne poznam?“
Tak bi znala me vprašati, —
Naj ti pred odgovor dam!

Videl sém te tak moliti,
Ko le čista duša zna,
Mater svojo poljubiti,
Ko te je posvarila;

Rožicam skrbljivo streči,
Pitati golobčike,
Vbogi reví v roko seči,
Ceniti služabnike.

Vse se rado tebi vklanja,
Vse te hvali in časti;
Vendar to ti ne odganja
Iz sreca ponižnosti.

Kak ti morem verovati,
Ker še prav te ne poznam,
Skusi v teh vrsticah brati,
Iz sreca odgovor dam!

Huda osoda.

Bilka k bilki se nagnuje,
Ž njo se spléta, z njo dviguje;

Tica s tico žvrgoleva
In ljubezen razodeva;

Val se z valom skupaj steka,
V morji najde reko reka;

Zvezda z zvezdo vkup leskeče,
Ena v drugo žarke meče;

In oblak oblak poljublja,
Drug se v drugega izgublja;

Vse se druží, vse piruje,
Koder stvarnica kraljuje:

Mene le osoda žene
Proč od ljubice čaščene.

Prošnja.

Ah ni nikjer spominčie več,
Ki rada trga ljuba jih;
Predrage cvetke vse so preč
Z livad lepo razevétenih.

Ah kaj si bode trgala,
Ko nama bo ločítve čas,
Saj lepših rožic trata vsa
In cvetje drugo nima kras?

Tam gori ti modró nebó
Nezmerno spénjaš se okrog,
Ah, spusti kosček ga samó
V spominčieice same v naš log,

Da bo jih ljuba trgala,
Ko nama bo ločítve čas,
Saj lepših rožic trata vsa
In cvetje drugo nima kras.

Milotinke.

1.

Ko človeštvo je obdalo
S tugo, smrtjo njega zlo,
Padlo tamno pregrinjalo
Je med nebom in zemljó,
Réža mala le ostala
Srčna je „ljubezen“ nam,
Da bi često nam kazala:
Kdaj, odkod, kako in — kam! —

2.

Zdihujem, zdihujem, da draga devica
Ah dalječ — tak dalječ od mene živi!
Pohaja mi čas že, a bridka solzica
In žalost prisrčna me vedno teži.

Iz krajev preljubih lepe domačije
Iz radosti večne prečudnih stanov
Jo kličem in prosim in zdiham, a ni je
Ah ne za trenotek iz daljnih zrakov.

„Ak priti ne moreš v premili osobi,
Ah pridi, da prideš le vidna mi saj,
Prileti, prikriji mi v kaki podobi,
In znamenjice zveste ljubezni mi daj!“

Tak zlega se tužno zmira moja žaljica —
Al' ljubice drage, predrage le ni —
Oziram se k jugu — — in glej, golobica
Se bela na okence k meni spusti! —

3

Droben dežek se na zemljico stresa,
Vije se v rosní, hladeči povój,
Mavrica spénja se tje čez nebesa,
Sega v vodici dve, sčiščenih boj.

Nosi v meglice spet kapljice nove,
Ki so zjedinjene padle z nebá --
Zopet jih pelje v domače zrakove
Ločene bivše v pretakah vodá,

Mavrica čudna! po tvoji se stezi
Ločeno steka tje v zvezo nazaj,
V sree mi ljube in v moje ti sezi --
Snida pripelji neskončni mi raj!

Plamice.

1.

Tanka kakor jelka,
Mišna ko gazelka,
Jasna ko nebesa,
Žarnega očesa,
Mila kakor luna,
Glasna kakor struna,
Žlahтна kukavica,
Čista golobica,
Rožica cveteča,
Duša hrepeneča,
Moja slava, moja Vila :
To je moja ljuba mila!

2.

V eno pesem djal bi rad
Vse ljubezni sladki sad,
V eno črko rad bi vtilil,
Kar iz nje sem vira pil.

Naj razlivam strunicam
Srčno solzo, srčni plam;
Strune reve omolčé,
Živo bije zmir srcé.

Le ko umel večno bi,
Ker je njega večna hči,
Bi prepel ljubezen vso
Z dušo nje navdihnjeno.

3.

Kar je rosa na cvetici,
Kar je cvetje na vejici;

Kar bršljan je mrtvi skali,
Kar je dete ženki zali;

Kar so zvezde na nebesu,
Kar je jasen plam v očesu;

Kar je umu svit resnice,
Kar je sreči čut pravice:

To si ti mi ljubeznjiva,
V tebi moja duša biva.

4.

Kot male plamčice
So zvezdice nam;
Nebó za lučice
Prevelik je hram.

Tak pesmi se moje
Preslabe zgubé,
Ko pridejo v tvoje
Veliko srcé!

5.

Sanjal sem, da na zaborji
Sedel sem pri sinjem morji,
In da z žličico sem plal
Igrajoči, bistri val,
Al' za valom večji privaljuje
Val se nov — morjé se povzdiguje.

Zdi se tak mi, da v zavetji
Bivam tû v ljubezni petji,
In občut nje s pesmimi
Da iz srca poljem si,
Al' še bolj si zbudam ž njimi glase
Harmonije rajske — ljubav rase. —

Želja željá.

Vir ljubezni bi se vлил —
Kakor kaplja v morje rad,
Da šumljala nje valjad
Okrog žarnih bi čutil.

Ko svetelih rožic dih
Bi puhtel rad gor' v nebó,
Da bi čutil radostnó
Srečo vseh izvoljenih.

Ko megla kadí se v zor,
Bi se spustil više v zrak,
Bi postal rad tam oblak,
Ki odpéra néba dvor.

Kaplja, dih, oblak megla,
Rad s teboj bi sklenjen bil,
S tábo združen bi se vлил
Rad od zemlje — v raj nebá.

Vse se ljubi.

Stvar stvarnika
Zvesto ljubi,
Dete mater
Svojo milo,
Ženka moža
Mož ženico,
Dober človek
Brate svoje:
Vse se ljubi,
Vse se ljubi.
Ljubav vez je
Vsega bitja ;
Kaj bi deklič
In mladenič
Sama le se
Ne ljubila —
V evetji bitja
In razvitja? —

Tebi.

Da srca je malo natura ti dala,
Mi pravijo tebi sovražni ljudjé;
Zato, ker si uma preveč pokazala,
Zato, ker so skrite vse tvoje željé.

Ne more ne trohice to me strašiti,
Naj svet namišljuje o tebi, kar če,
Kako bi zdaj z drugimi mogla deliti
Srcé, ki je dala si meni že vse!

Srce je pri Josipini.

Veneč dragi ljubi splesti,
Ga v veselje ji prinesiti,
Se po cvetkah krog oziram,
Pomenljive vkup nabiram
Po cveteči livadini —
 Srce je pri Josipini!

Čez polja in čez ravnine,
Čez novine, njiv strnine,
Pod košata tam drevesa
Če obračam tje očesa,
Na nezmerjeni ravnini —
 Srce je pri Josipini!

Hodim dalje v tamne gaje
Ptičev petje poslušaje,
Se v radosti tū sprehajam,
Dušo v glasih si napajam
V hladnoljubi dobravini —
 Srce je pri Josipini!

Svitlo se nebo razvija,
Luna mila žarke zlija
Čez tamne doline, loge;
Čez vasi in kraje mnoge
Zrem začuden po višini —
 Srce je pri Josipini!

Srce vabi me v gorice
Čakat svita tū danice,
V dneva luči domovine
Zret razsvitljene doline;
Na visoki tam planini —
 Srce je pri Josipini!

Družba k sebi me poziva,
Vse krog mene raj uživa,
Ples in petje, smeh veselje
Zbuja v srečo skrite želje —
Moj duh pa je le v daljini —
Sreče je pri Josipini!

Dneva žar, noči miloba,
Hrum življenja, pokoj groba,
Šum viharja, glas vodice,
Pesmi glasne, žalostice,
Vse gre k sreči globočini,
Ki je zmir pri Josipini!

Rožica rožic.

Skrivaj, skrivaj, ljubeznjiva,
Lepo svoje rožice,
Ti si pomlad vedno živa,
Cvetje tvoje zmir cvetè.

Glej, spominčica v očesi
In na licih rožica,
Lilija po vsem telesi
Krasno svojo rast imá.

Rožica zares si sama,
Rožic vseh si rožica,
Pričetela 'z nebohrama,
S cvetjem segaš do srcá.

Skrivaj, skrivaj, ljubeznjiva,
Lepo svoje rožice,
Ti si pomlad vedno živa,
Ki raduješ rajsko me.

Zmémba.

Rožice lepó cvetejo,
Vence mične nam dajejo,
Tice zbirajo se v rôje,
Pesmice pojejo svoje.
In studenci in vodice,
Gajev mične vse pletice,
Vse šumi, se giblje živo,
Kliče k sebi nas vabljivo.
Veter rahlo liste ziblje,
Vejica pa vejo giblje.
Solnce tam v vodico meče
Žarke svitile, preleskeče.
In črviček tam lazeči,
Dim za logom v zrak kipeči
Vse kraljestvo se natore
Veseli zdaj nove zore,
Vživa rajski čas pomladi,
In raduje se v nje sladi.
Duh veselja se razširja,
Po ravninah, gorah dirja,
In odganja zimo ječno —
Vse je živo, vse je srečno.
Zima pa je padla v mene,
V sreču vse mi je vsahnilo,
Oh, osoda mi nemilo
Proč od ljube — solnea žéne! —

Néma žalost.

Roža raste na skalini,
V srcu bolna, vsa že véla
Tužno gleda po ravnini —
Od svetá slovó bo vzela.

Drobni tíček pa skakljaje
K nji ji tako-le zapoje:
„Kaj tak mílo gledaš v kraje,
Kjer cvetó sestrice tvoje!

Tvoje družice v dolini,
V senci morajo živeti,
Ti visoko na višini
Moreš čez vse druge zrétí.“

Roža v tugi nič ne reče,
Stisne v perje hrepenenje;
Smrt samico v srce speče,
Jénjalo je nje trpljenje. —

Tíček žalosten odhaja,
Se po zraku dol' zažene,
In letí čez gozd do gaja
V družbo ljubice česčene.

Enkrat zopet priletí
Tù v višavi obsedí

„Kaj ti je moj tíček míli,
Da čepiš tù brez pevanja,
Saj oditi znaš tej síli,
Prosto voliš svoja stanja.“

Gazele.

1.

Ki je bil, ko vse temà je krila,
Ah, stvarnika srčno ljubim,
Ki me tolikrat že zveselila,
Ah, naravo srčno ljubim!
Ki v bridkosti me je porodila,
Blago mater srčno ljubim;
Ki že vzela mi ga smrt nemila,
Ah, očeta srčno ljubim!
Ki sta tebe blago odgojila,
Starše tvoje srčno ljubim;
Ki sva vkup pri delu se potila,
Tebe bratec srčno ljubim;
Ki vse ljubiš, o predraga mila,
Kar jaz večno, srčno ljubim,
Ki si vse ljubezni te združila,
V tebi vse neskončno ljubim! —

2.

Če k Večnemu duh se v molitvi ozira
Prevzet ves zamaknjen molčim ;
Če krase in čuda mi svet razprostira,
Prevzet ves zamaknjen molčim ;
Če zvezde migljajo polnočnega mira,
Prevzet ves zamaknjen molčim ;
Če zjutraj oglašá doneča se lira,
Prevzet ves zamaknjen molčim ;
Če v tvojem pogledu pogled moj umira,
Prevzet ves zamaknjen molčim.

3.

Kaplja, ki 'z neba oboka
Pade na cvetico, jo hladi;
Kaplja, ki z valov potoka
Teče na livado, jo živi;
Kaplja, ki jo sree joka,
Tù hladi, živi in osveti.

4.

Ko si ti ljubezen mi obstala,
S tabo, duša moja, vse sem ljubil;
Ko si reko mi v zavezo zvesto dala,
S tabo, duša moja, vse sem snubil;
Ko te zgodnja jama zakopala,
S tabo, duša moja, vse sem zgubil.

Solzni krst.

Ah, tecite le mi solze vroče,
Oblivajte némo dete mi!
Prebudite ga, če vam mogoče,
Nje ljubezni je in nje krvi.

Mrtvo je! — Še le rojeno dete —
In objela ga že hladna smrt!
Nade sladke vse so ž njim mi vzete,
Ž njim je sreče up mi ves zatrt!

Saj že ž njim mi tudi ona vmira,
Ki mu mati — meni ljuba je;
Saj za njim se ona v smrt ozira,
Ki življenje, sreča, mi je — vse!

Ah, zato tecite solze vroče,
Oblivajte dragi mrtvi brst!
Naj sprejet v spomine je bodoče,
Naj solzé ljubezni so mu krst! —

Gorjé, gorjé!

Raste rožica premila,
Vsa duhteča zlatokrila,
Pade nanjo huda slana,
Rožica je vsa požgana;
Oj, gorjé, gorjé —
Za življenje več ne vé!

Ziblje se strneno žito
Ko čez polje morje vilito,
Pride ura huda, vroča,
Vsuje se debela toča;
Oj, gorjé, gorjé —
Nade vse na tleh ležé!

Ljubo sem imel cvetečo,
Z njo neskončno, sladko srečo,
Pa jo vzela so nebesa,
Več ne vidim nje očesa;
Oj, gorjé, gorjé —
Umorjeno je sreé!

Razmera.

Več ko uma,
Več prostosti;
Več ko srca,
Več milosti;
Več milosti,
Več občutja, —
Več za Bóga
Navdihnutja.

Od Bogá — do Bogá.

Bog edin'
Je počin
Vseh števil
Večnih sil.
Vsaka zveza obstoji
Alj iz dveh, alj več stvari;
In kjer zveza se poboži,
Se v edinost mnogo zloži;
Bolj ko duše so za Bóga,
Bolj je čista njihna sloga,
Njih željé in njih razvitje,
Vse je eno isto bitje . . .
Tudi ti in jaz sva dva,
Vendar duši sti edini,
Tak, da ena drugi dá —
Neločljivo moč v prvini;
Ve sti z majko tudi dve,
Al' sti vendar le edini,
Združeni so kakor ve
Vaji misli in učini.
Dva sva — jaz in pobratim,
Saj sva vendar dvoživotna,
V mislih pa in v djanji vsem
Vendár sva si le enotna.
Glej tako smo skupaj štirji
In vsa dva — alj smo trijé,
Eden z drugim je v okvirji,
Zvezo čini pak srcé.
Ah, srce, ki hrani Bóga,
Ah, srce, ki ljubi dom,
Ah, srce, ki mu je sloga
Vse in vse — ni nič razlom!

Ah, srce, ki prosto teže
Vse telesne k Bogu zré,
In se s srodnimi zaveže,
Da enota ena je!
Tak iz dveh alj treh postane
Sloga, ki jo živimo;
Kedar enega kaj gane,
Precej vsi začutimo . . .
In ko duše se zlijó,
Gori hrepené v nebó,
Kjer vseh sil
Vseh števil
Je počín
Bog edin'. —

Različne pesmi.

Prva neba je visosti,
Za stvarnika večnega;
Druga poje ti prostosti
Roda v prid človeškega!

„Genitori!“ —

Duše, krila razprostite,
Žila srca vžgi se ti!
Citre glasno zadonite
V vse svetove, v vse strani!
Ne nehajte, slavo dajte,
Večnemu jo prepevajte,
Da po svetu krog zaori:
Genitori! —

Vse le v njem živeče diha,
Smrtnih kril otresa se,
Kjer njegova sapa piha,
Dviga stvar iz groba tme,
Da prepeva in odmeva
V tmuni noči, v solncu dneva,
V zadnjem mraku, v prvi zori:
Genitori! —

Čista zliva se plavota
Čez neskončni plan nebes,
Vžiga zvezdic je žarota,
Nebrojivih svetov kres.
V vsakem miga, jasno šviga
Na razjasnjenem obzori:
Genitori! —

Od zemljice noč se vleče,
Mrak se zvija, solnce vžgan;
Zôri se nebo goreče,
Vse razdiha: dan je dan!

V vsaki stvari vrejo žari,
Da radostna v petje vdari,
Bilka, vodka, tič žubori:
Genitori! —

Rase, klije, kamor sije
Životdatni solnce žar,
Stvorje celo se razvije,
Zemlja vsa mi je oltar.
Cvetja, sada se razklada
Drevje, njlva, zelenjada
Vse se sklanja v krasnem zbori:
Genitori! —

Sveti mir perute spénja
Čez zemljice kal in trud,
Svit minuje, delo jénja,
Vse hiti na spanja grud.
Iz globine njedrij šine,
Predno žitje dneva mine,
Čašt se zlega v kvišku gori:
Genitori!

Divja burja zdaj prituli,
Morja val se péni v zrak;
Po votlinah skritih hruli,
Stresa gore, zemlje tlak.
In od brega se do brega
Grom strašilni krog razlega
Po naravi v divjem spori:
Genitori!

V sveti cerkvi vkup se zbira
Vse kristjanstvo — Večnemu;
Duša hrepeneča vmira
Poina rajskega sladú.
In molčeča — se trepeča
Vsa progane, ko doneča
Se beseda dviga v kori:
Genitori! —

Glej nad nami kak lampade
Stvarniku se vžigajo ;
Lučice so mu plamade,
Ki 'z očes mu zvirajo.
In duhovi, njih redovi
Z večnih harmonij glasovi
Trepetajo v neba dvori :
Genitori! —

Tromba poje — zemlja spoči,
Gôr slemena se vderó ;
Plam se vneme v sredi noči,
Grobi se odpérajó ; —
In mrličé k sodbi kliče ;
Vse presunjeno se miče —
Poje vse v prvín razori :
Genitori!

Národna pesem
po Haydnovem napevu.

Z lastnoročnim pismom Njli c. k. apost. veličanstva od 27. marca 1854 l.
potrjena.

Bog obvaruj, Bog ohrani
Nam cesarja, Avstrijo!
S škitom vere naj nas brani,
Vodi z modro nas rokó.
Razdrobimo njega trona
Sledne, vse sovražnike;
Hábsburg in njegova krona
Bdí nad srečo Avstrije.

Vsak pobožno in pošteno
Za dolžnost, pravico stoj,
In če treba pak iskreno
Stopaj srčno v slavni boj!
Vojska naša iz viharja
Zmir dohaja z levorom, —
Kri in blágo za cesarja,
Kri in blágo za naš dom!

Kar si pridna dlan ustvari,
Varje, zvesto naj vojak;
Umetnija, znanstvo žári,
Naj preganja dušni mrak!
Blagor naj in slava lije
Na državo ljubljeno:
Božje solnce naj obsije
Mirno — srečno Avstrijo!

Slavovitno se sklenimo:
V združbi čudna moč leži;
Sile naše vse zložimo:
Tak naj težje se zvrši.
Kakor bratje vsi edini
Le en cilj si stavimo;
Blagor caru, domovini:
Avstrija na veke bo!

Prištavek z ozirom na poroko Njih c. k. apost. veličanstva k potrjeni
národní pesmi:

In s cesarjem tovaršica, —
Veže z njim jo čut in ród —
Vlada mila cesarica
Dušnih polna vseh lepot.
Kar se sreče dá želeti,
Večni Bog naj ji deli:
Francu Jožefu, Lizbeti,
Blagor hiši Hábsburški! —

Slovenije dar.*)

Kaki god moj Car praznuješ,
Ki topí mi v raj sreč, —
Z ženko Ti se poročuješ,
Ko hrumé drugod vojské!

Vse sestrice moje verne
Cvet darov pošiljajo,
V širnem domu stostoterno
Strune slavo pevajo.

Ah, kaj hočem jaz podati,
Verña zmiraj, vdana vsa,
Ko ne plava v blagu, v zlati
Mala moja zemljica? —

Dve cvetici pomenljivi
Z gorkim sreem Vama dam,
Da bi bili priči živi,
Moje želje jasen znam!

Raste ena na planinah,
Ojstri pihi jo brijó,
Raste druga na ravninah,
Mili dihi v njo dijó.

Kakor sneg je prva bela,
Jasna kakor solnce svit,
Rujna draga i žarela
Kakor jutra zor razlit.

*) Iz knjige „Frühlings-Album“, posvečene v spomin slovesne poroke Nju veličanstev Franc-Jozéfa in Elizabete, ki jo je na Dunaji na svitlo dal Heliodor Truska, in v kateri sti zraven drugih v mnogih jezikih avstrijskega cesarstva tudi dve slovenski pesmi.

Prva, Car, naj bode Tebi,
Krasna „gorska zvezdica“,
Drugo, Carnja, vzemi sebi,
Ko je znam Tvoj — „rožica“.

Prvi svit — pomén pravice,
Druge zor — ljubezni žar;
Kake sreče porodnice!
Znam'nje nju — Sloven'je dar.

Nju veličanstvoma ob slavnem povratku s Talijanskega.

Čula šumenje dereče valov sem jadranskega morja,
Ko je zvihral parobrod z Vama ponosno po njem;
Čula rjojenje radostno sem benečanskega leva,
Čula vriskanje sem jek krasnih lombarških ravnin,
Ko sta stopila na prag mogočne kraljice pomorske.

Kakor megla skadí se v črni noči rojena,
Kedar napoči že dan, solnce zaganja svoj žar:
Podpihovanje splašilo se tak sosedne dežele,
Zmote je vpešal naklep, zlobe kovarske namen,
Ko si prikazal se Ti, ter Carinja s Taboj premila.

Ti si pogumen podal na pot brez trum se vojščakov,
Vrgel od sebe si meč, djal clo tehtnico na stran;
Skazal se v moči naj veči le lastni vladarjem,
V moči, ki božja lastnost, jih poveliča v nebo:
Velikodušno proglasil si prizanesbo vesoljno.

Kamor Te peljal pogled, razpel blagomilo si srce,
Vsake stopinje je znam velikodušen kak dar;
Ljudstvu, boljarom, umetnikom: vsem razodel si ljubezen;
Stopil kot oče premil si med družino otrok
In premagal si tak presoje in staro sovraštvo. —

Z oljko si šel, nazaj se vračaš z lovorom slavnim,
Mir Tvoj bil je le cilj, — zmago brez vojsk si dobil;
Slava zato Ti doní od roda do roda neskončna,
Vedno slovelo imé Tvoje bo v zgodbi zaslug,
Bolj ko junakov imena v listih krvavo žareče.

Slava zato Ti, moj Car, slava Ti trikrat, devetkrat,
Vnema se v prsih mi čut, ko Te spet čakam nazaj!
Ah, al' kak bi zamogla Te vredno zdaj še sprejeti,
Ko kar narava krasot, človek kar ima moči:
Vse Ti skazali v obilnosti sti kronivini italški!

Vendar obupati nočem, ker mi v zavesti lastnina,
Čudo največje zemljé, preveličasten je hram;
Jamo Postojnsko odprem — prečarno poslopje nature,
Ki pod kamnito zemljó tamno zakrita leži,
V njem pa je taki zaklad, da slednji osupnjen se čudi.

Glej, in ta svet je mojega srca svitla podoba!
Skrito, kamnito se zdi, v njem pa je čutja procvet,
V njem resnica, ljubezen, pogúm, zaup in zvestoba,
Moj je največji zaklad; Vama zato ga odprem,
Da ob slavnem povratku skažem veselje dostojno!

Presvitli carinji Elizabeti

ob slavnem godu 19. novembra 1856. leta.

Kak spomladi se natvora sveta
Strune moje slastno so pevale;
Kak se slapa péna šumno zméta,
Strune moje so pripodobvale;
Kak na nebu bliska svet kraj sveta,
Strune moje so obëndovale;
Kak ljubezen sladka je dekleta,
Strune moje so razglasovale;
Kak je čarna pesem milo péta,
Strune moje so mi pričo dale;
Kak se stvorje vse v ljubezni spléta,
Strune moje so izreči znale;
Kak se dviga k Bogu duša vnéta,
Strune moje so razodevale,
Vse sladkosti, vse krasosti sveta
Strune moje peti so skušale: —
Ah, le Tebi Carinja Lizbeta,
Strune moje so se peti zbale!
Ne vedó, ko si iz neba vzeta,
Strune moje Ti dostojne hvale;
Kaka v godu Tvóm nam čast dospeta,
Strune moje rade bi skazale;
Pa radosti mi je duša vjeta,
Moje strune revne so zastale;
Le da Bog Te živi mnoga leta,
Strune moje bodo v vek pevale!

Radecki.

Kjer je um vodja trum
Zmaga se dobi —
Kjer srce noč' vrté
Zmaga ne zbeži. —

Šamno se obnebjé vlačí vkup,
V sreih vnema se sovraštva strup;
Črne množice možakov
Zveste trume se rojakov
Zbirajo, se vlačijo,
Skrivajo napadajo —
Oj Milano! te pomlad ne zveseljuje,
Kaj srce se tebi strastno napihuje?
Saj je Beč verige vsem razdjal,
Svit svobode vsem bo zasijal;
Kaj hropenje, kaj grozenje
Ko se bliža odrešenje? —
Nič ne čuje zmote rod,
Ne boji se strašnih škod;
Plam se vzdigne, počí tóp,
Skoči skupaj tróp in tróp,
Smrt za njim na desni, levi —
Bog se vsmili zdani reví!
In junak mogočne slave,
Vojskovodja sive glave
Od zaroteni izdan
Ven beži na prosti plan.
Krog obdaja ga prezvesta truma,
Ki za boj se vnema od poguma;
Mesto hoče v prah razdjati,
Neče več sramot prestati.
Hrabri vodja govori:
Da še čas meščénja ni;
Enkrat še na mesto se ozrè,
Preden s silno vojsko proč odgrè, —
In solzica iz očés mu vdari:
Na nebesih se večerna vžári . . .

V gozdu krog grmád
Vseda rajda se armád;
Vse v ležišču se nocej
V zjutrajni pripravlja boj;
V noči mirni vse prepeva,
Da ne straši vojsk se dneva.
V šotoru naj večem
Pri junaku tam slovečem
Zbrana truma je sovéta,
Za meščenje silno vneta.
Izdajanstvo kazniti na moč
Zdaj svetuje slehrni nazoč.
Kar naenkrat šum postane,
Vse v ležišču v kvišku plane,
Krog se zlega zlo vpitje,
Vse k predstraži hitro vrè;
In v objemu bleskajočih puš
Pelje tróp se izdajavnih duš.
„V sodbo z vohúni!“ vse kričí,
„K smrti s pazúni!“ vse grmí,
„Vodja nam dal bo veselje,
Vodja nam dal bo povelje,
Da rudijo tla se izdavne krvi ...“ —
Al' sirovost se zmotila,
Vodja duša je premila:
On ne dade lit' krvi —
Iz zakaljenih očí
Solza se mu milostljíva vtrne:
Na nebesih luna se razgrne . . .

Oj Milano! kje je tvoj napúh,
Kaj si ojstriš tak napet poslúh?
Čuješ vojsko, ki se k tebi miče
K tvojem' srcu maščevat' mrlíče? —
Ne protivaj, vdaj se, vdaj!
Urno gre naprej tečaj;
Malo časa ti je dano —
Mesto, mesto bo razdjano. — —
Nič ne čuje zmote rod,

Ne bojí se strašnih škod,
Noče, noče se podati,
Dokler more še obstati.
Boj se vname — in streljanje —
In morenje — in vžiganje
Kití se krog vseh zidov,
Vleče v svetotvo se hramov. —
Vojska silna in srdita
Vse zmagalna vodja pita:
Al' prišel še ni ji čas,
Vzeti bune čaran pas,
In razdjati celo mesto
Tak neverno, tak nezvesto? —
Alj sirovost se zmotila
Vodja duša je premila,
On zavpije — jih zaprosi,
Da naj zmagajo v ponosi
Svoje strasti
Zle oblasti —
In v očesih se mu solza vname:
Zora pucati na nebu jame . . .

Tam na meji ob vodéh
Osvetit' izdaje greh
Vojskovodja z vojsko celo
Gleda v tujčevo deželo —
Le stopinja še — in bramba bo napad
In rešenje negotovo spred in zad
Vodja v zrake tje zamišljen zrè,
Duša njega se čez mejo spnè.
Vse podobe vojsk'ne sile
V globočini duše mile,
Vse nesreče se zbudijo —
Dalj hoditi mu branijo,
Tukaj vidi vas gorečo;
Tamkaj polje vse pobito,
Tu umorjénih celo kito;
Tam ležišče
Ko mrtvišče,

Zmago, slavo odbežečo;
Zdih vojaški,
Duh mrtvaški
Krog in krog se razširuje,
Vojske sled se raznašuje. —
Kaj postajaš ti kaznitelj,
Domovine oprostitelj?
Kačo moraš zdaj zatreti
V njenem gnjezdnem griči,
Ako češ, da več ne piči;
Pasti mora nezvestoba,
Pasti mora tujca zloba,
To zakoni vsem so sveti, —
Tromba zapoje — boben doní
Vojska ponosna dalje grmí.
„Vera prelomljena,
Meja prestopljena,
Zmaga je naša — in vaš je pobég —
Tako kaznuje pregrešen se tvég.“
In vodja kardela
Tje jaha na čelu —
Ozira po vojski se krog,
Ki zdi se kot zmage ji bog —
In solzica se mu mila vlije:
Iz mračine solnce ven posije. . . .

Sama še Venecija blede
Na sovražnika tje gleda,
Če vtoniti raji v vodi
V svoji zdvijani svobodi,
Kakor orlu se vkloniti,
Njemu dalje še služiti. —
Preošabna — morja si nevesta! —
Voda zmagi tud' je cesta.
Iz valov in iz zrakov
Pada na-njo plam žarov.
Vdaj se zdaj
Njemu saj,
Ki je v sodbi le milost,

Ki mu tuja je ojstrost,
Ki spozná, od kod pregreha pride,
Ki če verne serca ne le zide,
Glej pogodbo že podaja ti,
Vdal jo njemu duh je milosti,
In Venecja vzdvigne se, izdiše —
Prime pogodbo — in celo podpiše.
Vodju solza iz oči se vtrinja.
Mavrica na nebù se spreminja,
Mira lok čez Laško se razpénja —
Boj sovražen krog in krog pojénja.

V spomin stoletnega rojstnega dneva
Valentina Vodnika.

Stoji, stoji tam hišica,
Pri hiši miza kamnata;
Pa v hiši Vodnik se rodil,
Ki prvi pesnik naš je bil.

Njegova struna pevala
Je slavo doma, národa,
Rojake v zmago klicala,
Se v kvišku k Bogu dvigala.

Zato donel bo njeni glas
V vremenov vseh prihodnji čas,
Zato slavi navdušen rod
Njegov stoletni rojstni god.

Predgovor.*)

Življenje luč je, smrt je nočna tmina;
Med njima pak življenje vseh rodov.
Tme porodnica je pekla globina,
In luč pogled uzvišanih duhov.
Ko noč razstré čez zemljo črna krila,
Pozgine blagodarni dneva žar;
Zastane vtudena natvore žila,
Omami v spanje tma vsaktero stvar.
In žal in strah srce prevzame,
Zbudi se plašno v njem neznana strast;
Begati blaga treznost duha jame,
Čez nas kraljuje silno zla oblast.
Le zvezdic svit in sjaj premile lune
Obrača v kvišku tamen naš pogled;
O njih migljanju nekaj nas presune,
In pelje le na Boga jasni sled.
Pa ko zasvita dneva porodnica,
Preljuba zarja, zóra jutranja,
Se zmiče, dvigne slehrna stvarica,
V nje belem svitu novorojena.
Ko bi zbudile skale se v pečinah,
Se veličansko dvigajo 'z tamin,
Odvežejo se sapice v planinah,
In zašumljá studenček sred rastlin.
In tisuč, tisuč novih evetek vstane
Iz raznih novokalenih semén,
In radostno se v celem stvorju gane
Žival nebrojno mnogih vseh plamén.
Čez celo stvorje rosa se razlije,
Z nebes dobrotnih pada rožic hran;

*) Ta predgovor govoril je dr. Lovro Toman 5. februarja 1858. l. v ljubljanskem gledišču pri slovesni besedi v spomin in čast stoletnega rojstnega dneva Valentina Vodnika.

In va-njo zvezda jutranja posije,
In oznanuje žitje — solnce — dan. —
Stvarnika moč se tak prečudno zbuda —
Napolnjen njega duha ves je svet;
In človek stopi okrepečan tje v čuda,
Zavzame se navdušen, ves prevzet.
In v njem tud' spnè zdaj duša svoje sile,
In v njem razlije nov se čutja žar;
In ganjen lije Bogu solze mile —
Vsa zemlja Večnega mu je oltar.
In vse, in vse, in vse se složno veže,
Ljubezen večna svoj raztrinja pas,
Ki ven iz srede sreca Boga seže
V zemljice, ah, sirotke kraj in čas!
Pozdravljena zato mi dneva porodnica,
Preljuba zarja, zóra jutranja! —
Pozdravljen trikrat V o d n i k, ti danica,
Danica dušna svoj'ga národa!
Temà ležala je čez nas debela!
Zaklad jezika bil nam je zakrit,
Le kaka mala zvezdica svetila —
Čez dušni roda mrak je silovit.
Pa te še tudi so megle vremenov
V morilno zvile pozabljenja noč.
Ne dosti več, ko sladkih njih imenov
Pustila časa je sovražno noč.
In v taki noči celega naroda
Zasveti on na nebu dušeštva —
In spremeni nemila se osoda —
Koj národ sebe, svojo moč spozná.
Poslopje on sestavljal je jezika,
Ki v njem blišči zakladov dušnih zbir.
Ki v njem se razodeva moč velika,
Razliva duha narodnega vir.
Preskrbno zbira narodske svetinje,
Kar ni poplavlil proč jih časa tok;
In piše zgodbe drage domovine,
Kako čez nje jasní, mračí oblok.
In tak se trudi zvesto, neumorno,

Obrača v doma prid zaklad darov,
In vdarja v mile strune čudotvorno
Presladkih, dragih maternih glasov.
Ko neba večni glas doné s Triglava
Budé rojáke v pridno delavnost;
In vjema — znaša krog jih šumna Sava,
In ž njimi navdušenja njih sladkost.
In kliče krepko, ko vihar sinove
Za dom prot' tujcu v sveto bran,
Da starejo si sužnosti okove,
Da prost čez Avstrijo zasije dan.
In glej, naroda duhi se zbudijo,
In srca krepka se oživljajo;
Že slavnih pevcev strune se glasijo,
Ki v glasu njega se pričénjajo.
Razevita novo dušno se življenje,
Vse giblje, dviga, trudi, mudi se;
In porodi se slastno hrepenjenje
Po delih vede, ume narodske.
Razlaga že v besedah ljudskih, prostih
Resnice neborodne se poduk,
Veselo v mnogih napredujemo vednostih
Končal slavitno bode sin in vnuk.
Al' Vodnik prvi trebil gosto trnje,
Jezika silno moč je on razvil,
On je položil rodovitno zrnje,
On naš „vodnik“ — je prvi pesnik bil.
Oj pesnik! dar nebes neprecenljivi,
Narodu dika in človeštvu cvet!
Iz pevskih prs potoki neba živi
Razlivajo se čez omotljen svet.
Preteklih dni poblazi oestro silo,
Grenkost sedanjih spremenuje v slad,
Prihodnjih razjasnuje tamno krilo,
In zbuja v prsih čut nam večnih nad. —
Zato poslavljena mi ti strunica,
Ki zlegal se z Vršaca tvoj je pev,
Poslavljen večno Vodnik, nam danica!
Tako doní slovenskih sre odmev.

In národ rojstni god tvoj zdaj obhaja,
Ko ga obhajal še nikogar ni,
Ker večni duh ga slastno tvoj navdaja,
Ki se iz slavnih tvojih strun glasi.
In prvič spleta okrog čela sina
Hvaležna tebi mati — lovor — svet, —
Ti neumrjoč si, večnega spomina,
Dokler Slovenca bode nosil svet!

Tvoja struna je zapela,
Domovina se zavzela,
Srca vsa je vnel nje glas.
Noč morilna je zbežala,
Neumrjoča ti ostala
Bode slava večni čas!

V pevskem raji zdaj razhaja,
Ki Slovence nas navdaja,
Tvojga duha silna moč;
In Slovenija krog glave
Ti ovija venec slave,
Venec vedno nevenjoč!

Ivanu Koseskimu.

(Za god.)

Bobnėti čul strahôtne sem gromove,
Tulečih sap razdraženo vihanje,
Plamečih strel razsrdeno šviganje
In morja burno spénjene valove;

Studencev čul šumeče sem slapove,
Radostno pomladanskih tic pevanje,
Prijetno lahkih vetričkov šeptanje
In ljube mili zdih, sladke glasove.

To vse, da! harmonijo vse natvore
Je mati Slava v jezik svoj sobrala
In v čudotvornih strun zavjela kore;

In ko je Tvoje duše moč spoznala —
Da večno proslaviti se zamore —
Zmed vseh sinov je — Tebi strune dala!

Trstenjaku in Hicingerju.

Kdor dragoceno naroda starino
Na dan pospravlja skrbno iz zapaha;
Kdor spomenike svete treblje maha
In davnih vekov razdeli tèmmino;

Kdor dóma razmotruje zgodovino,
Ko išče spričeb slavnih djanj iz praha
In oznanuje, kar je res, brez straha:
Ta ljubi zvésto svojo domovino.

Vidva na čast preljube majke milo
Darujeta takó vse svoje sile:
Občutke srca in vednosti glave;

Zato pa se v prihodnje poslaveni
Svetili častno bosti Vaj' imeni,
Ker sti ji zapisala v knjigo Slave.

M. Langusu.

No togujte po neizgubljenem:
Young.

Tebi, ah! tudi oči so stannile,
Tiha zastala je žila sreča,
Roko, ki slavne podobe 'z nje lile,
Smrtna pokriva zdaj senca hladná!

Grob tvoj solzice zdaj močijo vroče,
Zdiha po tebi, kdor te le poznal;
Sklicati, ah! al' te več ni mogoče:
Nihče ne vrne iz groba se tal.

Stresel tvoj beg me je v srce nesrečno,
Rano pekočo mi huje vžgal spet;
Vendar privoščim plačilo ti večno,
Neumerjočim ko zdaj si prištet!

Vreden sin doma, postavil mu dike,
V barvah razlival si več en uzor,
Dihal iz duše prekrasne si slike,
Slavnega slavi te tvoj umotvor!

Zdelal poslednje si delo slavito,
Večnemu v čast daroval si vso moč;
Komaj je bilo očesu odkrito,
Že te zakrila nam črna je noč!

Vreden dostojnega bil si plačila,
Ah! al' kdo dal ti ga vendar bi bil,
Ko domovina, plačilka le mila,
Sama ne zvije 'z neskončnih se sil.

Stresel tvoj beg mi je v srce nesrečno,
Rano pekočo mi huje vžgal spet;
Vendar privoščim plačilo ti večno,
Neumerjočim ko zdaj si prištet!

Mladini.

O mladina! up prihodnosti edini,
Naj solzica moja te vsaj gane,
Zbúdi zdaj se iz zaspanosti neznane,
Oživite hčerke Slave se in sini!
Oj zastonj, zastonj jih le iz spanja klíčem,
V katero so jih zakopale v dnu igrače,
Oj zastonj, zastonj jih s petjem svojim mičem,
Omotile so strupene jih pijače,
Vjeti, vpreženi so v sužnost slepotije,
Njih ne gane tožba žaljne domačije.

Ak vam iskra božja ni še vsa potlela,
Pojte ven ob jutru pomladanske zore,
Z ognjem višjim bode spet se oživela,
Čista tléti le v nedolžnih srcih more.
Ak' vam pameti ne krije zmote tmina,
Pojte v slavni tempelj krasne vse narave
In čudli boste mislim se spremína
Živobudne nje modrosti božje slave;
Ven, le ven, da duh se vjeti vaš oprósti,
Da občúti bitja, djanja vse sladkosti!

Mati, daj mi kruha!*)

„Mati, mati, daj mi kruha!“
Tako prosi sinek bled;
Mati uboga, blede, suha
K Bogu dviga žal pogled.

„Mati, mati, daj mi soka,“
Prosi lačna, medla hči;
Materi pa srce poka,
Ker nikjer pomoči ni.

Stara mati, stari oče
Smrtni boj bojujeta;
Rodovina krog nju joče;
Vse objema lakota.

Ni veselja, ni več petja,
Tugepoln že kraj je vsak;
Revščini nikjer zavetja,
Saj je vsak le siromak.

Huda lakota nemila
Spénja se čez log in hrib,
Lakota, prestrašna sila,
Naj bridkejša zemskih šib.

Lakota, je — v domovini!
Njo trpi dolénjska stran!
Čujte hčerke, čujte sini,
Za rojake glas strašán!

*) To pesmico zložil je dr. Lovro Toman o priliki velike besede, ki jo je 2. aprila 1896. l. napravila ljubljanska čitalnica v gledišču v pripomoč ubožnim Dolénjcem na Kranjskem.

Oj, na pomoč jim hitite,
Ki zaupajo na vas;
Spet rojake se skažite,
Kar ste bili vsaki čas!

Da smo ž njimi vsi sinovi
Jedne ljube matere,
Pričajo naj dans glasovi
Národne umetnice!

Vsaki glas naj bi polajšal
Bratov revnih žalni stan,
Vsaki glas naj bi poslajšal
Žalj in bolj njih srčnih ran.

Oj, zato vam srčna hvala,
Ki ste prišli v ume hram,
Da ljubezen bi skazala
Bratom se in sestricam!

V žalosti se brat spoznava,
Pomoč bratstva je porok;
To zahteva mati Slava
Od nebrojnih nje otrok.

Pa tud' vas, nam nerojake,
Ki ste prišli danes sim,
Rad častim ko poštenjake,
In pozdravljam z glasom tim:

Naj pravičnost vse navdaja,
Kar národov krog in krog,
Da človeštvo k višku vstaja,
Da rodi se sloga slog;

Da ljubezen bo objela
Vse národe vseh krajin;
Da bo zemlja daljna, cela,
Domovina domovin;

Da bo človek tak človeka
Ljubil kakor brata brat,
Da spomin bo zginil veka,
Ko ga hotel ni poznat'.

Milosrčnost, božje čutje,
Veže naj človeštvo vse ;
Saj življenje je trenutje,
Ktero gine, ko prične.

Milosrčnost ukazuje
Vseh narodov gospodar,
Ki stoterno povračuje
Vsaki milosrčni dar ;

In na naših djanj tehtnico,
Ko bo vsak pred sodbo stal,
Hvale ubogih bo solzico
Za rešenje sodnik djal!

Luna.

Sedeli smo v družbi veseli
Slovenskega sini rodú,
Domače smo pesmice peli
Ganljivega srca glasú.

Za pesmico pesem vrstí se,
Ko dihal skoz perje bi pih;
V razkrita vsa srca vtopí se
Zbudivši občut in izdih.

V spominu se bridke rodijo,
Da k petju se solze vderó,
V oblačno podnebje kipijo,
K očetu molitve nesó.

Od sužnosti časov, nesreče
Razgrinja toživen se pev,
Novivši nam rane skeleče
V opombi sedanjih še rev. —

Kar luna skoz okno pogleda
Na družbo Slovencev glasno,
Ozira se tužnosti bleđa —
Da vtihne vse v izbi plašno.

Bledé se vsem žarena lica,
Po srcih se trese nje vid,
Na sluhe glasi se pesmica
Soglasen prežaljnosti snid:

„Verni sini majke stare,
Čujte, čujte, kar povem;
Brate naše sužnost táre,
Žaljna zmir od hiš njih grem.

Kamor Sava se izteka
Sliši se ubozih jok,
Národ silen — sužen véka
Overiženih še rok.

Tam, kjer hribec se in njiva
Joka voda solznata,
Kjer je tožba vedno živa
Mati roda — mačoha;

Mačoha — joj! turška sila,
Mačoha mu vera je,
Ki preljuba deca 'z krila
Majke prave zmir kradé.

Kjer je Slava pokopana,
Kjer propad je bil za dom,
Kjer je vsekana mu rana,
Kjer je vere bil razlom;

Kjer slovanska je lastina,
Up, obzir prihodnosti,
Kjer peklenska se sužnina
Dava roda še krvi.

Čujte, čujte, jok se sliši,
Čez nebo razlega se —
Nosijo ga zvezde, piši,
Žarki solnca — noči tmè.

Kad od juga zemlja trese
In razpénja se vihar,
Kad sorodnici proste se
Kad bojišče bo oltar :

V roke sablje krvorujne,
Puške smrtne na ramé,
Padle bodo trume tujne,
Če nebesa še budé.

Ni življenja dete vredno
Če v verigah majka spi!
Uro sužnosti posledno
S Turki boj naj ji grmf.“

Oblaki se hudoviharni
Objemajo v sredi nebá,
Ko luni ponočnici žarni
Ustavi se pesem letá.

Kot grom se po sreih razlega
Besede budivne razum,
Nje žar po očesih vsem bega,
In v sreih vplamivši pogum.

In množica tiho ven plane,
Prisega grozeče tje v noč,
Da zlega v ponočne se strane,
Da jeka nebeški obroč:

„Majka je ena,
Cenena žena
Slava v porodu — Slava je smrt!
V slogi česčena,
V slogi svečena
Hram nje v razdvoji — čar je nje strt!“

Zato, kdar zove
Streti okove,
Kar je nje sinov — gre naj v prepír!
Da na bojišču,
Slavnem svojišču
Mati bo zrla — množice pírl —

Tovariši srčno navdani
Razhajajo zdaj se tje v noč —
Prisega se zlega v vse strani,
Glasí se v nebeški obroč.

Tulite jo nočni viharji!
Tulite jo groza in strah!
Tulite, da v srečni nam zarji —
Dom reši si složen na mah!

Zdravijca.

- Sam.* Kozarce v roké
Veselje v srcé!
In pesem ganljiva pridria,
Ko tok bo iz gladkega grla —
Bo vse omečila,
Bo vse pridobila —
Duše mrtvé.
- Vsi.* Bo vse omečila,
Bo vse pridobila
Duše mrtvé.
- Sam.* Kozarce v roké
Razum pa v glavé!
In misel velika postala,
Besedi se jasna bo vdala,
Bo vse predramila,
Bo vse pridobila —
Duše mrtvé.
- Vsi.* Bo vse predramila,
Bo vse pridobila
Duše mrtvé.
- Sam.* Kozarce v roké
Pogúm pa v srcé!
In moč še v telesu zakrita,
V obupu, v žalosti pobita
Bo krepko zbudila,
Bo vse pridobila
Duše mrtvé.
- Vsi.* Bo krepko zbudila
Bo vse pridobila
Duše mrtvé.

Sam. Kozarce v roké
Vzemite vrsté!
Razumnost resnici le pravi,
Sree pak preljubljeni Slavi;
In tuja bo sila
Na meji pustila —
Duše mrtvé.

Vsi. In tuja bo sila
Na meji pustila —
Duše mrtvé.

Pesem koroških Slovencev.*)

K višku, bratje, duše mile!
S slovom, z djanjem vsi za dom!
Kličejo nas slavne Vile
V kolo k bratom Slávjanom.

Da smo tudi mi Slovani,
Da slovensk je Goratan,
Národ náš dokaze hrani,
Jezik náš in duh in stan.

Priča to nam zgodovina,
Priča krajnih sto imén,
Priča čutov nam milina,
Da slovanstva mi smo člen.

Priča to šumeča Drava,
Priča sto vodá in rek,
Priča glava nam Triglava,
Ki nas gleda vek na vek.

Priča cerkev Gospe svete,
Priča svetih sto hramóv,
Pričajo vasí neštete,
Priča starih sto gradóv.

Priča to grad Osterville,
Priča vojvodski prestol,
Pričajo goré, gorice
Na mejah okrog, okol'.

*) Tej pesmi sta zložila gg. Fr. Gerbec in Tomažević prelepa napeva.

Naj zató nas duh navdaja,
Samov duh in njega djanj;
Národ naj v zavestji vstaja
Iz preteških hudih sanj!

K višku, bratje, duše mile!
S slovom, z djanjem vsi za dom!
Kličejo nas slavne Vile
V kolo k bratom Slávjanom.

Mar i bor.*)

Pravica naroda nam ščit in var,
Pravica naroda nam skrb in mar,
Pravice naroda vseh sreč izvor,
Pravica naroda naš sveti bor.

Če se spoštuje naša sveta stvar,
Za mir in spravo s tujci nam je mar;
Če stavi pa nasprot se njih upor,
Naj vname se za dom junaški bor.

Zato priseže vsak, al' mlad, al' star:
Da mu za srečo roda zmir je mar,
Zato si voli rodoljubov zbor
Za mesto gêslo svoje: mar i bor!

*) Meseca avgusta 1861. l. je dr. Lovro Tomaž prišel v mariborsko čitalnico, in pri tej priliki je rodoljubom v spomin zložil pričujočo pesmico „Mar i bor.“

Prerokba.

(1453—1853.)

S križem mesec ljuto borbo bije,
Dveh svetov šibi se mejni prag;
Morje bark razrito burno lije,
Tlak potresa se od turških zmag.
Stolp za stolpom zavalí se v rove,
Zid za zidom razsipè se v dno;
Top za topom gromopočno rjove,
Sluh ogluší, zatamni okó.
Trepéta srcé, strmi, se joka,
Krivovere sluti divji sled,
Ko propada bran in kljuè iztoka,
Vitez križa, znatelj pravd in ved;
Ko zmaguje vrag, ki se zarotil,
Jezukrsta verne vreči v tmó,
Ko je vernim um, srcé omotil,
Da nevernim se izdajajo.
Carigrad, oj Carigrad naberi
Svojo moč možev in dušnosti;
Zdaj peklenkega ljubljenea steri, —
Že njegovih sil hrohot grozí.
Padla bran že z morskega je brega,
Turške trume vró skoz več že vrat,
Vsrednje mesto divja bitva sega —
Carigrad! še čas je zadnjikrat!
Sveta, ki se jásní, jasnil bode,
Hrani vere luč, svobode dan,
Vzemi v škit si pravoverne rode,
Cerkvi stari bodí meč in bran.
Čas hití — ah čuj tvôh dec mrlenje,

Mater čuj v nebo vpijoči klic,
Čuj vojakov ranjenih tulenje,
Čuj evilenje zgrabljenih deav!
Vse v „Sofije svete“ utočišče,
Gnjete tje se v veličastni hram,
Mesto celo je sicer borišče,
Kar ne vzame meč, objame plam.
V hramu svetem množina kristjanov
Srcem tužnim k Bogu trepetá,
Da bi rešil divjih jo paganov,
V morje vgreznil sine Osmana.
Starci, majke straha omamljeni
Maščevalca kličejo otrok;
Njih molitev, glasi nezvrsteni
Hrama strmi stresajo obók.
In šumenje orgel gromijočih
Dviga kakor val se razburjen.
Vžgano petje mnihov prosijočih
Sim ter tje vihrá, ko piš znešen.
Pri oltarji patriarh daruje
Dar „ljubezni“, kliče neba moč,
Sivolas roke v nebo steguje,
K višku dviga dušo molijoč:
„Večni, Vsemogočni, Neumljivi,
Reši nas otroke krščene,
Patriarh te prosi slab in sivi,
Križa pokončaj sovražnike!“
Prosi tak' — kar hrum in šum nastane,
Treskom se razprhne vrat zatvór.
V cerkev turkov divja vojska plane,
Bór pred njo, za njo gre mor.
Krv puhteča lije kakor reka,
Tomb rudeč opira cerkve tla,
Hujše vpitje vmirajočih jeka
Ko razdraženih viharjev sla.
In na čelu Turkov Osman jaha,
Seka vérne, dere pred oltar,
Vse za njim orožjem bridkím maha,
Da prot' nebu šviga krvi žar.

Srčno sprejme patriarh divjune,
V roki sveti križ svari jih jak,
Al' neusmiljen Osman ga presune,
Da se zvrne nem na skalni tlak.
Krv mu vrè ko tok iz srčne rane,
Lice vpada, kakor sneg bleđi,
Luč očesa bliskati prestane,
Dih življenja skor' ga zapusti,
Kar se v kvišku spnè — in dviga
Žar očeš čez zdvijane vrste,
Mine smrtni bol ga — vsaka briga,
Ves zamaknjen zdaj v nebesa zrè.
Božje slutje dušo mu prešine,
Mu prihodne zgodbe zjasni stik,
Na propadu mile domovine
Prerokuje neba osvetnik:
„Štir sto let bo večnost potopila,
Tvoj rod, Osman, več ne bo sijal,
Sultanom bo zadnja ura bila,
Kjer je patriarh po tebi pal!“
Reče tak', se zruši vkup in — mine. —
Dokončan je mesta boj in pad —
S cerkev visočin svet križ pozgine,
V turškem robstvu zdiha Carigrad!

Štirstoletna ura čudno bije,
Po narodih gre nje čarni don,
Že „prerokba“ tvoja sapa brije, —
Slávjani! čegav bo carski tron?...

Mrtvi moji.

(Na vseh vernih duš dan.)

Prevod.

Mrtvi moji! v sladkem miru
Počivajte v zvezdicah,
Naj spomin me v večnem tiru
Bridko trga v njedrijah!
Petkrat oestro je ranila
Mi osoda že srcé;
Petkrat žalost ponovila,
Ponovilo se gorjé.

Ki mladost mi varovala,
Ki življenje dala mi,
Mati prva v grob je pala —
Vseh podoba čednosti;
In bridkosti dan deveti
Oče tudi gré za njo.
Tožbe, solze ju oteti,
Sklicati ne morejo!

In ki v dnevih take sile
Z manoj zvesto vse delil,
Tud' zastanejo mu žile,
Umrje prijatelj mil'.
Prošnje in molitve vroče
K Bogu gor' sem zdihoval,
Solze bridke vse tekoče
Njemu sem le daroval.

In ko v bridkem žalovanji
Sem za svojimi še bil,
V novoslaskem spet življenji
Ljubo ženko sem dobil.
Kaka radost, kaka sreča:
V raj in slad nebo še dá,
Da mi radost bolj poveča —
Sinka ljubomilega.

Al', ki nam osode vodi,
Mi je vzel tud' sinka proč; —
Tiho vendar srce bodi,
Še budí nebeška moč,
Še nevarnostim izdano
Jedno drago bitje je,
Ki ljubezni večne vžgane
Ti je angelj — žitje — vse!

In od srca smrt nemila,
Glej, odtrga mi tud' njo,
Ki življenje mi delila,
Svet prestvarila v nebó. —
Dragi moji! v sladkem miru
Počivajte v zvezdicah,
Naj spomin me v večnem tiru
Bridko trga v njedrijah!

Revni svet, kaj moreš vzeti,
Ko mi vzel je tol'kanj Bog?
Srčnosti ne moreš streti,
Ne množiti mi nadlog;
Ne bojim se tvoj'ga vdarka,
Ne želim si tvojih sljá,
Zmir jednako moja barka
K mrtvim mojim tje veslá. —

Kazalo.

Tomanovo življenje.

	Stran.
„Glasi domorodni“	10
Josipina Turnogradska	11
O literarni zapuščini Josipine Turnogradske	15
Vodnikov stoterni rojstni dan	25
Dr. Lovro Tomanovi govori v zborih	29
Oklic rojakom	38
Ljudske knjižnice	47
Daljno dr. Lovro Tomanovo delovanje v zborih	50
Dr. Lovro Toman je prvi ustanovnik „Matice Slov.“ v Ljubljani	54
Dr. Lovro Toman je največ pripomogel k ustanovljenji gorénjske železnice	59
Daljno dr. Lovro Tomanovo delovanje v zborih	62
Njegovo domače življenje	65
Njegovi zadnji dnevi in njegova smrt	70

Tomanove pesmi.

Glasi ljubezni — svoji ženi Josipini Turnogradski	81
---	----

I. Podobe:

Cvetica	85
Mehurček	86
Potok	88
Poročstvo	89
Vinska trta	90
Razvaline	91

	Stran.
Vreza	92
Jezero	93
Svetinje	94
Dvojna megla	96
Izvor — podoba	98
Konec svetá	101

II. Pesmi:

Posvečenje	105
Križ in grb	106
Dve solzi	107
Uzrok vere	108
Huda osoda	109
Prošnja	110
Milotinke: 1. Ko človeštvo je obdalo	111
2. Zdihujem, zdihujem, da draga devica	112
3. Drobni dežek se na zemljo stresa	113
Plamice: 1. Tanka kakor jelka	114
2. V eno pesem djal bi rad	115
3. Kar je rosa na cvetici	116
4. Kot male plamčice	117
5. Sanjal sem, da na zaborji	118
Želja željá	119
Vse se ljubi	120
Tebi	121
Srce je pri Josipini	122
Rožica rožic	124
Zmémba	125
Néma žalost	126
Gazele: 1. Ki je bil, ko vse temà je krila	128
2. Če k Večnemu duša v molitvi se ozira	129
3. Kaplja, ki 'z neba oboka	130
4. Ko si ti ljubezen mi obstala	131
Solzni krst	132
Gorjé, gorjé	133
Razméra	134
Od Bogá do Bogá	135

Različne pesmi.

Genitori	139
Národna (cesarska pesem)	142
Slovenije dar	144
Nju veličanstvoma	146
Presvitli carinji Elizabeti	148
Radecki	149
V spomin stoletnega rojstnega dneva Valentina Vodnika	154
Predgovor pri slovesni Vodnikovi besedi	155
Ivanu Koseskimu	159
Trstenjaku in Hicingerju	160
M. Langusu	161
Mladini	163
Mati, daj mi kruha	164
Luna	167
Zdravijca	171
Pesem koroških Slovencev	173
Mar i bor	175
Prerokba	176
Mrtvi moji	179

